

ΠΟΥΣΕΝΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΜΥΛΟΣ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ'—1933
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1933

ΤΕΥΧΟΣ 164

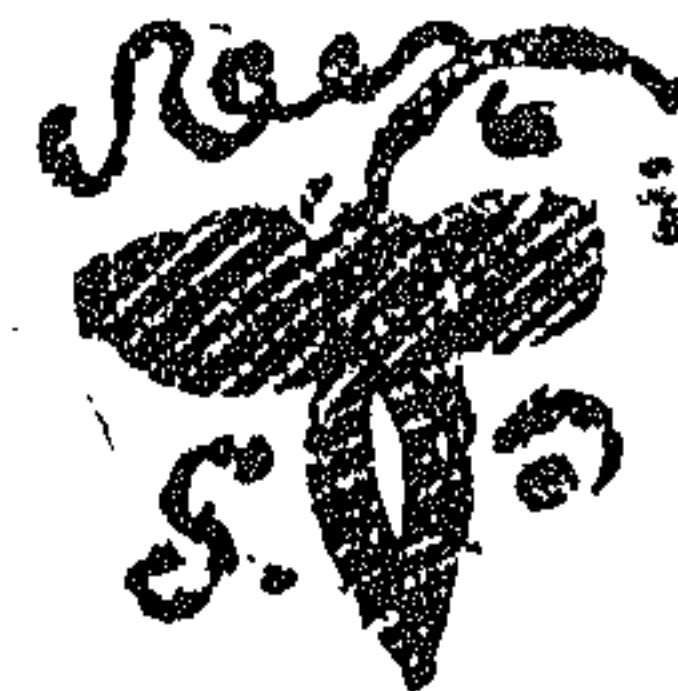
ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

Ἐῆς φωνῆς σου τὴ θέρη,
τὸ μίλημα τὸ παιθητικό...
Ἐὸ μίλημα' ζωγραφιά
τῆς ἄδολης ψυχῆς σου!
Χρωματίζεις τὴ φροίσση
ἄσπρη, γαλάζια
κι ὅλη τὴν εὐωδιάζεις
μὲ ἄερα ἔλατσιο.
Ἐῆ φωνή σου, τραγούδι
στὸν ἔρωτα δουμένο
κ' ἡ λαλιά σου σὰν ἄνθος
λεμονιάς ποῦ ἀνυσταίνει.
Νὰ μιλής, νὰ μιλής μου,
ὦ νὰ ἡ εὐτυχία.
Ἐῆς φωνῆς σου ἂν ὁ ἦχος,
ὁ παιδιάτικος τόνος

ἀντηχῆ δλόγουρά μου, —
μὲ τυλίγει σὰ φίδι,
μ' ἀγκαλιάζει σὰ χέρι
δροσερό, ἀγαπημένο,
καὶ μοῦ ἀνοίγει τὸν πόθο
σὲ λυγμὸ καὶ σὲ κλάμα,
πὸ βαθιὰ γιὰ νὰ νιώσω
τὴν πιωρή μου εὐτυχία
σὰν ἡ νύχτα μὲ κρύβει.
Γιατὶ πλάϊ σου σὰν ξένος
νὰ βρεθῶ κατὰ τύχη
καὶ τὸ στόμα ν' ἀνοίξῃς,
τὴ σιωπὴ νὰ σκοτώσῃς;
ὦ, γιατί νὰ γνωρίσω
τὴ φωνὴ τὴ ζεστή σου,
τὸ μίλημα τὸ παιθητικό;

Σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ,
τὴ φωνή σου ἀγαπῶ,
τὸ σιγτὸ μίλημά σου.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Φίλος ζωγράφος, πού ζήτησε, αὐτὲς τίς μέρες — καὶ βρισκόμαστε ἀκόμα στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου — νὰ ἐξασφαλίση μιὰ ἀπὸ τίς γνωστὲς αἰθούσες ἐκθέσεων, γιὰ νὰ ἐκθέσῃ μιὰ καινούργια σειρά ἔργων του, τίς βρήκε ὅλες πιασμένες γιὰ πολλοὺς μῆνες. Στὸν «Παργασὸ» τοῦδωκαν σειρά γιὰ τὸ Μάη, ὕστερα δηλαδή ἀπὸ ἑπτὰ μῆνες, καὶ στὸ «Στούντιο» τῆς κ. Ρὼν γιὰ τὸ Φλεβάρη, ὕστερα δηλαδή ἀπὸ πέντε μῆνες. Ὡς τότε ἔχουν σειρά ἄλλοι ζωγράφοι, πού ποιὸς ξέρει ἀπὸ πότε φρόντισαν νὰ πάρουν τὴν σειρά τους. Ἄν λογαριάσῃ τώρα κανεὶς ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ ζωγράφοι, καὶ ὅσοι θὰ παρουσιάσων ἀκόμα, ἔχουν νὰ ἐκθέσουν ἀπὸ ἑκατὸ τουλάχιστον ἔργα, μικρὰ καὶ μεγάλα, γιὰ νὰ γεμίσουν τίς σάλες τους, κι' ἂν λογαριάσῃ ἀκόμα, ὅτι οἱ ἴδιοι ζωγράφοι μᾶς παρουσιάζουν, κάθε χρόνο σχεδόν, τὴν προσωπική τους ἐκθεση, ἔχουμε στὸ σύνολο ἕνα φανταστικὸ ἀριθμὸ ἔργων, πού τὰ περισσότερα μένουν ἀπούλητα, γιὰ ν' ἀντικατασταθοῦν τὴν ἄλλη χρονιά μὲ ἄλλα, ἀφοῦ τὰ ἴδια ἔργα δὲ μποροῦν νὰ ξαναεκθεθοῦν καὶ δεύτερη φορά. Ἀπ' τὸ ἕνα μέρος, δηλαδή, ἔχουμε μιὰ ἀναγκαστικὴ ὑπερπαραγωγή τῶν ζωγράφων πού δὲν ὑπόσχεται τίποτε καλὸ γιὰ τὴν τέχνη τους, μὲ τὸ νὰ ξεπέφτῃ σὲ καθαρὸ ἐμπόριο, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἕνα πληθωρισμὸ ἔργων τέχνης, πού δημιουργεῖ μιὰ πραγματικὴ ἐπαγγελματικὴ κρίση γιὰ τοὺς καλλιτέχνες μας. Ποῦ θὰ βγῆ τὴν ἄρα, μὲ τὸν καιρὸ, αὐτὴ ἡ κατάσταση, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ μαντέψῃ κανεὶς.

Τὰ ἀποτελέσματα ἀρχίζουμε νὰ τὰ βλέπουμε ἀπὸ τώρα. Ἐνας ζωγράφος, γιὰ νὰ παρουσιάσῃ μέσα σ' ἕνα χρόνο ἔστω καὶ πενήντα καινούργια ἔργα, θὰ τὸ κατορθώσῃ μὲ ἀνάξιες παραχωρήσεις στὴν ἀνάγκη τοῦ ἀριθμοῦ, μὲ

προχειρότητες, μὲ βίες καὶ μὲ ἀσυνειδητοὺς κάποτε, εἴτε ἀντιγράφοντας διαρκῶς τὸν ἑαυτό του, εἴτε ἀντιγράφοντας τοὺς ἄλλους, χωρὶς σοβαρὴ ἀφοσίωση στὴ δουλειά του. Ὑστερα ἔρχεται τὸ οικονομικὸ μέρος τῆς δουλειᾶς. Μιὰ ἐκθεση σήμερα δὲν εἶναι παιξεγέλασε. Τὰ χρώματα ἔγιναν πανάκριβα. Γιὰ τελλάρια καὶ γιὰ κορνίζες τόσων ἔργων χρειάζεται μιὰ μικρὴ περιουσία. Καὶ τὸ νοῖκι τῆς σάλας — πέντε χιλιάδες δραχμὲς τουλάχιστον γιὰ εἴκοσι μέρες — εἶναι κατὰ ἐπιτέλους γιὰ ἕνα φτωχὸ ζωγράφο. Καὶ γιὰ νὰ βγοῦν μόνο τὰ ἔξοδα — κάποτε δὲ βγαίνουν οὔτε αὐτά, μὲ τὴ σημερινὴ γενικὴ κρίση — χρειάζονται πραγματικοὶ ἀγῶνες, πού δὲν ἔχουν πάντα στενὴ σχέση οὔτε μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης, οὔτε μὲ τὸ πραγματικὸ της συμφέρον. Τρεξίματα, παρακλήσεις, ἐπιστράτευση συγγενῶν καὶ φίλων, ἐκβιασμοὶ εὐνοϊκῶν ἀρθρῶν στὶς ἐφημερίδες, κοινωνικὲς ἐπιρροές, ἐμπορικὸ μεσάζοντες καὶ ἄλλα πολλά. Μὲ τέτοιους ὅρους καὶ μὲ μιὰ κοινωνία ὅπου εἶναι μετρημένοι στὰ δάχτυλα ἐκεῖνοι πού ἔχουν κάποια ἰδέα ἀπὸ τέχνη καὶ ὅπου κι' αὐτοὶ ἀκόμα οἱ τιλοφοροῦμενοι «φιλότεχνοι» καὶ «collectionneurs» δὲ σκαμπάζουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τίς σαβοῦρες πού μαζελοῦν στὰ σαλόνια τους, καὶ περιμένουν νὰ σχηματίσουν γνώμη εἴτε ἀπὸ τίς συμβουλὲς ἄλλων φίλων τους ζωγράφων, πού δὲν εἶναι πάντα εὐκρινεῖς, εἴτε ἀπὸ τοὺς αὐτοχειροτόνητους κριτικοὺς τῶν ἐφημερίδων πού συνήθως καταλαβαίνουν λιγότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, — μὲ τέτοιους ὅρους εἶναι εὐκολονόητα τὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐπιτυχία τῶν περισσοτέρων ἐκθέσεων, ἀντὶ νὰ εἶναι πάντα ἀνάλογη μὲ τὴν ἀξία τῶν ζωγράφων, εἶναι συχνὰ ἀνάλογη μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά τους.

τὴν εὐγλωττία τους, τὰ πλάγια μέσα πού διαθέτουν καὶ τίς κοινωνικὲς τους σχέσεις. Αὐτὸ ἐπιτέλους δὲ θὰ εἶχε σημασία, ἂν ὅλοι οἱ ζωγράφοι μας ἦταν τοῦ αἰμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀκριδῶς, ἔχουμε καὶ ζωγράφους μὲ πραγματικὴ ἀξία, πού θὰ τιμοῦσαν τὴν τέχνη κάθε προσδευμένου τόπου, ὅπως τὴν τίμησαν ἀρκετοὶ Ἕλληνες καὶ παράξω ἀπὸ τὰ ἑλλαδικὰ σύνορα, ὁ δρόμος πού παίρνουν τὰ καλλιτεχνικά μας πράγματα ἀρχίζει νὰ γίνεται πολὺ θλιβερός γιὰ ὅσους πραγματικὰ ἀγαποῦν τὴν τέχνη καὶ τοὺς τεχνίτες της.

Γιὰ νὰ μπῆ ἕνα ἐμπόδιο στὸν κακὸν αὐτὸ καὶ δλεθρὸ δρόμο καὶ γιὰ νὰ δημιουργηθῇ καὶ στὴν Ἑλλάδα μιὰ ἀληθινὴ καὶ τίμια καλλιτεχνικὴ κίνηση, δὲ βλέπω παρὰ τὰ ἐξῆς ἀπαραίτητα: Νὰ περιορισθοῦν πρῶτα οἱ ἀτομικὲς ἐκθέσεις, πού ἐξαναγκάζουν τοὺς ζωγράφους σὲ μιὰ βιαστικὴ, πρόχειρη καὶ ἀσυνείδητη ἐργασία, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν ποσότητα καὶ ὄχι τὴν ποιότητα τῆς δουλειᾶς τους. Δεύτερο, νὰ καθιερωθοῦν γενικὲς, μεγάλες ἐκθέσεις, κάθε χρόνο, ὅπου κάθε ζωγράφος θὰ ἔχη νὰ παρουσιάσῃ ὅ,τι καλύτερο παράγει, μὲ τὸ νὰ ὑπολογίσῃ στὴ σύγκριση τῶν ἔργων του μὲ τὰ ἔργα τῶν

ἄλλων, καὶ ὅπου ὁ ἔλεγχος τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς θὰ κλείνῃ τὴν πόρτα σὲ ὅλες τίς σαβοῦρες πού ἐκθέτονται ἀνεμπόδιστα στὶς ἀτομικὲς ἐκθέσεις. Καὶ τρίτο, νὰ πραγματοποιηθῇ, τελοσπάντων, ἡ «Διαρκὴς Ἐκθεση» πού τόσα χρόνια τὴν ἀκοῦμε καὶ δὲν τὴ βλέπουμε καὶ πού θὰ εἶναι ἕνα ἀνοιχτὸ πάντα πρατήριο ἔργων ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, μιὰ ἐμπορικὴ βιτρίνα τῆς τέχνης, γιὰ ντόπιους καὶ περαστικούς ξένους, ὅπου οἱ καλλιτέχνες μας θὰ μποροῦν νὰ πουλοῦν τὰ ἔργα τους, ὅλο τὸ χρόνο, χωρὶς νὰ τὰ περιμένουν ὅλα ἀπὸ τίς περιοδικὲς ἐκθέσεις, πού ἐπηρεάζονται καὶ ἀπὸ χίλια τυχαία καὶ δυσάρεστα περιστατικά, ὅπως μιὰ ἐπιδημία, μιὰ πολιτικὴ ἀνωμαλία, μιὰ θεομηνία ἢ καὶ μιὰ ἀπλή κριτικὴ δυσμένεια.

Πρῶτα ἀπὸ ὅλα ὅμως πρέπει νὰ χτυπηθῇ ὁ καλλιτεχνικὸς πληθωρισμὸς, πού ἔχει δημιουργηθῇ, γιὰ ὅλους τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε παραπάνω, τὰ τελευταία αὐτὰ χρόνια. Μιὰ παρακράτηση εἶναι ἀναγκαία καὶ ἐπείγουσα. Καὶ οἱ καλλιτέχνες πρῶτοι ἔχουν συμφέρον νὰ τὴν ἐπιδιώξουν, πρὶν καταστήσῃ τὰ ἔργα τους νὰ προσφέρωνται στοὺς δρόμους γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί καὶ πάλι νὰ μὴ βροσχοῦν ἀγοραστὲς.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΚΥΚΛΑΜΙΝΑ

Ἦταν — ποιὸς ξέρει — κάποτε ψυχὲς πού ἐχάσανε τὸ δρόμο στὴ ζωὴ τους καὶ ζοῦσαν ὀρφανοῦλες, μοναχὲς, καὶ κάνανε τὴ λύπη προσευχὴ τους.

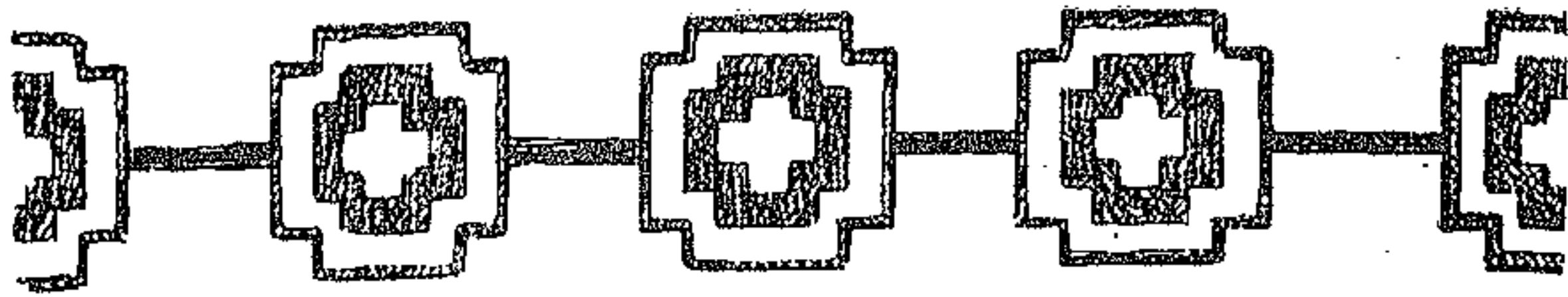
Κ' ἦταν ὅλ' ἡ ζωὴ τους προσευχὴ, πού ἐπέφταν καὶ ξυπνοῦσαν μ' ἐκείνη: «Ἄς ἦ-αν, Θε μου, σὲ μιὰ ἀκρούλα ἐκεῖ, μιὰ ἀκρούλα μὲς τὸ φῶς καὶ στὴ γαλήνη!»

Κι' ὁ ἄνεμος πού παίρνει τίς ψυχὲς ἄκουσε τὸν καιμὸ τους κι' ἐλυπήθη, κι' ἐφράσαν ὡς τ' ἀστέρια οἱ προσευχὲς κι' ἔγινε ζωντανὸ τὸ παραμῦθι.

Κι' ὅταν τοῦ φθινοπώρου οἱ γλυκασμοὶ σκορποῦν ἀνατριχίλα μὲς στὰ διάση, κάτω ἀπ' τὰ δέντρα, ἀνθάκια, ἐδῶ κι' ἐκεῖ, τίς βλέπει τίς ψυχὲς ἄκοιους περάσει...

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ ΧΕΡΝ (*)

ΛΗΞΙΑΡΧΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Ἄριθ. πράξεως 334

Ἄριθ. πρωτοκ. 53

Ἐν Ἀγία Μαῦρα τὰς 12 Ἰου-
λίου 1850 χιλίους δεκακοσίους
πενήντα ἔτος νέον.

Κατάστροφαις τῆς σημερινῆς
ληρωθείσης πράξεως.

Ἀγία Μαῦρα χιλίους δεκακο-
σίους πενήντα Ἰουνίου εἴκοσι ἔξ
ἔτος παλαιὸν ἐν ὄρει ἐννιάτη με-
τὰ μεσημβρίας ἐβαπτίσθη ὑπ' ἑ-
μοῦ τοῦ ὑποφαινομένου ἐρημα-
ρίου τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας τῆς
Ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς ἐν
παιδίον ἀρσενικὸν προσφερθέν
μοι παρὰ τῆς εὐγενοῦς Κυρίας
Ρόζας Κασιμάτι τοῦ Ἀντωνίου
ἐκ Κυθήρων ἀλλὰ κίτοικος ἐδῶ
καὶ σύζυγος τοῦ ἀπόντος Δόκτω-
ρος Κυρόλου Μούσχ Ἐόν Ἰρλαν-
δοῦ Κόμητος Ἀνεσληθῆ Ἰατροῦ
τῆς αὐτῆς Βρετανικῆς Μεγαλειώ-
τητος, βεβαιώσασι με εἶναι
παιδίον τῆς νόμιμον γεννήσασα
αὐτὸ εἰς τὰς δεκαπέντε τοῦ τρέ-
χοντος μηνὸς Ἰουνίου ἔτος πα-
λαιὸν ἐν ὄρει τετάρτη πρὶν με-
σημβρίας, καὶ ἀνεδέχθη αὐτὸ ὁ

Ὁ Λευκάδιος Χέρν γεννήθηκε τὸ 1850
στὴ Λευκάδα, ὅπως φαίνεται, κι' ἀπὸ τὴν ἀ-
νωτέρω ληξιαρχικὴν πράξιν πού βρέθηκε τε-
λευταία στὸ Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδος.

(*) Τὴν 3ην Σεπτεμβρίου ἐτελέσθησαν εἰς τὴν
Λευκάδα, ὅπως ἐσημειώσαμε καὶ εἰς προηγούμενον
τεῦχος, τὰ ἐπίσημα ἀποκαλυπτήρια τῆς ἀνεγερθεί-
σης στηλῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Λευκαδίου Χέρν. Περὶ
τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἐμίλησαν ὁ πρεσβευτὴς
τῆς Ἰαπωνίας κ. Κάνο, ὁ πρόεδρος τοῦ «Παρνασσ-
σοῦ» κ. Ἴππ. Καραβίας καὶ ὁ πολιτευτὴς Λευκά-
δος κ. Ἀναστ. Σκιαδαρέσης. (Σημ. τ. «Ν.Ε.»)

Εὐγενῆς Δο Κύριος Ἰωάννης
Καββαδίας ποτὲ Νικολίου ἐκ τῆς
πόλεως ὠνομάσας αὐτὸ Πατρί-
κιον-Λευκάδιον ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν
μαρτύρων Κυρίων Δημητρίου Λο-
γοθέτη ποτὲ Σπυρίδωνος καὶ
Σπυρίδωνος Βουτσιναῖ τοῦ Γεωρ-
γίου ἀμφοτέρων ἐκ τῆς πόλεως
ἐχόντων τὴν κατὰ νόμον ἡλι-
κίαν.

Ἡ παροῦσα πράξις ὑπογράφει-
ται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ'
ἐμοῦ οὔσης τῆς μητρὸς ἀγραμμά-
του ὡς λέγει.

Δημήτριος Λογοθέτης ποτὲ Σπυ-
ρίδωνος μαρτυρῶ
Σπυρίδων Βουτσιναῖ ποτὲ Γεωρ-
γίου μαρτυρῶ
Θεοφάνης Ἱερομόναχος Μελισ-
σινοῦ Ἐφημέριος

Ἴσον ἀπαράλακτον τῷ προτοτύπῳ.

Θεοφάνης Ἱερομόναχος Μελισ-
σινοῦ Ἐφημέριος
Ἰωάννης Σέρβος Ληξιαρχος

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Λευκάδι τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1933

Ὁ Ἀρχειοφυλάξ Λευκάδος
Γ. Παρίσης

Ἡ μητέρα του ἦταν Ἑλληνίδα, τὸ γένος
Κασιμάτη, καὶ ὅλοι μιλοῦσαν γιὰ τὴν ὀμορ-
φιά της. Ὁ πατέρας του, Κάρολος Χέρν, —
Ἰρλανδός, — ὑπηρετοῦσε ὡς χειρουργὸς γι-
ατροὺς στὸ 7θον πεζικὸ σύνταγμα τῆς Ἀγγλίας.
Τὴν Ρόζα Κασιμάτη τοῦ Ἀντωνίου ἐγνώρισε
στὰ Κύθηρα, ὅταν τὸ σύνταγμα του εἶχε ἀ-
ναλάβει τὴν φρούρηση τῆς νήσου. Ἐὰ πρῶτα
χρόνια τοῦ γάμου του ἐπέρασαν εὐτυχισμέ-
να. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ἦ νέα καὶ ὠραία
Ρόζα ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ τὴν Ἑλλάδα

καὶ νὰ ζήσῃ κάτω ἀπὸ τὸ συννεφιασμένο
καὶ βροχερὸ οὐρανὸ τῆς Ἰρλανδίας, τὰ πράγ-
ματα ἄλλαξαν... Ἡ γκρίνια θροιάστηκε
μονίμως στὸ σπῆτι τοῦ Χέρν... Καὶ μία ἡ-
μέρα ἢ «παρείστατος» ἐγκατέλειψε τὴν συ-
ζυγικὴν στέγη κι' ἐφυγε μὲ κάποιο ἐξαδέλφῳ
τῆς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, «ἐκεῖ πού ὁ ἥλιος
πάντα λάμπει καὶ ἡ λουλακιά θάλασσα βρέ-
χει τ' ἀκρογιάλια τῆς ἐλιάς καὶ τοῦ πεύκου»
— ὅπως γράφει κάπου ὁ Λευκάδιος γιὰ τὴν
ἰδιαιτέρη του πατρίδα. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἰρ-
λανδοῦ ἀξιοματικῶ ἀπὸ τότε διαλύθηκε. Ἡ
Ρόζα δὲν ξαναεἶδε τὰ παιδιὰ της. Ὁ μικρὸς
Πατρίκιος-Λευκάδιος υἱοθετήθηκε ἀπὸ μιὰ
γριά θειά του, τὴν Κ^α Μπρενάν... Κι' ἔτσι
οἱ πρῶτες σταγόνες τῆς λύπης ποτίζουν τὴν
τρυφερὴ ψυχὴ του...

* *

ὦ! εἶναι εὐτυχισμένοι ἐκεῖνοι πού γνω-
ρίσανε, στὰ παιδικὰ τους χρόνια, τὴν μητρικὴν
στοργή, πού αἰστανθήκανε τὸν ἑαυτὸ τους
σὲ ἀσφάλεια μέσα στὸ πατρικὸ σπῆτι!

Ἡ Κ^α Μπρενάν δὲν ὑπῆρξε καθόλου τρυ-
φερὴ γιὰ τὸν Χέρν. Ἐν ἔβλεπε πάντοτε σὰν
«τὸ ξένο παιδί πού εἶχε στὴς φλέβες του ἑλ-
ληνικὸ αἷμα, τὸ αἷμα αὐτηγῆς τῆς προκομ-
μένης τῆς μάννας του...»

Ἐπρεπε νὰ τὸν ἀναθρέψουν μὲ αὐστηρό-
τητα, νὰ πετάξουν κάθε κακὸ στοιχεῖο ἀπὸ
μέσα του, νὰ τὸν κάνουν σιωστὸ Ἰρλανδό,
ὅπως ἦταν ὁ πατέρας του, ὅπως ἦταν ἡ χώ-
ρα, ὅπου ζοῦσε... Μιὰ συγκινητικὴ σελί-
δα ἀπὸ τὸ τεράστιο ἔργο του μάς περιγράφει
τὰ ψυχικὰ του μαρτύρια τότε, ὅταν τὸν
φιλοξenoῦσε ἡ θειά του...

«Ὅταν ἤμουν — γράφει — περίπου πέντε
χρονῶν μὲ καταδίκασαν νὰ κοιμᾶμαι μονά-
χος σ' ἕνα ἀπόμερο δωμάτιο πού τὸ ὀνομά-
σανε ἀπὸ τότε «τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ»...
(Ἐπὶ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη δὲ μὲ φώναζαν μὲ τ'
ὄνομά μου ὅλοι μὲ ἤξεραν μὲ τὸ ὄνομα «τὸ
παιδί».) Ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο ἦταν στενὸ, πο-
λὸ ψηλὸ, καὶ, παρ' ὅλο τὸ μέγало του πα-
ράθυρο, πολὺ σκοτεινὸ... Ἔῤιχε καὶ κάποιο
τζάκι, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἀνάβαινε φωτιὰ... Ἀπο-
φάσισαν νὰ μὴν ἀφήνουν τὴν νύχτα κανένα
φῶς στὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ. Γιατί; Ἴσως
γιατὶ τὸ κακόμοιρο τὸ παιδί φοβόταν τὸ σκο-
τάδι... Αὐτὸ τὸ φόβο του γιὰ τὸ «μαῦρο»
τὸν εἶχαν χαρακτηρίσει ὡς ψυχικὴ καὶ δια-

νοητικὴ ἀδυναμία πού ἔπρεπε νὰ τὴ διορ-
θώσουν μὲ τὴν αὐστηρότητα...»

Καὶ ἄλλοι:

«Κάθε νύχτα, ἀφοῦ μ' ἐθαζαν στὸ κρεβ-
βάτι, ἐπέρνανε καὶ τὴ λάμπα... Ἐδὲν κλειδί
στριφογύριζε στὴν κλειδαριά, τὸ προστορευ-
τικὸ φῶς ἐξαφανιζόταν σιγά-σιγά, καὶ τὰ
βήματα τῆς ὑπηρετριάς ἀπομακρύνονταν.
Τότε ὁ φόβος μουσφιγγε τὴν καρδιά. Κάτι
τὸ φρικιαστικὸ, τὸ μυστηριώδες, τὸ ἀσύλλη-
πτο μοῦ φαινότανε πὼς ἀρχίζε νὰ μὲ περι-
στοιχίζῃ μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ περιβάλ-
λον... Νόμιζα, πολλές φορές, πὼς τὸ ἀκου-
γα νὰ μεγαλώνῃ... Τότε δὲ μπορούσα πιά
νὰ κρατηθῶ... Ἐθαζα τις φωνές... Στὴν
ἀρχὴ ἔτρεχε ἡ ὑπηρετρία μὲ κάποιο πᾶρῃ-
γορο φῶς γιὰ νὰ δῆ τί ἔχω... Ἀλλὰ ὕστερα
ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔδωσαν νέα διαταγή.
νὰ μὴν ἐνδιαφέρονται πιά γιὰ τις φωνές τοῦ
παιδιοῦ.»

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν παγερὴ ἀτμόσφαιρα
πέρασε ὁ Χέρν τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἀρ-
γότερα τὸν ἐκλείσαν «ἐσωτερικὸ» στὸ καθο-
λικὸ κολλέγιο τοῦ «Ushaw». Ἀλλὰ κ' ἐκεῖ
δὲν ἦταν περισσότερο εὐτυχῆς. Οὔτε οἱ
καθηγητὲς του, οὔτε οἱ συμμαθητὲς του «μπό-
ρεσαν ποτὲ νὰ τὸν νοιώσουν, — ὅπως γράφει ὁ
Μάρκος Λοζέ, — καὶ ἡ μόνη ἀνάμνηση πού
τοῦ ἔμεινε ἀπὸ τὰ μαθητικὰ του χρόνια,
ἀνάμνηση πού, ἀλλοίμονο! ἔμελλε νὰ τὴ δια-
τηρήσῃ σ' ὄλη τὴν ζωὴ, — ἦταν κάποιο
παιχνίδι πού σ' αὐτὸ ἀπάνω δέχτηκε τὸ μοι-
ραῖο χτύπημα πού ἀχρήστευσε τὸ ἀριστερὸ
του μάτι!»

* *

Ἴσως τὸ σκληρὸ περιβάλλον ν' ἀνάγκασε
τὸν μικρὸ Λευκάδιο νὰ συγκεντρωθῇ πρόω-
ρα στὸν ἑαυτὸ του...

Ἐπὶ τὴν ὥρα πού οἱ συμμαθητὲς μου ἔτρε-
χαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, — γράφει κάπου, — ἐγὼ
παρατηροῦσα, ὠρες ὀλόκληρες, τὰ σύννεφα
πού δημιουργοῦσαν φανταστικὸς κόσμους
πάνω στὸν οὐρανὸ. Παρατηροῦσα τὴ θά-
λασσα, τὴν πολυτάραχη θάλασσα μὲ τις
χίλιες τῆς ὄψεις κτλ.»

Πῶς νὰ μὴν ἐξηγήσῃ κανεὶς, ὕστερα
ἀπ' αὐτά, τὴν ἀγάπην τοῦ Χέρν γιὰ τοὺς
μύθους τῆς Ἀπὼ Ἀνατολῆς πού μὲ τό-
ση στοργὴ μάζευε καὶ ἐπεξεργάστηκε, ἀφοῦ,
ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικία, χωρὶς γονεῖς,

χωρίς φίλους, έζησε με τή συντροφιά ένός παραμυθένιου κόσμου που τον έδωμιούργησε ή πλούσια φαντασία του :

‘Αλλ’ ως συνεχίσουμε τήν αφήγηση τής γεμάτης περιπέτειες ζωής του.

Σέ ηλικία 19 έτών έφυγε από τήν ‘Αγγλία για νά βρή καλύτερη τύχη. Κάθε δεσμός με τή θεία του είχε πιά κοπή. ‘Αποβιβάστηκε τό 1869 στη Νέα ‘Υόρκη, «χωρίς πεντάρα στην τσέπη, άρρωστος, τυφλός από τό ένά μάτι και χωρίς νά γνωρίζη κανένα». ‘Επόμενο ήταν ή ζωή του νά γίνη προβληματική στην άνοιξιμόνα αυτή πόλη όπου για νά επιτύχη κανείς πρέπει νά είναι δυνατός, ταλμηρός και πρακτικός ‘Ο δειλός ιδεολόγος, ό ποιητής, έκαμε εκεί κάθε είδους εργασία, και χειρωνακτική άκμή, για νά κερδίση τόν επισούσιο. «‘Εγίνα και υπηρέτης καφενείου, — έγραφε άργότερα σέ κάποιο φίλο του, — και πολλές φορές κοιμήθηκα στις άδειανές κίσσοες που ήταν σ’όλο τό μάκρος τής προκουμιάς...» ‘Έλος, άπελπισμένος, άποφάσισε νά πάη στο Cincinnati (Ohio), όπου είχε μερικούς γνωρίμους, και εκεί κατόρθωσε νά τόν πάρουν διορθωτή δοκιμών στον οίκο Roberts και Clarks (1872). ‘Από τήν εποχή εκείνη άρχίζει ή φιλολογική του σταδιοδρομία. ‘Ο Χέρν κατάλαθε ότι μόνο με τήν πνευματική εργασία ήταν δυνατόν νά κερδίση τή ζωή του. ‘Αμέσως λοιπόν επιδίδεται με τόση επιμέλεια και μεθοδικότητα στο έργο του, ώστε οι συνάδελφοί του τόν άποκαλούν «τελεία και παύλα».

Μιά θέση γραμματέως βιβλιοπωλείου, που βρήκε άργότερα, του επιτρέπει νά εργάζεται περισσότερο δημιουργικά. ‘Γράφει άρθρα και διηγήματα που δίνει στα ήμερήσια φύλλα. Κάποιος θόρυβος άρχίζει νά γίνεται γύρω από τό όνομα του. ‘Έλος, προσλαμβάνεται συντάκτης του «Inquirer» με πάγιο μισθό. Είναι τό δεύτερο μεγάλο βήμα στη ζωή του, γιατί από τή στιγμή αυτή παύει νά τόν τυραννή τό χρηματικό ζήτημα.

‘Αξίζει τόν κόπο ν’ αναφέρουμε πώς ό Χέρν κατόρθωσε πολύ γρήγορα νά μεσουρανήση στο δημοσιογραφικό στερέωμα. ‘Ένας ‘Ερμανός δολοφονήθηκε με τό φρικωδέστερον τρόπο στο Tan Yard του Σικάγου, τό 1874. ‘Τόν έρριξαν ζωντανό μέσα σ’ ένα φούρνο και τό σώμα του κάηκε έντελώς. ‘Ο Χέρν έκαμε μιá συγκινητική περιγραφή του

έγκλήματος. Περιέγραψε τήν ανακάλυψη του πτώματος, τήν πιθανή άγωνία του δυστυχισμένου θύματος, τόν κυνισμό τών κακούργων που «κατά διαλείμματα άνοιγαν άτάραχοι τή θυρίδα του φούρνου για νά βλέπουν πώς συνεστέλλοντο τά όστα του καιομένου, που τό κεφάλι του είχε άνοιξει από τή μεγάλη θερμότητα».

‘Ολ’ αυτά τά περιέγραψε — γράφει ό Λοζέ — με τόσο συγκινητικές φράσεις, με τόση φρίκη (τήν εποχή εκείνη οι μακάβριες περιγραφές συγκινούσαν ιδιαίτέρως τά πλήθη), ώστε όλόκληρος ό δημοσιογραφικός κόσμος άναστατάθηκε. ‘Από τότε τό ρεπορτάζ κάθε σπουδαίας ύποθέσεως τό ανέμεταν στον Χέρν. Οι έφημερίδες έκαναν ό,τι μπορούσαν για νά τόν άποκτήσουν συντάκτη τους.

* *

‘Η ποιητική όμως φύση του Λευκαδίου και ή γόνιμη φαντασία του ήταν γυρισμένες πάντα προς τήν άνατολή, «στις ξωτικές χώρες με τούς δράκους, τά φαντάσματα, τά κακά και τά καλά πνεύματα, που μόλις έπεφτε ό ήλιος έβγαίναν από τούς τάφους τους για νά ταράζουν τήν ήσυχία τών ζωντανών».

‘Η πεζή και έμπορική άτμόσφαιρα τής πόλεως που ζούσε, ή ρουτίνα τής δημοσιογραφίας, δε μπορούσαν νά ικανοποιήσουν «τό παιδί τής ‘Ελλάδος», και με τήν πρώτη εύκαιρία που του δόθηκε έγκατέλειψε τό Cincinnati. ‘Αλλωστε τόν είχαν άπολύσει από τήν έφημερίδα, όπου κέρδιζε 125 φράγκα τή βδομάδα (ποσό σοβαρό για τήν εποχή εκείνη), γιατί ζήτησε άδεια νά παντρευτ ή με μιá μαύρη, πράγμα που τό θεωρούσαν τότε ανήθικο και έκτός νόμου... ‘Πεύγει, λοιπόν, χωρίς πεντάρα πάλι, για τις ‘Αντίλλες, εκεί που, όπως του ειπε κάποιος ναυτικός, «τά λουλούδια άνθοσν όλο τό χρόνο, και τά τραγούδια τών κοριτσιών δονούν τό μυρωμένο άέρα...»

‘Αλλά τό ταξίδι του διακόπτεται από έλλειψη χρημάτων, και ό Χέρν βρίσκεται, χωρίς νά καταλάβη κι’ αυτός πώς, στη Νέα ‘Ορλεάνη.

Είναι ή πόλη που θα τόν επιβάλη στον κόσμο, θα τόν κάνει ένδοξο.

‘Τόν δέχονται με συμπάθεια, με αγάπη. ‘Ο διευθυντής του Times-Democrat τόν πέρνει άμέσως στην έφημερίδα του με σο-

βαρό μισθό. ‘Έχει πιά όλη τήν άνεση για νά εργαστ ή. Έχει — τό σπουδαιότερο — στοργικό περιβάλλον... ‘Εκεί, λοιπόν, «στην ήμιλατινική και ήμικρεολική αυτή πόλη, — όπως τήν έχαρακτήρησε στο λόγο που έξεφώνησε στη Λευκάδα ό πρόεδρος του ‘Ελληνο-‘Ιαπωνικού Συλλόγου κ. ‘Ιπ. Καραβίας, — έγραψε τρία από τά ωραιότερα έργα του: τά «Σκόρπια φύλλα τών ξένων φιλολογιών», τά «Κινέζικα φαντάσματα» και τήν «‘Ιζίτα» («Chita»).

‘Τό πρώτο περιέχει ιστορίες και διηγήματα σταχυολογημένα από ένδικές, αϊγυπτιακές και φιλανδικές παραδόσεις και θρύλους. «Με τά «Κινέζικα φαντάσματα», παραδόσεις, έπίσης, και θρύλους, θέλησα — γράφει — νά δώσω στους άναγνώστες μου τό ρίγος... νά τούς κάνω νά αίστανθοσν πόσο κοντά μας είναι ό άόρατος κόσμος, πώς μας περιτριγυρίζουν άόρατα όντα που κρύνουν και έλέγχουν τις σκέψεις μας και τις πράξεις μας...»

‘Η «‘Ιζίτα», τέλος, τό άριστούργημά του, είναι τό μυθιστόρημα τής θάλασσας. ‘Ο Λευκάδιος αγάπησε με πάθος τή θάλασσα, ίσως από άταβισμό, αφού οι γονείς του ήταν νησιώτες κι’ αυτός γεννήθηκε κοντά στη θάλασσα.

Οι κριτικοί όμοφώνως έξεδήλωσαν τό θαυμασμό του για τήν «‘Ιζίτα» και τόν ώνόμασαν «Βίκτωρα Ούγκώ τής ‘Αμερικής».

* *

‘Ο Χέρν, όσο έμενε στη Νέα ‘Ορλεάνη, μιá σκέψη είχε: νά ξαναρχισ ή πλανητική ζωή του. Κ’ επειδή δε μπορούσε ν’ αντίσταθ ή περισσότερο στις προσκλήσεις τής «έσωτερικής του φωνής», άφίνει μιá μέρα φίλους, εργασίες και αξιώματα, και φεύγει για τή Μαρτινίκα. Μένει εκεί δυό χρόνια κι’ έπειτα φεύγει πάλι για τή ‘Ιαπωνία.

«Νά φεύγω, νά φεύγω πάντοτε για τό άγνωστο!...»

‘Εκεί όμως μπλέκεται στα δίχτυα του μικρού θεού. ‘Γνωρίζει τή Σέτσου Κουαζίμι, μιá νέα ‘Ιαπωνίδα από παλιά και ένδοξη οίκογένεια πολεμιστών (samurai), κατεστρα-

μένη όμως από τήν επανάσταση. ‘Τήν έρωτεύεται, τήν παντρεύεται. Και για νά νομιμοποιήση περισσότερο τό γάμο του, άποκτά ‘Ιαπωνικήν ιθαγένεια και παίρνει τό όνομα Κοαζοσμι Ιακούμο που σημαίνει «τό μέρος που γεννιώνται τά σύννεφα». ‘Τήν εποχή εκείνη ό Χέρν μιλούσε πολύ λίγα ιαπωνικά και ή Σέτσου Κουαζίμι άθλια τά άγγλικά. Για νά συνεννοηθοσν ανακάλυψαν ένα είδος διαλέκτου — κράμα ‘Ιαπωνικής και ‘Αγγλικής — που ό Χέρν τό όνόμασε «Χέρν-σάν-κοτέμπα», δηλαδή «γλώσσα του Χέρν». Στήν περιεργή αυτή γλώσσα του διηγήθηκε ή γυναίκα του τις θαυμάσιες ιστορίες τών φεουδαρχικών χρόνων τής ‘Ιαπωνίας, που ό συγγραφέας τις έξιστόρησε έπειτα με τό άριστουργηματικό και γλαφυρό του ύφος σέ πολλούς τόμους, αλλά περισσότερο στο «Kwaidan». ‘Η φήμη του άρχισε νά φτερουγίζει και στο Ουράνιο Κράτος. ‘Η ‘Ιαπωνική Κυβέρνηση του έδωσε τή θέση του καθηγητού τής ‘Αγγλικής Φιλολογίας στο Αύτοκρατορικό Πανεπιστήμιο του Τοκιο. ‘Ο Χέρν είναι τώρα ‘Ιάπων ύπήκοος, οίκογενειάρχης και πατέρας...

Δυστυχώς ή υγεία του από τις τόσες ταλαιπωρίες και τήν έντατική εργασία είχε ύπονομευθ ή. Και στις 26 Σεπτεμβρίου του 1904, ό θάνατος ήλθε αίφνιδίως νά τόν λυτρώσ ή από τις επικλήσεις τής έσωτερικής του φωνής.

«Νά φεύγω, νά φεύγω πάντα για τό άγνωστο, για τό άπειρο!...»

Πέθανε ήρεμα, χωρίς άγωνία.

Σέ κάποιο του βιβλίο είχε έκδηλώσει τήν επιθυμία νά ταφή, αν πεθάν η στην ‘Ιαπωνία, σέ βουδικό νεκροταφείο. Οι μαθηταί του, λοιπόν, τόν έθαψαν με όλες τις τελετές τής βουδικής θρησκείας... Κ’ επάνω στον τάφο του «παιδιού τής ‘Ελλάδος» έτοποθέτησαν δάφνινο στέφανο με τήν έπιγραφή: «Στο Λευκάδιο Χέρν που ή πένητα του ήταν πού δυνατή από τό ξίφος του ένδόξου κράτους που αγάπησε και που θεωρεί με μεγάλη του τιμή νά τόν συγκαταλέγη στους πολίτες του και νά τού χαρίση, άλλοίμονο! ένα τάφο!»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΟΓΡΗΣ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ο ΔΡΟΜΟΣ

Ἄκίνητος κι' αἰώνιος μένει ὁ δρόμος,
ἴδιος αὐτὸς μέσα στὴν ἀλλαγὴ.
Δίψα τοῦ ἀνθρώπου πάντα πρὸς τὴ γῆ,
ἐλπίδα, πόθος, φῶς, σκοτάδι, τρόμος.
Ἔργο δικό μας, εὐρημά μας, κι' ὅμως
ἀνάγκη ποὺ μᾶς γίνεται πληγὴ.
Τῶν ταξιδιῶν μας ἦταν ἡ πηγὴ
κι' ἔγινε τῆς πορείας μας ὁ νόμος.
Ἄλλα τ' ἀλλάζουμε καὶ μόνο αὐτὸς
μιὰν ἴδια μας προσπάθεια ἀνανεώνει.
Φίδι τοῦ χρόνου, τὴν ἀπάτη ἀπλώνει
σ' ὅποιο διαβίτη προχωρεῖ σκυφτός.
Μᾶς ξεγελά: τὸ κάλεσμά του, δόλος
Καὶ πάντα φεύγει τ' οὐρανοῦ ὁ θόλος.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟ ΑΠΟΜΕΣΗΜΕΡΟ

Ὁ ἥλιος πλένει ἀλύπητα τὶς ὄψεις τῶν σπιτιῶν.
Κι' οὔτε σκιὰ στὴν ἐρημιὰ τοῦ ἀχνισμένου δρόμου.
Σπίθες καὶ χρώματα πηδοῦν στὴ μέρα τῶν ματιῶν
καὶ βλέπω ἀκέραιο μὲς στὸ φῶς τ' ὀλάνθιστο ὄνειρό μου.

Κοιμᾶται ἡ πόλη, ἀπέραντη δειλία τῶν χλωμῶν.
Μονάχα μπρούντζινα κορμιά οἱ λίγοι ἐμπρὸς μου ἐργάτες.
Στὴν ἀτμοσφαιρὰ χύνεται ἡ ἄχνα τῶν χυμῶν.
Κι' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους πῶς πολὺ τὸν ἥλιο ζοῦν οἱ γάτες.

Ὁ οὐρανός, ἀμόλυνη μαβιά φεγγοβολή.
Τὰ δέντρα λάμπουν καὶ βαθιὰ γιομίζει φῶς τὸ χῶμα.
Λαφρὸς ἀέρας· ὡς κι' αὐτὸς εἶναι φωτὸς φιλί.
Ἕμνος ὑγείας καὶ χαρᾶς τ' ἀνθρώπινό μας σῶμα.

ΑΚΡΟΒΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Παίζω μὲ τὴ χαρὰ καὶ μὲ τὴ λύπη.
Πόθοι κι' αἰσθήματα γίνονται ἰδέες.
Εἶν' οἱ προσπάθειές μου πάντα νέες,
πλάθω μονάχος ὅ,τι κι' ἂν μοῦ λείπει.
Ὁ βίος μου δὲν εἶναι καρδιοχετύπι.
Γιὰ μένα δὲν ἐγράφησαν μοιραῖες
οἱ μέρες μου· περνοῦν λαιφρείες κι' ὤραιες,
στὴ θύρα τῆς ζωῆς τοῦ χρόνου χτύποι.
Τοῦ νοῦ μου ἡ ζωὴ μου εἶναι παιχνίδι.
Στὸν πόνο, στὴ χαρὰ καὶ δὲν πιστεύω.
Καὶ τὴν καρδιά μου τώρα προστατεύω
φορῶντας τῆς ἀκατηλὸ στολίδι.
Μὲ τὶς ἀκροβασίες μου γητεύω
καὶ τὸ φαρμακερὸ τῆς Μοίρας φίδι.

ΤΑ ΧΕΡΙΑ

Τόσο πυκνὴ στὸ νοῦ μου ἡ σκέψη βράζει,
ποὺ δὲ χωρεῖ στὸ ξέσπασμα τῆς γλώσσας.
Ἦ! λόγια, δὲ ποθεῖτε στ' ἀπαλό σας
τραγοῦδι ἢ στὴν κραυγὴ σας, ποὺ ταράζει
τὸ φῶς, νὰ πῆτε ὅ,τι ἐντὸς μου κράζει.

Μόνο στῆς μέρας τὴ φωτιά, ποὺ ἀνάβει
πελώριος πόθος τῆς αἰώνιας φύσης,
μπορεῖς τὴν ἀγωνία σου νὰ σβήσεις,
ὦ σκέψη μου! Τὸ φῶς θὰ καταλάβει
τὴ σιωπὴ σου. Ἄ! μᾶς συνήθειας σκλάβοι

τὰ λόγια, τὴ ζωὴ μου ἔχουν στενέψει.
Μονάχη τῆς ὁσμῆς μου γλώσσα ἀκέρια
μιλοῦν, ὅταν δουλεύουνε, τὰ χέρια,
βουβοὶ θεοὶ τῆς ὕλης, ποὺ τὴ σκέψη
μορφή ζωῆς τὴν πλάθουν, πρὶν στερεέψει.

ΠΛΗΞΗ

Βρέχει... κι' εἶν' ὁ συννεφιασμένος οὐρανός,
γιὰ μᾶς, τὸ θολωμένο βλέφαρο τῆς μέρας.
Ὁ ἥλιος χάθηκε σὰν ὄνειρο χιμαίρας·
στὴν πλήξη λησμονιέται ὁ κόσμος, σκοτεινός.
Βρέχει· τῆς Γῆς ὁ πόνος εἶναι ἀληθινός,
πόνος παλιός, γριᾶς κι' ἀθάνατης μητέρας.
Μιὰ θλίψη ποτισμένος εἶναι κι' ὁ ἀέρας.
Μονότονη βροχὴ, καημὸς παντοτεινός.
Στὴ Γῆ μας ὁ Χρόνος βαρσιές τὶς μέρες βρέχει,
ἀμέτρητες σιαλαματιές, καὶ τὴν κεντοῦν.
Δαγκώνουν τὴ ζωὴ τῶν ὄντων καὶ γλεντοῦν
κι' ἔπειτα σβήνουν στὸ ποτάμι τους ποὺ τρέχει.
Καὶ τὴ ζωὴ μας σὰ βραχνᾶς ἔχει τυλίξει
μιὰ λάσπη, ἡ Πλήξη, λάσπη τῆς βροχῆς, ἡ Πλήξη.

Γ. ΜΗΡΚΑΣ

ΜΑΡΑΖΩΜΕΝΑ ΣΤΕΦΑΝΩΜΑΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Χαρισμένο στον κ. Γ.Ρ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟ

Μακρὸς ὁ δρόμος.

Κατ' ἄπ' τὸν ἥλιο τοῦ Δευτερογιούνη κι' οἱ πέτρες πύρωναν. Κι' ἀπὸ τῆ γῆς, ἀπὸ τοὺς κίμπους τοὺς νιοθέριστους, σὰ νάβγαινε, λές, φωτιά πὸν θάμπωνε τὰ μάτια. Ἄπ' τὸ λιοπύρι τὰ χτηνὰ ἀνοίγαν τὰ ρουθούνια τους κι' ὁ ἴδρωτας ἀλλάκωνε τὸ λαιμό τους.

Γιὰ νὰ γλυκάνη τῆς μοναξιάς τις ὥρες τις ἀτέλειωτες ἀρχίνησεν ὁ Προκόπης τὸ τραγοῦδι. Κολούσανε τὰ ροῦχα πάνω στὸ κορμί του, καὶ στέγνωσε γύρω στὸ κεφάλι τὸ μαντήλι του κ' ὡς μὴν ἦταν ὥρα πολλὴ πὸν στὸ ποτάμι τῶβρεξε. Μὰ γιὰ τὴ ζέστη δὲν τὸν ἔγνιαζε, γιατί ἄλλοῦ ἢ σκέψη του πετοῦσε. Μιάς κοπέλλας παμπανόστηθης ἢ θύμηση τοῦ δρόμοιζε τὴν καρδιά. Σὰ νὰ τὴν ἔβλεπε λυγρὴ καὶ καμαρόφρωδη νὰ τοῦ χαμογελάη μπρὸς στὰ μάτια του τὰ θαμπωμένα. Κι' ἔβαλε πάνω ὁ Προκόπης τὴ φωνή του.

Ἀρχίσανε τὰ στήθια σου, κόρη, καὶ καρδιώνουν, σὲ σένα δίνουν ὁμορφιές καὶ μένα θανατώνουν.

Μ' ἄλλο δὲ μπόρεσε νὰ πῆ. Τοῦ στέγνωσαν ἀπὸ τὴν κίψα ὁ λαιμὸς κι' ὁ ἴδρωτας τοῦ μούσκεψε τὸ πρόσωπο. Μὲ τέτοιο κορμί ὁ ἀνθρώπος, καὶ τοῦ τζιτζικιοῦ τῆ δύναμη δὲν εἶχε, συλλογίστηκε, κ' εὐτὺς ξεκαβαλλίκεψε. Στὸν ἴσκιο μιᾶς ἐλιάς νὰ πάη νὰ κάτση, ὡς νὰ περάσῃ τοῦ ἡλίου τὸ κάμα. Ἀκούμπησε πίσω τὸ κεφάλι του, καὶ στὴ Δεσποينوῦ γύρισε πάλι μὲ τὴ σιέψη του. Στὴν κρυφὴ του ἀγάπη πὸν σήμερα θὰ τὴν ξαναθωροῦσε. Ὡς τὸ σούρουπο θὲ νάφτανε στὴν Ἀσκέλια, τὸ χωριὸ τῆς. Μπρὸς τὸ πατρικὸ τῆς θὲ νὰ πέζεγε, κι' ὁ πατέ-

ρας τῆς, ὁ Παπᾶ Χρῦσανθος, θὰ τ' ἀνοίγε τὴν πόρτα σὰ χτυποῦσε. Μ' ἂν ἦταν πάλι κείνος ἔξω στὰ χωράφια, ἢ μάννα τῆς θὰ ρχότανε. Τὴν κορασιά δὲ θ' ἀφίταν νὰ πάη στὸ ξωπόρτι. Σὰ μέσα ὅμως θ' ἀμπαινε καὶ στὸ παλάτι τοῦ σπιτιοῦ θὲ νὰ τὸν κάθιζαν, θὰ τὴ θωροῦσε τότες καὶ τὴ Δεσποينوῦ, κέρδιμα κοκκινόχειλη, νάρχεται μὲ τὰ κεραστικά, ρικὴ καὶ καμωμένο ἀπὸ τὰ χέρια τῆς γλυκὴ, μέσα στὸν ἀσημένιο δίσκο τῶν προικιῶν τῆς, σὰν καὶ τότες πὸν ξαναπέρασε στὰ ἔμπα τοῦ Φλεβάρη. Στὴν ὑγιά τους θ' ἀπαινε, κρατώντας ψιλὰ τὸ ρακογιάλι, κι' ὕστερα, σὰ θὰ καθόταν σιμὰ κι' ἢ Δεσποينوῦ νὰ κουβεντιάζουν, μαντάτα ἀπ' τοὺς δικούς του καὶ κάλεσμα θὲ ν' ἀφεργε γιὰ τῆς Ἁγίας Μαρίας τὸ πανηγύρι. Ὅλοι τους νάρθουν στὴ Φιλούσα, τὸ χωριὸ του καὶ νὰ κονέψουν σπιτι τους.

Τῆς Ἁγίας Μαρίας ἦταν πάλι μέρα πὸν τὴν πρωτογνώρισε. Πᾶνε δύο χρόνια ἀπὸ τότες, κι' ὡς τὰ σήμερα ἀπὸ τὴ συλλογὴ του δὲν τὴν ἔβγαλε. Ἦταν μέσα στὴ λειτουργία, πὸν μιὰ στιγμὴ γυρίζοντας τὰ μάτια του κατὰ τὸ γυναικίη τοῦ φάνηκε αὐτὸς ἦταν δυὸ οἱ Παναγιές στὴν ἐκκλησία τὴ μέρα κείνη. Στὸ εἰκονοστάσι ἢ μιὰ ζωγραφιστὴ, στὸ γυναικίη ἢ ἄλλη, ζωντανὴ καὶ χαμηλοβλεπούσα. Τοῦ λύγισαν τὰ γόνατα σὰ δίπλα του πέρασε νὰ πάη νὰ προσκυνήσῃ, καὶ μέσ' τὰ στήθια δυνατὰ χτυποῦσαν ἢ καρδιά του. Τὸ κεφάλι του χαμήλωσε νὰ μὴν τὸν καταλάβουν, καὶ μίτε κανένα ρώτησε ποιά ἦταν, μὴν πᾶς καὶ προδοθῆ. Τί ἔλεγεν ὁ παπᾶς δὲν ἄκουε καὶ ἔχεανε νὰ κίνη τὸ σταυρὸ του.

Μὰ ὄντας ἀπολειτούργησεν ἢ ἐκκλησιὰ

καὶ βγῆεν ἔξω στὸν ἀυλόγυρο, στὸ πανηγύρι, γέμισε χαρὰ ἢ καρδιά του σὰν εἶδε τὸν πατέρα του μίξι τῆς νὰ μιλά. Σὰ νὰ τοῦ χάρισαν τὸν παράδεισο τοῦ φάνηκε, καὶ τοῦρθε πάλι νὰ ξαναμπῆ στὴν ἐκκλησιὰ κι' ἔνα κερί μεγάλο ν' ἀνάψῃ στὴν Παναγιά, νὰ γενῆ ὁ πόθος του ὁ κρυφὸς καὶ μὲ τὴν κορασιά τὴν ὁμορφὴ νὰ μπορέσῃ νὰ μιλήσῃ.

Σὰν ἦρθεν ὅμως στὸ σπίτι τους μαζί μὲ τοὺς γονιοὺς τῆς, καλεσμένοι νὰ φᾶν τὸ μεσημέρι, σὰ νὰ τοῦ κόπηκεν ἢ λαλιὰ ὄντας τὴν ἀντίκρουσε. Μίτε νὰ πῆ μίτε νὰ φράη μποροῦσε. Μὰ ὕστερα, σὰν ἀρχίνησ' ὁ χορὸς ἔξω στ' ἀλώνια, λές κι' ἢ ἀγάπη τοῦ φτέρωνε τὰ πόδια, ξεπέρασεν ὅλα τὰ παλληκάσια τοῦ χωριοῦ. Κι' ἔβαζ' ἀκόμα μπρὸς τὸ λαουτιέρη νὰ μὴν πάη. Ὡς τὰ μεσάνυχτα νὰ χορεύῃ, γιὰ τὸ χατήρι τῆς.

Μὰ πέρασαν γρήγορα οἱ ὥρες τῆς γιορτῆς κ' ἦρθε τὸ δειλινὸ πὸν ἀδειασεν ὁ ἀυλόγυρος κι' ἔφυγαν οἱ ξένοι. Σὰν καὶ πρῶτα ἔμειναν πάλι μονάχα οἱ χωριανοί. Στὸ φτωχικό του ἀποτραβήχτηκεν ὁ καθένας. Ὡς βαθιὰ τὴ νύχτα, μόνον τοῦτος τριγύριζεν ἀκόμα στοὺς τόπους π' ἄφισε τ' ἀχνάρια τῆς ἢ κορασιά. Κι' ὄντας στὸ κρεβάτι του ἔπεσε, μίτι δὲν ἔκλεισεν ὡς τὸ πρωί.

Τὸν καιρὸ τοῦ τρυγοῦ, θυμῆθηκεν ἀκόμα καὶ τις μέρες τῆς απορᾶς πὸν μέσ' στῆς δουλιᾶς τὸν κάματο ἀπ' τὴ θύμηση τῆς ξεχνιόταν καὶ τὰ παραταῦσε νὰ κάτση νὰ τὴ συλλογιστῆ καὶ νάρχινησῃ γιὰ χάρη τῆς τραγοῦδι. Κι' ὕστερα, τις νύχτες τοῦ χειμῶνα τις ἀτέλειωτες, πὸν συλλογὴ κακὴ βασάνιζε τὸ μυαλό του καὶ τοῦτρωγε σὰ σαράκι τὴν καρδιά. Μὴν ἄλλον ἀγαποῦσε ἢ Δεσποينوῦ, μὴν ἔνα πρωί θὲ νάκουε πὸς σ' ἄλλον τὴν ἔδιναν οἱ γονιοί τῆς. Τοῦ ἔρχότανε στὸν πατέρα του νὰ τὸ πῆ καὶ νὰ τῆς πέρουν προξενιά, μὰ πάντα ὡς τὸ πρωί μετάνιωνε.

Ἔτσι περνοῦσεν ὁ καιρὸς ὡς τὸ πανηγύρι τὸ περσινὸ πὸν πέρασε μαίρη μέρα. Ὀλημερίς τὴν καρτεροῦσε, μὰ δὲ φάνηκε, γιατί ἢ μάννα τῆς ἀρρώστησε βαριά. Μίτε χόρευε, μίτε γλέντησε σὰν ἄλλους νιούς. Τοῦ φάνηκε πὸς δὲν ἦταν γραπτὸ του νὰ τὴν ξαναδῆ, κι' ἀπ' τὸν καῦμό του μίτε μὲ τὸ μαχαῖρι τὸ στόμα του δὲν τ' ἀνοίγεσ. Καὶ μόνον σὰν τὴν ξαναεἶδε, πεντάμορφη,

μέσ' τὸ Φλεβάρη πὸν πέρασεν ἀπ' τὸ χωριὸ τῆς, ξαναφούντωσε μέσα του ἢ ἀγάπη κ' ἢ λαχτάρα ἢ παλιά, κι' ἔπαθε τὰ ἴδια σὰν τότες πὸν τὴν πρωταντίκρουσε. Κι' ἄλλα τόσα νὰ πάθαινε, δὲ θάταν πολλὰ γιὰ νὰ τὴν κάμη ταῖρι του. Μὰ σήμερα τοῦ φαινόταν σὰ νὰ τέλιωσαν ὅλα πιά. Ἄπὸ καιροὶ τὴν καρτεροῦσε τοῦ πατέρα του τὴ χτεσινὴ παραγγελία. Τὸν παπᾶ-Χρῦσανθο νὰ πάη νὰ δῆ κι' ὄλους στὸ πανηγύρι νὰ καλέσῃ. Γιὰ νὰ βρεθῆ κοντὰ στὴ Δεσποينوῦ μιὰν ὥρ' ἀρχίτερα, πρὶν ἀπ' τὰ χαράματα σηκώστικε. Φόρτωσε γρήγορα τ' ἄσια πᾶνω στὶς μοῦλες καὶ γιὰ τὴν πολιτεία κίνησε· νὰ πάη νὰ πουλήσῃ τὸ παλιὸ κρασί πρὶ νάβγῃ τὸ καινούριο. Ὡς τὰ ἡλιοβουτήματα θὲ νὰ θωροῦσε τὴν κορασιά. Μὰ κι' ἀπὸ τώρα ἔβαζε στὸ νοῦ του ὡς νάρθῃ ἢ μέρα τῆς γιορτῆς, τὴ ντροπὴ ν' ἀφίση πίσω καὶ στοὺς δικούς του νὰ τὰ φανερώσῃ ὅλα. Ἔτσι, τῆς Ἁγίας Μαρίας μέρα τ' ἀροαβονιάσματα τους θὰ γενοῦν.

Μὲ τὴ λαχτάρα τούτη τὴ γλυκειὰ ἔγυρε πίσω τὸ κεφάλι του χαμογελώντας καὶ δίχως νὰ τὸ καταλάβῃ κατέβηκεν ὁ ὕπνος καὶ τοῦ σφάλισε τὰ μάτια.

Ἐγερνε ὁ ἥλιος ὄντας ξύπνησε. Σὰν τὸν εἶδε, ὁ Προκόπης ξεπετάχτηκεν εὐτὺς νὰ πάη γιὰ τὰ χτηνὰ. Νὰ τὰ περιμαξίρη καὶ ν' ἀρχινήσῃ δρόμο μὴ τὸν βοῆ μεσοστρατῆς ἢ νύχτα. Πὸς τὸπαθε ν' ἀποκοιμηθῆ δὲν ἤξερε, καὶ καβαλλίκεψε τὴ μοῦλα του μαραζωμένος. Ὁ ὕπνος τοῦ χάλασε τὰ κέρια καὶ συλλογιζόταν πὸς θάφτανε νύχτα στὸ χωριὸ ὅσο καὶ νάβαζε μπροστὰ τις μοῦλες. Θὰ πέζεγε στὸ χάνι, γιατί δὲν ἦταν ἢ τάξη νὰ πάη νὰ χτυπήσῃ ξένη πόρτα τέτοιαν ὥρα. Τὸ πρωί θὲ νάφρευε μὲ τὰ χαράματα νὰ κατεβῆ στὴν πολιτεία γιὰ τὸ κρασί, κι' ἔτσι, ἀντὶς γιὰ σήμερα, μονάχα στὸ πιστόρι του τὴ Δεσποينوῦ θὲ νὰ θωροῦσε. Ἡ συλλογὴ του μεγάλωνεν ὅσο στὸ δρόμο προχωροῦσε καὶ τῆς ζούλιας τὸ σαράκι τὸ παλιὸ ξαναμπῆκε στὴν καρδιά του. Ποιὸς ἤξερεν ἂν ὡς τὸ γυρισμὸ του κακὰ μαντάτα δὲ θὰ μάθαινε. Μὲ ἄλλον οἱ γονιοί τῆς θὰ τὴν πάντρευαν καὶ τὰ ὄσα λογάριζε θὰ πηγαιναν χαμένα.

Μὰ νὰ τὸ πιστέψῃ κι' ὁ ἴδιος δὲν ἤθελε. Θάνατι ἀπὸ τὸν ὕπνο, σκέφτηκε, κι' ἔκανε

νά γυρίση τὸ νοῦ του στὰ καλά καὶ στὰ χαρούμενα, μὰ πολλή ὥρα δὲν πέρασε κ' ἤρθε νὰ τὸν ξανάρη πάλι ἢ συλλοὴ ἢ βαριά.

Ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ δύση πίσω ἀπ' τὰ κορφοβούνια κ' ἀκόμα ὁ Προκόπης μῆτε στὴν Γύμη δὲν ἔφτασε. Θὰ νύχτωνε γιὰ καλά ὡς νὰ πάη στὴν Ἀσκέλια, κ' ἔτσι συλλοϊσμένος προχωροῦσε μὲ τὸ μαράζι στὴν καρδιά.

Κι' ὄντας βασιλεῖεν ὁ ἥλιος, ἡ γῆς ἀκόμα πύρωνε. Ἀνασηκῶνοντας γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μάτια του ὁ Προκόπης τώρα πού γλύτωσαν ἀπ' τὴν ἀντηλιά, εἶδε κατὰ τὴν ἀνεφανή δυὸ καβαλλάρηδες ν' ἄρχουνται κατὰ πάνω του. Ἔτρεχαν γρήγορα σὰ νά-ταν φευγιοὶ καὶ νὰ τοὺς κυνηγοῦσαν. Ποιοὶ νάταν, συλλογίστηκε, καὶ παραμέρισε νὰ τοὺς ἀφίση νὰ προσπεράσουν. Μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν χριστιανοί. Νάταν γεννήτσαροι πού ἐπαιρναν φερμάνι. Μπορεῖ νάταν καὶ Σαρακηνοὶ μὲ προσταγὴ στὸ χέρι, καὶ ποιοὺς ἤξερε ἂν δὲν τὸν σταματοῦσαν καὶ τοῦ γύρευαν παραδες. Ὁ γοῦς του πῆγ' εὐτύς στ' ἀσκιά μὲ τὸ κρασί, γιατί μαζί του δὲν εἶχε τίποτ' ἄλλο. Ὡστόσο, σὰ κοντόφτρασαν, κατάλαβε πὼς ἦταν χριστιανοὶ κ' ἀθέλα τοῦ ξέφυγεν ἕνας στεναγμὸς ἀπὸ τὰ στήθια. Ἦταν ὁ Δημήτρης ὁ προσεστὸς τῆς Γύμης κ' ὁ γιὸς του ὁ μέγας, πού σὰν τὸν εἶδαν τοῦ ἔκαμαν σημάδι μὲ τὸ χέρι πίσω νὰ στραφῆ.

— Ποῦ πᾶς; τοῦ φώναξε ὁ γέρος δίχως νὰ σταματήσῃ τ' ἄλογο. Γύρισε πίσω, γιατί χάθηκες!

— Γιατί; ρώτησεν ὁ Προκόπης καὶ στάθηκε μὴ ξέροντας τί νὰ σκερτῆ. Εἶναι στὴν πολιτεία πού πάω, γώ, νὰ πουλήσω τὸ κρασί μας.

— Γύρισε πίσω γιατί θὰ σέ σκοτώσουν οἱ γεννήτσαροι. Στὴν Ἀσκέλια γένηκε μακελιό. Ἔσφαξαν τὸν παπᾶ μαζί μὲ τὸν καντηλανάφτη τὴν ὥρα τοῦ ἔσπερινοῦ, καὶ πιάνουν τώρα ἕνα-ἕνα καὶ τοὺς προσεστούς! τοῦ ξαναφώναξε ὁ Δημήτρης κ' ἀπὸ μπροστά του πέρασε μὲ τὸ γιό του.

Μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα ἔμεινε ὁ Προκόπης. Σὰ νὰ τὸν χτύπησε ἀστροπελέκι μιὰ τοῦ σταμάτησε τὸ μυαλό. Ὡς νὰ συνεφέρῃ τὸ νοῦ του καὶ νὰ τοὺς ρωτήσῃ γιὰ τὴν Δεσποينوῦ, ἦταν κιδάλας μακριά. Μόλις τοὺς

πῆρε τὸ μάτι του πρὶν χαθεῖν πίσω ἀπ' τὰ λακκοβούνια.

— Τύχη πού τὴν ἔχω κ' ἐγὼ! μουρμούρησεν ὁ Προκόπης, κ' ἀπ' τὴν τρομάρα του στεκόταν ὀλόχλωμος μὴ ξέροντας τί νὰ κάνῃ. Ἦταν τόσο ξαφνικὸ τὸ κακό, πού δὲν μποροῦσε μῆτε σὲ κλάμα νὰ ξεσπάσῃ. Κοίταζε μονάχα ἀμίλητος πότε κατὰ τὴν ἀνεφανή μὴν ἔρχονται ξοπίσω κ' ἄλλοι καὶ πότε γύριζε τὰ μάτια του κατὰ τὴν μεριά πού πῆραν οἱ καβαλλάρηδες. Ἦταν πάλι στιγμὲς πού σὰν ψέμα τοῦ φαινόταν τὰ ὄσα ἄκουσε. Σὰ νὰ μὴ πίστευε στ' αὐτιά του. Μὰ σὰν τὰ συλλογίζεταν πάλι, πήγαινε νὰ σιάσῃ ἀπ' τὸ κακό του.

Φοβότανε νὰ πάη μπροστά, μὰ δὲν ἤθελε καὶ πίσω στὸ χωριὸ νὰ γυρίσῃ ὀλονυχτίς δίχως νὰ μάθῃ γιὰ τὴν Δεσποينوῦ. Δὲν ἦταν ὅμως νὰ μέλῃ καὶ μεσοστρατίς, ν' ἄρθουν νὰ τὸν φτάσουν οἱ γεννήτσαροι.

Γύρισε τότες πίσω τὰ χτηνά, καὶ δίχως κ' ὁ ἴδιος νὰ ξέρῃ πού νὰ πάη, τράβηξε στὸ πρῶτο μονοπάτι πού βρέθηκε μπροστά του. Μὰ τὰ χτηνά ἔτσι βαρυσφορτωμένα μὲ τᾶσκιά, ἀποσταμένα ἀπὸ τὴν στράτα, πεισματῶναν καὶ δὲ θέλανε νὰ προχωρήσουν σὲ μονοπάτι πού δὲν τὸ ξαναδιάβηκαν, ὅσο κ' ἂν τὰ χτυποῦσε. Ἄν πήγαιναν ἔτσι, κεῖ πέρα θάμειναν ὡς τᾶλλο πρωί. Νὰ τοῦ παρασταθῆ δὲ βρισκόταν κοντὰ κανένας. Οἱ καβαλλάρηδες ἦταν καὶ μακριὰ κ' οἱ γεννήτσαροι ὥρα τὴν ὥρα θὲ νάφταναν. Ὡστόσο, μὲ χίλια βιάσιν, μὲ σπρωξιὲς καὶ μὲ χτυπήματα, κατάφερε νὰ τὰ πάη σὲ μιὰ ρεματιά. Ἐφόρτωσε γρήγορα τ' ἀσκιά. Τὰ ἔκαμε σωρό. Κουβάλησε βάτους καὶ θρομπιά καὶ τὰ σκέπασε γύρω γύρω κ' ἀπὸ πάνω. Ἔβαλε γιὰ σημάδι δυὸ ἀγριελιὲς καὶ κίνησε νὰ φύγῃ.

Σὰν ἦταν ὅμως νὰ πηδήσῃ πᾶ στὴ μούλα, σταμάτησε. Τοῦ φάνηκε σὰ ν' ἄκουσε μυλιὲς ἀνθρώπινες πού ὀλοένα δυνάμωναν, καὶ ξεκαβάλλησεν εὐτύς. Ἐκατσε κάτω ἀπ' τὸν ὄχτο ὡς νὰ προσπεράσουν, τεντώνοντας τ' αὐτιά του νὰ καταλάβῃ ποιοὶ ἦσαν. Γύρω του πύκνωνε τὸ σκοτάδι ὀλοένα καὶ μέσ' τὸ μυαλό του τριγύριζαν λογῆς ὑποψίες. Θὰν' ἀπ' αὐτούς, συλλογίστηκε, πού κυνηγοῦν τὸν Δημήτρη καὶ τὸ γιό του καὶ θὰ πῆραν τὰ συντόμια νὰ τοὺς φτάσουν. Μὰ κεῖ πού ἀφογκραζόταν ἔτσι σκυφτὸς

καὶ κρατοῦσε, λές, ὡς καὶ τὴν ἀνάσα του, ξάφνου ἀρχίησε νὰ γκαρίζῃ ἕνας ἀπ' τοὺς δικούς του γαϊδάρους. Τώρα ἦταν πού χάθηκεν ὀλότελα. Σίγουρα θὰ τὸν ἄκουαν καὶ θάτρεχαν νὰ τὸν πιάσουν. Πιὸ ὕστερα τί θὰ γινόταν καὶ νὰ συλλοϊστῆ φοβήθηκε. Σταυροκαπήθηκε μονάχα καὶ σφάλισε τὰ μάτια του, παρακαλώντας νὰ βάλῃ τὸ χέρι του ὁ Θεός.

Σὰν πέρασε ὅμως λίγη ὥρα καὶ τίποτα δὲν ἔπαθε, ἀνοιξε πάλι τὰ μάτια του. Σκοτάδι πικρὸ γύρω του. Μὰ σὰν ξεχώρισε, σὲ μιὰ στιγμή, ἀπ' τὰ λόγια πού ἔφτασαν ὡς τ' αὐτιά του, πὼς ἦταν καὶ κείνοι χριστιανοί, μόνο πού δὲν κήδησεν ἀπ' τὴν χαρὰ του. Σηκώστηκε πάνω καὶ τοὺς φώναξε νὰ τὸν καρτεροῦν γιατί καὶ τοῦτος ἦταν χριστιανός. Πῆρε τὰ χτηνά κ' ἀγάλι-ἀγάλι τοὺς ἔφτασε. Ἦταν ἀπ' τὴν Ἀσκέλια ὅλοι τους. Δούλευαν ὄξω στὰ χωράφια ὄντας μαθεύτηκε πὼς πιάτησαν στὸ χωριὸ γεννήτσαροι καὶ σκοτώσαν τὸν παπᾶ. Παράτησαν τότες καὶ τὰ γεννήματα καὶ τὴν δουλιὰ στὴ μέση κ' ἔτρεξαν νὰ φύγουν. Νὰ γλυτώσουν ἀπ' τὰ γύχια τους.

Μὲ τὴν δικὴ τους λύπη καὶ τὶς ἔγνιες πού εἶχαν στὸ κεφάλι μῆτε τὸ γκάρισμα ἄκουσαν μῆτε κατάλαβαν πὼς ἦταν ἀνθρώπος κρυμένος κατὰ κείθε. Πήγαιναν γιὰ τὴν Ἀναρίτα σὰν καὶ τοὺς ἄλλους χωριανούς. Στὸ χωριὸ τότες μονίχα θὰ γύριζαν σὰν ἔφρευαν οἱ γεννήτσαροι.

Μὰ γιὰ τὸν Προκόπη μιὰ ἦταν ἡ ἔγνια του ἢ μεγάλη. Νὰ μάθῃ γιὰ τὴν Δεσποينوῦ. Δὲν τὸν ἔμελλε πιά ἂν θὰ καταλάβειαν τὸ μυστικὸ του. Σὰν τοὺς ρώτησε κ' ἔμαθε πὼς δὲν ἔπαθον τίποτα μῆτε ἡ παιδιὰ μῆτε ἡ Δεσποينوῦ, καὶ πὼς τίς πῆραν μ' ἄλογα στὴν Ἀναρίτα, δίχως νὰ τὸ θέλῃ, ἀπὸ χαρὰ κ' ἀπὸ παράπονο, ξέσπασε σὲ κλάμα χωρὶς νὰ τὸν γνιάξῃ οἱ ἄλλοι τί θὰ πούν.

Πέρασαν τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ φτάσουν στὴν Ἀναρίτα. Ὅλ' οἱ κάμποι καὶ τ' ἄλῶνια ἀπ' ὄξω τοῦ χωριοῦ ἦταν πιασμένα ἀπ' τοὺς φευγιοὺς. Κάτω ἀπ' τίς ἑλιὲς πῆψαν καὶ τοῦτοι νὰ κοιμηθοῦν δίχως στρωσίδια, ὡς νὰ ξημερώσῃ καὶ τότες νὰ δοῦν τί νὰ γνοῦν.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀπ' τὰ κακὰ πῆγαν στὰ χειρότερα. Κακὰ μηνύματα τοὺς ἔφερεν ἕνας βοσκὸς πού κατέβαινε ἀπ' τὸ Κύκκο.

Ἦρθαν στὸ μοναστήρι, τοὺς εἶπε, τὴ νύχτι τῆς Ἑτάτης καβαλλάρηδες ἀπ' τὸ μετόχι κάτω καὶ φέρανε τὴ γραφὴ ἀπ' τὸν Παῖσιο στὸν Ἀρχιμανδρίτη. Ἔλεγε μέσα πὼς γένηκε στὴ Λευκασία μακελιὸ πρωτάκουστο. Στήθηκαν κρεμάλες στὸ Σεράϊ ἀπ' ἔξω. Τὰ Σάββατα κρέμασαν τοὺς δεσποτάδες καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ γούμενο μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς προσεστούς. Στ' ἀρχοντικὰ τὰ σπίτια καὶ στίς ἐκκλησιὰς δὲν ἄφισαν οἱ γεννήτσαροι στολίδια καὶ χρυσαφικά. Γιὰ τοῦτο ἔδινε παραγγελία νὰ μὴν ἀφίσουν τὴν ἅγια εἰκόνα στὸ μοναστήρι. Μαζὶ μὲ τὰ σκεύη καὶ τὸν κώνδυκα νὰ τὴν πάρουν καὶ νὰ τὰ κρύψουν ὅλα στὲς σπηλιὲς γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό. Νάσαι σφαλιστὲς μέρα καὶ νύχτα οἱ πόρτες τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ν' ἀγναντεύουν καλόγεροι τίς στραῖτες καὶ τὰ μονοπάτια, μὴν πᾶς κ' ἀνεβοῦν καὶ στὸ μοναστήρι οἱ γεννήτσαροι.

Ἄν τοὺς ἀπόμεινε καμιὰ στερνὴ ἔλπιδα, χάθηκε κ' αὐτή. Μῆτε μπροστὰ νὰ πᾶν μῆτε πίσω νὰ γυρίσουν μποροῦσαν πιά. Ἄν ἔλεγαν νὰ σηκωθοῦν καὶ τὰ τουρκοχώρια κ' ἔρθουν καταπάνω τους, οὔτε σημάδι ἀπ' τοὺς χριστιανούς δὲ θάμεινε. Κι' ἔστεκαν μὲ σταυρωμένα χέρια, μαραζωμένοι ὅλοι τους, μὴ ξέροντας τί νὰ κάνουν, πού νὰ πᾶν. Μονάχα ὁ Προκόπης εἶχε πιὸ μεγάλο καημὸ καὶ τριγύριζε ἀπ' τὰ χαράματα νὰ βρῆ τὴν Δεσποينوῦ. Ἦταν τοῦ παπᾶ τὸ σπίτι πού τὴν ἀντάμωσε μὲ τὴν μάννα τῆς καὶ μ' ἄλλες χωριανές. Σὰν τὴν ἀντίκρουσε, δὲ βάσταξε, κ' ἔκατσε σιγονκλιοντάς σὲ μιὰ γωνιά.

Ἀπὸ τὴν Δεσποينوῦ πού ἤξερε, μονάχα ὁ ἴσκιος τῆς ἀπόμεινε. Στὰ μαῦρα βουτηγμένη, ὀλόχλωμη ἀπ' τὴν ἀγρύπνια, μὲ μάτια τόσα δὰ μικρὰ ἀπὸ τὸ κλάψιμο, καθόταν δίπλα στὴ μάννα τῆς πού ἀπ' τὸ μοιρολόδι δὲ σήκωνε κεφάλι.

Διπλὸς ἦταν ὁ πόνος τους. Δὲν ἔφτανε πού σκότωσαν τὸ παπᾶ κ' ἔχασαν τὸ στυλο τοῦ σπιτιοῦ τους, μὰ σὰν ψοφίμ ἀθαφτον τὸν ἄφισαν μέσα στίς στραῖτες τοῦ χωριοῦ. Νὰ τὸν πατοῦν τὰ σκυλιὰ καὶ νὰ διαβαίνουν τὰ χτηνά ἀπὸ πάνω του.

Στενὸ συγγενῆ δὲν εἶχαν κανένα νὰ τοὺς παρασταθῆ καὶ νὰ φροντίσῃ. Οἱ ξένοι πάντα ξένοι τέτοιες ὥρες. Ὁ καθένας γυρεύει νὰ γλυτώσῃ τὸ περὶ του δίχως νὰ τὸν

γνιάζη οί άλλοι τί θά πάθουν. Μαζεμένα τούς βρήκαν όλα τὰ κακά. "Αρρωστος ὁ γέρος ὁ καπᾶς τῆς "Αναρίτας νά πάη γιά θάψη τὸν παπᾶ Χρυσάνθο, ἄς ἦταν καὶ μέσ' τῆ νύχτα. Ποιὸς τῶρα νά βρεθῆ ἄλλον παπᾶ νά πάη νά βρῆ στὰ κοντινὰ χωριά.

"Ακουεὺν ὁ Προκόπης δίχως νά μιλά, μὰ σὰ σηκώστηκε νά φύγη, πῆγε κοντὰ στὴ παπαδιά τὴν ἄμοιρη καὶ τῆ Δεσποινού καὶ τοὺς εἶπε νά ναι ἴσουχες. "Ὅσο ν' ἄρχιζε νά σουρουπώνη θά κινούσε γιά τὴν Γύμη καὶ δὲ θά γυροῦσε πίσω παρὰ σὰ θά ἐδιωρε τὸ λείψανο.

"Ἔτσι ἔκανε. Πῆγε στὴν Γύμη, μὰ μῆτε στὰ Μαντριὰ ποὺ πῆγε ὕστερα βρῆκεν ἄνθρωπο κανένα. Λὲς κ' ὄλους τοὺς κατᾶπιεν ἢ γῆς. Ποιὸς ξέρει σὲ ποιὸς σηλιές, σὲ ποιὰ μακρυνὰ βουνὰ πῆγαν νά κρυφτοῦν. Γύρισε μὲ τὰ χαράματα πίσω ἀποσταμένος, δίχως νά κινή τίποτε.

Σὰν πῆγε νά τοὺς τὸ πῆ καὶ τ' ἀκουσεν ὁ παπᾶ Βαρνάβας, ἔτσι γέρος κ' ἄρρωστος ποὺ ἦταν πῆγε καύτσα-κούτσα νά σηκωθῆ ἀπ' τὸ κρεββάτι. "Ὁ ἴδιος νά πάη στὴν "Ασκέλια. Δὲν ἤθελεν ἡ παπαδιά του νά τὸν ἀφήσῃ, κ' ἄρχινης νά κλαίη, μὰ κείνος τὴν ἀντίκοψεν θυμωμένος.

—"Ἐγὼ ἔφαγα τὸ ψωμί μου, τῆς εἶπε, κ' εἶναι μετρημένες οἱ μέρες ποὺ θά ζήσω. Νομίζεις οἱ γεννήτσαροι θά κάθονται νά μᾶς καρτεροῦν κάτω στὴν "Ασκέλια; "Απὸ τὴν ἴδια κιάλα ὥρα θά φύγανε, κ' ἄλλοι μόνον σ' ἄσους συναπάντησαν στὴ στρατά τους. Μὰ κ' ἐκεῖ νά βροσκοινται, τί ἄλλο μποροῦν νά πάρουν ἔξδν ἀπὸ τοῦτο τὸ κορμί τ' ἄρρωστημένο;

Πρὶ νά βασιλέρη ὁ ἥλιος ξεκίνησαν ὁ Προκόπης καὶ πέντ' ἔξη παλληκάρια μὲ τὰ φτυάρια τους. Καβιάλλησαν τὸν ἄρρωστο παπᾶ Βαρνάβα σὲ μιὰ μούλα καὶ πάνω σ' ἄλλη φόρτωσαν τὰ δύο κιβούρια. Τοῦ παπᾶ τὸ ἕνα, τοῦ γέρου καντηλανάρτη τ' ἄλλο, ποὺ ἦταν στὸ κόσμον ὀλομόναχος καὶ δὲν εἶχε κανένα δικό του νά τὸν κλάψη. Νά τοὺς ἀκολουθήσουν δὲν ἄφισαν τὴν παπαδιά καὶ τὴ Δεσποινού. Μονάχα δύο γοιὲς σαβανώτρες πήρανε μαζί τους.

Σκοτείνιασε γιά καλὰ ὄντας ἔφτασαν στὴν "Ασκέλια. Κοίταξιν πρῶτα ὀλόγυρα, κ' ὕστερα νά σιμώσουν στὸ χωριό. Πεταγμένα καταμεσὶς τῆς στρατᾶς τὰ λείψανα

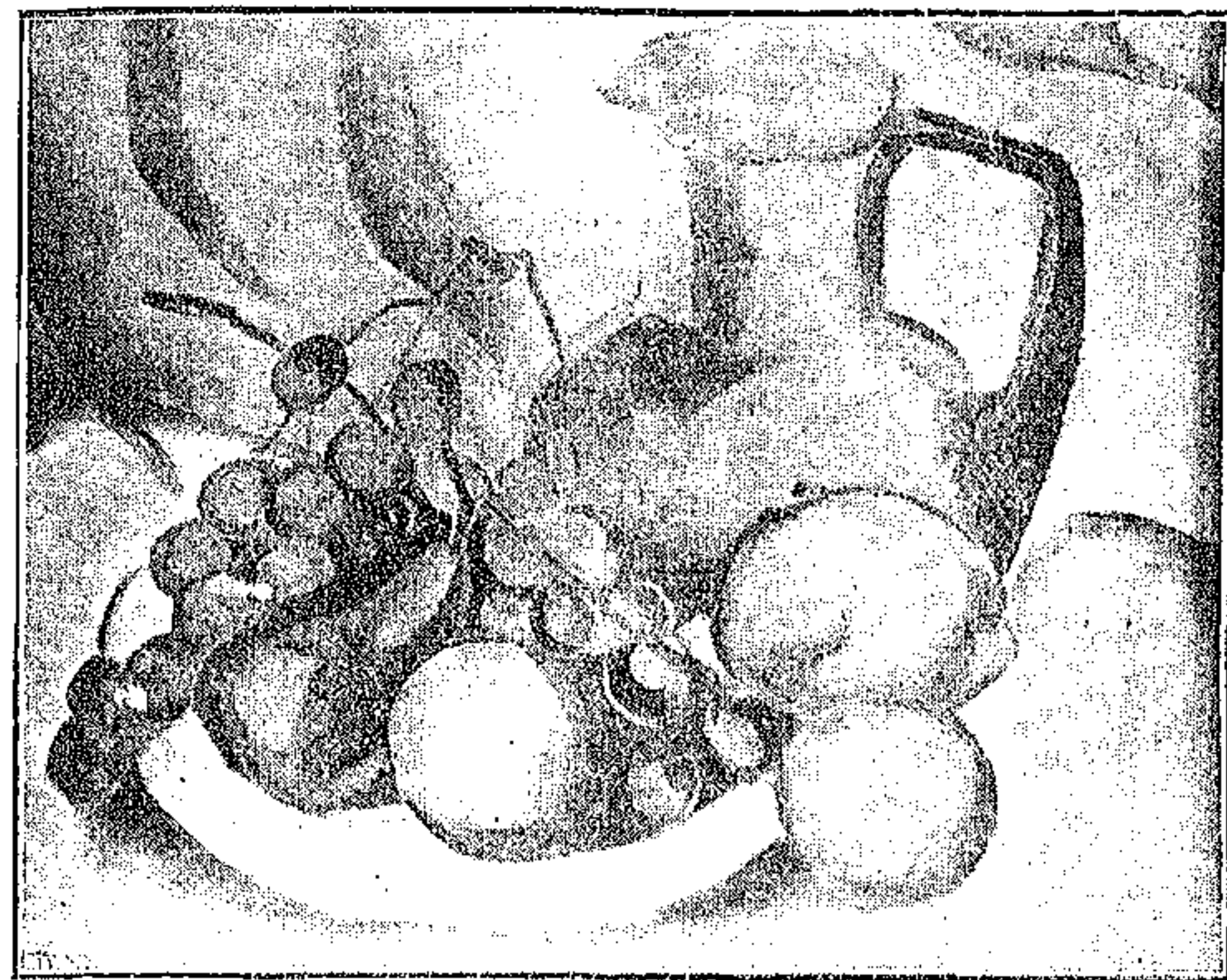
βρώμιζαν τὸν ἀγέρα ἀπὸ μακριά. Τὰ ἔπιασαν σιγὰ-σιγὰ καὶ τὰ δύο καὶ τὰ πῆραν πίσω στὸν ἀλόγυρο, μακριὰ ἀπ' τὸ δρόμο. Τὰ συβάνωσαν ὕστερα βιαστικά, κ' ὅπως-ὅπως τὰ ἔβαλαν στὰ κιβούρια. Σὰν ὁ παπᾶ Βαρνάβας ἔκανε τὴν τάξη μέσα στὴν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι ἔξω ἔσκαβαν τὰ μνήματα κ' ἕνας κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη παράστικε μὴ φανῆ τίποτα ξαφνικό.

Θά πέρασαν ὡς τρεῖς ὥρες ἡ νύχτα γιά νά τελειώσῃ τὸ θάψιμο, καὶ δίχως νά σταθοῦν νά ξαποστάσουν πῆραν ξανά τὴ στρατά γιά τὴν "Αναρίτα.

Τὶς πῆρε μαζί του στὴ Φιλούσα τὴ Δεσποινού καὶ τὴ μάννα τῆς ὁ Προκόπης, κ' οἱ γονιοὶ του τίς δέχτηκαν καλὰ καὶ τὲς ἄφισαν στὸ σπίτι τους. Νά γυρίσουν πίσω φοβόντουσαν, γιὰ τί ποιὸς ἤξερεν ἂν δὲν ἔρχονταν πάλι οἱ γεννήτσαροι. Μῆτε κανένας χωριανὸς τους γύρισε πίσω στὴν "Ασκέλια, γιὰ τί κἀθε μέρα καινούργια μνήματα ἔφταναν γιά σκοτωμοὺς καὶ βιάσανα.

Τὸ χρόνο κείνο παναγῶρι δὲ γέννηκε στὸ χωριὸ τὴ μέρα τῆς ἀγιᾶς Μαρίας. "Ἐτρεμεν ὁ κανένας ἀπ' τὸ φόβο του καὶ δὲν εἶχε ὄρεξη γιά γλέντι. Καὶ στὴ δουλιὰ ἀκόμα μὲ καρδιοχτύπι πῆγαιναν σὰ μὲ χίλιους φόβους τέλιωσαν ὁ τροχητός, κουβιάλησαν στὰ σπίτια τους τὴν περισσὴ σταφίδα γιὰ τί κανένας μῆτε στὴν πολιτεία μῆτε στὰ κρασοχώρια τ' ἄλλα τολμοῦσε νά πάη νά τὴν κουλῆσῃ. Μὲ τὸ ἔμπα ὅμως τοῦ Νιόβρη τὰ πράματα ἠσύχασαν κ' ἄρχισαν οἱ φρυγοὶ νά γυρίζουν στὰ χωριά τους. "Ὅπου καὶ νᾶταν θά ἔφρευαν σὲ λίγο κ' ἡ Δεσποινού μὲ τὴ μάννα τῆς. Πόσο καιρὸ νά δίγουν βίρος σὲ ξένο σπίτι. Τὸ μόνον ποὺ καρτεροῦσαν ἦταν νά βροῦν δικούς τους χωριανούς γιά συντροφιά στὸ δρόμο. Δὲν ἤθελαν στὴν "Ασκέλια νά κατεβουν μὲ τὸν Προκόπη πάλι συνοδιά. "Ὁ κόσμος ἦταν κακός. "Ἀρχισε κιάλας νά λὲη τὰ λόγια του.

"Ἀπ' τὴ στιγμή ποὺ ἔμαθεν ὁ Προκόπης πὼς ἦταν νά χάσῃ σὲ λίγο τὴ Δεσποινού, δὲ μποροῦσε νά ἠσυχιάσῃ. Σὰ νά καθόταν πάνω σ' ἀναμένα κάρβουνα. Τόσον καιρὸ δὲν τὸν ἔγνιαζε, γιὰ τί ἦταν κοντὰ του καὶ γιά σίγουρο τὸ νόμιζε. "Ἀπ' τὴν ἄλλη τὴ μεριά ντροπέταν καὶ τὸν κόσμον ποὺ θά

Π. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

NATURE IMORTE

τὸν περιγελοῦσε σὰ γύρευε στεφανώματα ὕστερ' ἀπὸ τέτοιο καιρὸ, τέτοια συμφορὰ μεγάλη. Μὰ τὴν πιά θά τ' ἀψηφοῦσεν ὄλα.

"Ἐνα βράδυ τὸ φανέρωσε στὴ μάννα του γιά νά τὸ μάθῃ ὁ πατέρας του ἀπὸ κείνη κ' ὄλη τὴ νύχτα καρτεροῦσεν ἄγρυπνος καὶ συλλογιζόταν τί θά τοῦ ἔλεγαν.

Οὔτε ὅμως ὁ πατέρας του οὔτε κ' ἡ μάννα του ἀντιστάθηναν στὴν ἐπιθυμία του. "Ἦταν καλὴ τύχη ἡ Δεσποινού γιά τὸν Προκόπη. Κι' ἀπὸ γενιὰ ἦταν κ' εἶχε τὸ βίος τῆς μὲ τὸ κραιπάλινο. Κι' ἡ παπαδιά σὰν τῆς τὸ εἶπαν δὲν ἀρνῆθηκε μόνον ποὺ τὴν ἔπιασαν τί κλάματα.

"Ἔτσι ἔταξιν ἀνήμερα τ' "Ἀη Βασιλιού νά γίνουν τὰ στεφανώματα. "Ἡ παπαδιά μῆτε στῆς κόρης τῆς τὴ χαρὰ παρότιθε τὸ κλάψιμο καὶ τὴ Δεσποινού δὲν ἄφισε στὰ ὀλάσπρα νά ντυθῆ. Μὰ κ' ὁ Προκόπης βιάστικε σέβας γιά τὸν παπᾶ-Χρυσάνθο.

Δὲν κᾶλεσεν ἀπ' τὴν πολιτεία βιολιά μῆτε ἔφερε λαουτιέρη. "Ὄξω σι' ἄλιονια νά στήσουν χορὸ τὰ παλληκάρια σὰν ἦταν συνήθεια δὲν ἄφισε. Ποτὲ στὴ Φιλούσα δὲ ξανάγιγαν τέτοια μαραζωμένα στεφανώματα. Μὰ τὴ νύχτα, στοῦ γάμου τὸ τραπέζι, μὲ τὸν παπᾶ ποὺ τοὺς στεφάνωσε καὶ τοὺς συγγενεῖς μονάχα γιά καλεσμένους, δὲ βιάστικε ὁ Προκόπης νά μὴν τραγουδήσῃ. Τὸ κρασοπότηρό του ἀδειάζοντας ἔβυλε πάνω τὴ φωνὴ του ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ. Δὲ μπόρεσε νά μὴν πῆ τοῦτο ποὺ ἦρθε στὸ μυαλό του κείνη τὴ στιγμή:

Δὲ μᾶς ἀποχωρίζουσι τριακόσιοι γεννητσοῦροι, ἔξδν π' ἀφέντης ὁ Θεὸς μὲ τὴ δική Του χάρη.

Τοῦτο μόνον. Σὰν τὸ τέλιωσε, γύρισε καὶ κοίταξε τὴ γύφη σὰ μάτια χαμογελώντας, καὶ ξαναγέμισε τὸ ποτήρι του.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ

CAMILLE MAUCLAIR

ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ

—Κόρη, κάποιος εἶναι. Σήκω ἀπάνω
κ' ἀνοίξε, χτυποῦν τὴ θύρα ἀπ' ἔξω!
—Τώρα δὲν μπορῶ, καλέ, νὰ τρέξω.
Τὰ μαλλιά μου στὸν καθρέφτη φτιάνω.

—Σύρε κ' ἀνοίξε τὴ θύρα, κόρη!
κ' εἶναι ἀπ' ἔξω κάποιος, τοῦ θανάτου.
—Τώρα πῶς νὰ ἰδῶ ποιὸς εἶναι κάτου;
Τὶς κορδέλλες μου περνῶ στὸ μεσοπόρι.

—Δράμε, κόρη μου, κόρη μου, σήκω ἀπάνω!
Εἶμαι γέροντας, βαρειά τὰ γόνατά μου.
—Τώρα δὲ μπορῶ νὰ λείψω ἀπὸ δῶ χάμου.
Τὶς θηλειές στὸ μενταγιόνι βάνω.

—Τώρα θ' ἄπεσε ξερός, - καὶ ποιὸς ν' ἀνοίξει!
ἔξω, στὸ σκαλί, κ' ἡ παγωνιά εἶναι τόση!
—Νάταν ὁμορφος, ἐγὼ θὰ τῶχα νοιώσει!
Δὲν ἦταν ὁ κόρφος μου νὰ φριξέ.

ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

Εἶδα τὶς γυναῖκες—καὶ πηγαίνουν,
ἀλαφρές, στὸ γέρομα τοῦ φωτός,—
καὶ τὰ σχήματά τους, τὰ λυμένα
στὸν ἐρχομὸν ἄστιατης νυχτός.

Ἡ λαλιά τους πέθαινε καὶ πάει,
χρόνο οἱ θύμησές τους καὶ καιρὸ
—στὰ κατώφλια πλάϊ, στὶς θύρες πλάϊ,—
μὲ τὸ φύλλο σιελγουν τὸ ξερό.

—Σὰν ἕνας φτωχός, ποὺ στρώση ἐπῆρε
χρυσὰ φύλλα γιὰ νὰ κοιμηθῆ.
Μνήμη ἐσύ, στὶς θύμησές τους γεῖρε,
καὶ στὸν ὕπνο πέσε τὸ βαθύ!

Κ' ἔχε τὶς στὸν κόρφο σου : θὰ κἀνη
ζέστη ἀκόμα κίτωθε ἀπ' αὐτές...
Κ' ἡ εὐωδιά τους ὡς μὴν ξεθυμάνη
στὴν καρδιά, στὰ χέρια σου, ποτές!

ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΗ ΛΑΜΠΑ...

Τὰ χέρια ἐμπρὸς στὴ λάμπα, ἀρμονικά,
στὸ παλῆμο τῆς λάμπας παιγνιδίζουν,
κ' ὄλο ἀφαντες γιρλάντες σχηματίζουν
ἀπὸ καμηλοῦς κ' ἀπὸ θυμητικά.

Κατὰ τὸ παραθύρι — ποὺ κοιμάται
μὲς τοῦ διαφανοῦ κήπου τῆ σελήνη,—
χαδιάρικα χέρια, φτερουγάτε
κάτω ἀπ' τῆς λάμπας τὸν ἀνθὸ ποὺ ἀνοίγει!

Φυλακὴ τῆς δικῆς τους τῆς ψυχῆς
γίνεται τῆς κεντήστρας ἢ νταντέλλα,
—κ' ἔρχεται ἡ βελονιά τῆς στὴν ἐντέλεια,
μὲ τ' ἀνθουλάκια, ἐκεῖ, τῆς προσοχῆς.

Τὸ θέλημά σας, μὲ ἀλυφρὸ τὸ σχῆμα,
σὲ παιγνίδια σταυρώνει τραγικά
τῶν παλιῶν πεπρωμένων μας τὸ νῆμα
πάνω στὰ νύχια σας τὰ εἰρωνικά.

REMY DE GOURMONT

ΤΟ ΧΙΟΝΙ

Ἄσπρο, Σιμόνη, ὡσὰν τὸ λαιμό σου, τὸ χιόνι. Τὸ χιόνι στῆς φωτιάς λύνεται τὸ φιλί,
Ἄσπρο τὸ χιόνι, ὡσὰν τὸ γόνα σου, Σιμόνη. σὲ χωρισμοῦ φιλί κ' ἡ καρδιά σου ἀνελεῖ.

Κρύο τὸ χέρι σου, Σιμόνη, ὡσὰν τὸ χιόνι. Τὸ χιόνι θλιβερὸ στοῦ σχολίου τὰ κλωνιά,
Σιμόνη, σὰν τὸ χιόνι ἡ καρδιά σου κρυώνει. καὶ μὲς στὰ κασταγά σου κ' ἡ ὄρη σου μαλιά.

Κοιμάται στὴν αὐλὴ τ' ἀδέρφρι σου τὸ χιόνι.
Εἶσαι τὸ χιόνι μου κ' ἡ ἀγάπη μου, Σιμόνη!

ALBERT SAMAIN

ΓΙΑ ΜΕΝΤΑΓΙΟΝΙ

Τούλια τὸ φόρεμα, παντοῦ σπαρμένο ρόδα ὠχρά,
τὰ χεῖλη, ρόδα ὠχρά τὰ μάτια τῆς ψυχρά,
ψυχρά καὶ θαλασσιά, σὰν τὰ νερά μὲς στοὺς δρυμούς...
Κῦμα Ἰουρηνικό, μεστὸ φιλίες καὶ μαρασμούς,

τὴ ζωὴ τῆς λίνιζε — λυμένα πέταλα σωρό.
Τρουφερὴ πέθαινε, τὰ μικρὰ πόδια τῆς σταυρό...
Κι' ὅταν ἐτραγουδοῦσε, μὲ μὴ κρύσταλλο λαλιά,
μάτωνε στὴν καρδιά ἡ βαθειὰ πληγὴ τῆς, ἡ παλιά.

Βραχιόλι στὸ λιγνὸ καρπὸ τῆς πάντα, σιδερένιο,
καὶ τ' ὄνομά του — «Στέφανος» — ἀπάνω, φῶς γραμμένο, —
γιὰ ἀλυσίδα πικρότατη τῆς ἐξορίας φαινόταν.

Πάντα μὲσα σὲ διάφανη ὁσμὴν ἀπὸ ἡλιοτρόπι,
πέθαινε, καμαρώνοντας στὸ μάκρος τὰ παννιά...
Στὸ χινοπόρο πέθαινε, κατὰ τὴ χειμωνιά...

κ' ἦτανε ὡσὰν μὴ μουσικὴ ποὺ μαραινόταν.

A. FERD. HÉROLD

ΤΟΥ ΧΙΝΟΠΩΡΟΥ Η ΑΘΥΜΗ ΦΛΟΓΕΡΑ...

Τοῦ χινοπόρου ἢ ἄθυμη φλογέρα
στὴν τρομαγμένη κλαίει παραμονή...
Ἄναρριγοῦν τὰ δέντρα μουσκεμένα,
λυγμούς ἐνδῶ σέρνουν οἱ οὐρανοί.

Ψυχὴ μου, ἐσύ, πικρὴ καὶ τρειουλιάρια,
περνᾶς δειτροσειρά - δειτροσειρά,
κ' ἀναζητᾶς, γλωμὴ μου ταξειδιάρια,
τὰ τραγούδια σου ποὺ ἔκαμαν φτερά.

Τὸ ἀνθος τὸν ἀργὸ θάνατο λαβαίνει,
κατὰ τοὺς τόπους λείπουν τὰ πουλιὰ
ποὺ ἄλλη μπορεῖ τὸν ὕμνο τῆς ν' ἀξυλίνει
φαιδρὴ καὶ πορφυρὴ Πρωταπριλιά.

Τὰ τραγούδια ποὺ μᾶς καλοκαρδίζουν,
ἄχι γιὰ χειμῶνα δὲν εἶναι καιρὸ.
Τὰ μάτια σου, ποὺ δάκρυα τὰ σαστίζουν,
πῶς θὰ γελάσουν πιά νὰ καρτερῶ;

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Ἡ ὀρθογραφία τῆς Ἀκαδημίας^(*)

8. Παραμῦθι ἢ παραμῦθι; Ἡ διδαχτικὴ εὐνολία

Ἄν στὰ παραπάνω εἶχαμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κρίνωμε γραφές ποὺ ἀπὸ συντηρητισμὸ τῆς Ἀκαδημίας, ἀδιάφορο ἂν δικαιολογημένο ἢ ἀδικαιολόγητο, δὲ λογαριάστηκε, ὅπως θὰ θέλαμε, ἢ πραχτικὴ ἀποψη, θὰ εἶχε κανεὶς τελευταία παρηγοριά, πὼς θὰ ἔμπαινε στὸ τέλος καὶ αὐτὴ σὲ λογαριασμὸ, ἔταν θὰ ἐρχόμικταν σὲ μερικὸς νεώτερος γλωσσικὸς τύπος, ἀδιάφορος ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς «ἱστορικῆς ἀρχῆς». Ἐτσι ὀνομάζω λέξεις λ. χ. καθὼς τριάντα, πενήντα, παραμῦθι, προζῦμι, ἢ Νίκος, διάκος.

Πὼς πρέπει νὰ τονιστοῦν σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορικὴ ἀρχή;

Ἡ πρώτη σκέψη ἑνὸς «ἱστοριστῆ» εἶναι, πὼς ἀφοῦ τὸ *ι* καὶ τὸ *α* ἦταν κοντόχρονα στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων καὶ τῶν ἀριθμητικῶν σὲ -οντα κτλ., πρέπει νὰ τονιστοῦν καὶ οἱ λέξεις αὐτὲς μὲ περισπωμένη — ὅσο ἢ παραλήγουσά τους εἶναι μακριά: τριάντα, προζῦμι, παραμῦθι.

Ἀπὸ μίαν ἄλλη ὡστόσο ἀποψη καὶ στὴ βίαση πάντοτε τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, πὼς οἱ λέξεις αὐτὲς πρέπει νὰ φυλάξουν τὸν τόνο ποὺ εἶχαν πρὶν χάσουν μιὰ συλλαβή: τριά(νο)ντα, παραμῦθι(ον), προζῦμι(ον), τρώγε ἀλλὰ τρώ(γο)με. Αὐτὴ τὴν ἀποψη μπορεῖ νὰ τὴ δυναμώσῃ καὶ ἡ σκέψη πὼς ἔταν γεννήθηκαν οἱ νέοι τύποι, ἢ περισπωμένη δὲν εἶχε πιά τὴν ξεχωριστὴ τῆς προφορὰ καὶ ἐπομένως δὲ θὰ εἶχε ἐδῶ ἱστορικὴ δικαιολογία καὶ δικαιοσύνη, ἀκόμη περισσότερο ἂν ἀποβλέψωμε σὲ λέξεις νέες καθὼς τουλουμοτύρι κτλ.⁽³⁰⁾

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

(30) Βλ. Χατζιδάκι, Περὶ σχηματισμοῦ τῶν ὀνομάτων εἰς -ις -ιν ἀντὶ -ιος -ιον, Ἀθῆνα 12(1900) σ. 302-303. Μὲ τίς γραφές πενήντα, παραμῦθι ἢ Ἀκαδημία πιστεύει πὼς παραβαίνει τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, ποὺ ἀπαιτεῖ ὀξεῖα. Σύμφωνα ὅμως μὲ ὅσα

Γίνεται φανερό σὲ τί ἄγωνα ἀδιέξοδα μᾶς πᾶει ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς στὴν ὀρθογράφηση τῆς νέας μας γλώσσας. Ἀλλὰ καὶ βλέπομε πὼς στὶς περιστάσεις αὐτὲς, ὅπου, ὅ,τι καὶ νὰ κάμωμε, θὰ εἶμαστε μὲ κάποιον τρόπο ἀκόλουθοι στὸν ἱστορισμὸ, θὰ εἶναι δυνατὸ ν' ἀκολουθήσωμε τὴ γραφὴ ποὺ ἀπὸ πραχτικὴ ἀποψη θὰ μᾶς συμφέρῃ περισσότερο καὶ θὰ μᾶς δώσῃ σχολικὸ κανὼνα εὐκολώτερο.

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὀρθογραφῆθηκε στὴ σχολικὴ γλώσσα τριάντα, πενήντα κτλ., ὅλα μὲ ὀξεῖα: παραμῦθι, φρούδι κτλ., ὅλα μὲ ὀξεῖα. Ἀλλὰ καὶ πάλι τρώμε, ὅπως καὶ τὸ τρώγε, σταματήστε, ὅπως καὶ τὰ εἶστε, μὲ περισπωμένες, (ἀλλὰ πάλι δουλεύτρα μὲ ὀξεῖα). Στὸς ἀδιάφορους δηλαδὴ ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη τύπους ἢ ὀρθογραφία καὶ ὁ τονισμὸς κανονίζεται ἔτσι ποὺ ν' ἀποχτοῦμε τὸ λιτότερο κανὼνα.

Τὴν πραχτικὴ ἀποψη μιᾶς εὐκολοδιδασχῆς σχολικῆς γλώσσας δὲν ἀγνοεῖ, καθὼς εἶδαμε, σήμερα αὐτὴ ἢ Ἀκαδημία (βλ. παραπ. § 6). Καὶ ὅμως ἐδῶ εἶναι ποὺ τὸ τελευταῖο Διάγραμμα ἔχει τὴ μεγαλύτερη καὶ πιὸ ἀπροσδόκητη ἀχίλλεια φτέρνα, ὅταν, μὲ βάρια συνείδηση, ἀποφασίζῃ μερικὲς «ἀπλοποιημένες» γραφές κατῶντας τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, ἐξαιτίας «τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων σημερινῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν», ἐκεῖ ποὺ οἱ «ἱστορικῆς» γραφές «θὰ ἐπέφερον σύγχυσιν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν μικρῶν ἰδίως μαθητῶν» (Δ). Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ἀποφασίζεται ἢ ἀκριβέστερα, γιὰ τὴ σοβαρώτερη αὐτὴ περὶ ἄλλα, ἢ Ἀκαδημία «προτείνει» μόνο... νὰ γράψωμε μὲ περισπωμένη τὸ πενήντα καὶ μὲ περισπωμένη τὸ ἀλεύρι, παραμῦθι.

Εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβῃ κανεὶς ποιὲς ποικίλες δυσκολίες ἀποφεύγομε μὲ τίς πε-

ξήγησα τὸ πρῶμα ἀντικρίζεται ἔτσι ὑπερβολικὰ μονοκόμματα καὶ περιορισμένα.

σπωμένες αὐτὲς καὶ τί ζημία θὰ εἶχαμε μὲ τίς ὀξεῖες.

Μὲ τίς περισπωμένες ὁ κανὼνας μας θὰ εἴλεγε: "Ὅσα ἀριθμητικὰ τελειώνουν σὲ -ήντα, -άντα, τὰ γράφομε μὲ ὀξεῖα: τριάντα, σαράντα, πενήντα, ἑξήντα, ἑβδομήντα.

Ἐώρα τί θὰ ποῦμε; Ἐὸ σαράντα, μὲ τὴν κοντόχρονη παραλήγουσα, θὰ τονιστῇ, ὑποθέτω, ἀναγκαστικὰ μὲ ὀξεῖα. Ἐὸ τριάντα μὲ τὴ μακριὰ ἀρχαία παραλήγουσα (ἰωνικὸ τριήκοντα) θὰ ἔπρεπε νὰ δεχτῇ μαζί μὲ τὸ πενήντα καὶ τὸ ἑνεήντα περισπώμενη. "Ὅ,τι καὶ νὰ κάμωμε ὅμως δὲ θὰ γλιτώσωμε κανὼνα μπερδεμένο. Γιατί θὰ ἔχωμε βίαση ὀρθογραφικὴ ὀξεῖες καὶ περισπωμένες, ἐνῶ μὲ τὴν ὀξεῖα παντοῦ καὶ ἐμεῖς ἡσυχάζομε γιὰ πάντα καὶ παιδιὰ καὶ δάσκαλοι ἔχουν μιὰ ἀσκοπη φροντίδα λιγώτερο, καὶ ἀρκετὴ πάντα δυσκολία γιὰ νὰ θυμοῦνται μὲ πόσα ν' πρέπει νὰ γράφεται τὸ ἑνεήντα καὶ τ' ἄλλα παράγωγα τοῦ ἐννιά.

Καὶ γιὰ τὸ παραμῦθι, ἀλεύρι ὁ κανὼνας μας λέει: Ἐὸ σὺδέτερα σὲ -ι παίρνουν τὴν τονισμένη παραλήγουσα ὀξεῖα.

Ἐώρα μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἀκαδημίας τί θὰ ποῦμε; Ἐὸ ἐδειξα ἀναλυτικώτατα καὶ καθαρῶτα πέρσι.⁽³¹⁾ Ἐχομε ἕνα πλῆθος οὐδέτερα μὲ τὸ δίχρονο τῆς παραλήγουσας μακρῆ (κάποτε, ὅσο πρόκειται γιὰ νέους τύπους, ἀμφίβολο καὶ συζητήσιμο). Θὰ ἔπρεπε τότε νὰ τονίζωμε ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος γεράκι, λαβροῦκι, ροῦκι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀδλάκι, μουστάκι, φαροῦκι, μεράκι μὲ περισπωμένη τὰ λατινικὰ μαξιλαῖοι, λανῶοι, κελῶοι, κεντηνῶοι, δηναῖοι καὶ μὲ ὀξεῖα τὸ λιναῖοι, πετεινάοι κτλ. μανουῶοι μὲ περισπωμένη ἀλλὰ στραγάκι μὲ ὀξεῖα: κρεβαῖοι ἀλλὰ παλάτι, δικραῖοι, κεροπαῖοι ἀλλὰ δρεπαῖοι, ραπαῖοι. Καὶ πάλι ἀτελείωτες περισπωμένες στὸ γεφῦοι, παραμῦθι, προζῦμι, φῦμι, φωμοτύρι, κεφαλοτύρι, τουλουμοτύρι, καρῦδι, μῦθι, φρούδι, κρομμῦθι, περῶοι, σπουργῖοι κτλ. κτλ., καὶ ἄλλες πάλι ὀξεῖες σὲ ἀτελείωτα ἄλλα. Αὐτὴν τὴ δουλειὰ θὰ κάμωμε λοιπὸν στὴν Ἑλλάδα στὸν 20 αἰῶνα; Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο;

Ἀλήθεια σαστίζει κανεὶς μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἡ παιδαγωγικὴ τῆς νεαρῆς Ἀκαδημίας ἀντικρίζῃ τὴ διδαχτικὴ ἀποψη τοῦ ὀρθογραφικοῦ μας προβλήματος, ἐκεῖ ποὺ δὲν

ὕπῃρχε κανὴν ἀνάγκη ἀπὸ καμμία ξεχωριστὴ μελέτη καὶ παρατήρηση, μιὰ καὶ τὰ ζητήματα αὐτὰ ξεκαθαρίστηκαν τόσο καθαρὰ πέροι μὲλις. Ἄν τονίσωμε τὴ μακρόχρονη παραλήγουσα μὲ τὴν πρωτότυπη προϋπόθεση τῆς εὐκολίας κατὰ τὴν Ἀκαδημία καὶ τὴν ὀρθογραφία τοῦ χρόνου τῆς δίχρονης παραλήγουσας «θὰ δημιουργούσαμε, ἔγραφα, τότε μὲ τὴν ποικιλία τοῦ τονισμοῦ ἀτελείωτο ὅσο καὶ ἀδικαιολόγητο χάος». Ἄν εἶναι αὐτὴ ἡ «ἐπέγουσα ἀνάγκη», ποὺ ἔκαμε τὴν Ἀκαδημία νὰ θυσιάσῃ τὴν ὀξεῖα, ποὺ ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ πάρῃ τὸ ἀλεύρι «κατὰ τὴν ἱστορικὴν» ὀρθογραφίαν (Ν. Ἐστία 8 π. σ. 689) καλύτερα νὰ ἔλειπε τὸ ξαφνικὸ τῆς ἐνδιαφέρον γιὰ παιδιὰ καὶ γιὰ μεγάλους.

Ποιὸς κοινὸς θνητὸς μπορεῖ νὰ πιστέψῃ πὼς ἔτσι ἀποχτοῦμε ἐκεῖνο ποὺ γυρεύει καὶ ἢ Ἀκαδημία, ὀρθογραφικὴ τάξη, ἐνότητα καὶ εὐκοσμία; Γιατί λοιπὸν αὐτὲς οἱ ἀπαίσιες περισπωμένες στὸ πενήντα καὶ στὸ παραμῦθι τῆς Ἀκαδημίας; Γιατί; Ἡ Ἀκαδημία φοβάται πὼς οἱ «ἱστορικῆς» γραφές ἀλεύρι, κουνούπι κτλ. «θὰ ἀπετέλουν ἀντίθεσιν πρὸς θεμελιώδεις ὀρθογραφικοὺς κανὼνας» (Δ), ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσο τραγικά. Θὰ ἦταν ἀστεῖο νὰ συλλογιστοῦμε ἐδῶ τὸν ἀρχαῖο κανὼνα γιὰ τὸ *α* στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων καὶ γιὰ τὸ *ι*, *α*, *ας* τῶν τριτοκλίτων. Ἐὸ ἀκλιτὰ ἀριθμητικὰ σὲ -ήντα -άντα, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ λογαριαστοῦν μὲ τ' ἄλλα ὀνόματα. Καὶ γιὰ τὰ σὺδέτερα ἀκόμη ὅμως σὲ -ι τῆς νέας γλώσσας δὲ χρειάζεται νὰ διδαχτῇ ὁ κανὼνας τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς ὅσο πρόκειται γιὰ τὴ δημοτικὴ. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πολύμειχτη καὶ μπερδεμένη γλώσσα ποὺ οὐνεύεται ἢ Ἀκαδημία, χειρότερα τὰ μπερδεύει ἢ μάταιη λύση ποὺ προτείνεται, καὶ θὰ μπερδεύεται πάντοτε ὅσο θὰ λείπῃ μιὰ ξεκαθαρισμένη γλωσσικὴ βίαση, ποὺ δὲν ξέρει αὐτὴ πέπειο οὔτε ἀναπν, οὔτε κίκι οὔτε στίμι ἢ στίμιμι⁽³²⁾.

Ἐὸ συμπέρασμα εἶναι πὼς ἀκόμη καὶ ἐ-

(32) Τέτοιες δυσκολίες εἶχα στὸ νοῦ ὅταν ἔγραφα (Τριάνταφυλλίδη, Ὀρθογρ. σ. 34): «Μιὰ σοβαρὴ προσπάθεια γιὰ τὸν κανονισμὸ καὶ τὴ μεταρρύθμιση τῆς ὀρθογραφίας μας σύμφωνα μὲ τίς μετριοπαθέστερες σημερινῆς μας ἀνάγκες, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ παρὰ ἂν θυσιάσωμε μερικὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφίας». Ἐδῶ ὅμως δὲν πρόκειται κανὴν ἀλήθεια γιὰ καμμία θυσία.

(31) Τριάνταφυλλίδη, Πρόβλημα σ. 47.

κεῖ ποὺ δὲν ἦταν ὁ ἀρχαῖος ἐμπόδιο πρὸς τὸ εὐκολο καὶ τὸ ἀπλό, ἢ διδαχτικὴ ἀποψη ἀντικρίστηκε ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Φαίνεται πὼς καὶ τὰ παιδαγωγικά φῶτα τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἀνάδουν πολὺ καλὰ καὶ εἶναι ἀκόμη χειρότερα ἀπὸ τὰ γλωσσικά της.

Σημειώθηκαν ὡς ἐδῶ οἱ ἀναχρονιστικὲς ὀρθογραφίες τῆς Ἀκαδημίας ἢ οἱ συντηρητικώτερες γενικά ἢ καὶ πολυπλοκώτερες ἀπὸ τις γραφές τῆς καθιερωμένης σχολικῆς ὀρθογραφίας. Γιὰ νὰ σχηματιστῆ μιὰ συνολικὴ εἰκόνα θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν οἱ ἀκόλουθες ἀκόμη κατηγορίες:

α) Γραφές ὅπου ἡ Ἀκαδημία ἐρρίζει ὅ,τι ἔχει ἤδη ἢ σχολικὴ γλῶσσα, σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορικὴ ἀρχή, ποὺ τυχαίνει νὰ εἶναι συχνὰ καὶ πῶς ἀπλό: γλιστρῶ μὲ ι (ἐκλιστρῶ), κοιτάζω μὲ οι (κοίτη), συνηθίζω (συνήθης), χλομός (φλόμος, τὸ φυτὸ σφάκα), καταλήξεις ἐπιθετικὲς σέ - ὅς, ἀψύς, - ὕτερος, καλύτερος, καρφώνω μὲ ω κτλ.

β) Γραφές ποὺ ἐπίσης ταυτίζονται μὲ τὴν σχολικὴ ὀρθογραφία τῆς Ἀκαδημίας, ἐνῶ πολλοὶ ἢ μερικοὶ δημοτικιστὲς ἔχουν προχωρήσει στὴν ἀπλοποίηση περισσότερο. Φυλάγεται ἢ διάκριση τῆς ὑποταχτικῆς⁽³³⁾, οἱ καταλήξεις - ὅτερος - ὕτερος,

⁽³³⁾ Λέγεται στὸ Διάγραμμα πὼς τὸ νὰ γίνεις εἶναι «ἐπ' ἐσχάτων εἰσάχθετα γραφή». Αὐτὸ δὲν εἶναι μὲ κανένα τρόπο σωστὸ, καὶ ἂν εἴθε θυμηθοῦμε τὸ Πηλαῖα, ποὺ δὲ σημειῖται τὴν ὑποταχτικὴν καὶ τὸ Σαφειῶ καὶ τὸ Χριστόπουλο, ποὺ συχνὰ δὲν τὴν σημειῖσαν, ἔχομε ἀπὸ τοὺς νεώτερους πρῶτο τὸν Πάλλη, ποὺ ἀπὸ τὰ 1892 παρατῶ τὴν ὑποταχτικὴν, καὶ ἀπὸ τότε τὸν ἀκολούθησαν πάρα πολλοὶ, ἂν ὅχι οἱ περισσώτεροι δημοτικιστὲς. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Ὀρθογρ. σημ. 96 καὶ 103.

Ἐπίσης δὲν εἶναι σωστὸ ὅ,τι λέγεται γιὰ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, ποὺ πρέπει στὰ «κύρια καὶ οὐσιώδη» νὰ εἶναι «σεβαστὴ καὶ ἀπαραβίαστος», «ὡς καὶ παρ' ἄπαι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς» (Αβ). Γιὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ λαοὶ ποὺ ἄλλαξαν ριζικώτερα τὴν ἱστορικὴν τους ὀρθογραφία, εἶναι λ. χ. ἡ Ρουμάνου, καὶ ἐκεῖ μάλιστα ἡ Ἀκαδημία ἀκολούθησε γρήγορα τὴν ὀρθογραφία ποὺ καθιέρωσε ἡ λογοτεχνία. Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ ρουμανικὴ Ἀκαδημία εἶχε ἀκολουθήσει στὴν ἀρχὴ ουστηματικὰ τις ἐτυμολογικὰς γραφές στ' ὄνομα τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, ἀντίθετα ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν συγγραφέων, ἄφως τὸ ἐκλατινιστικὸ ἱστορικὸ σύστημα γιὰ ἕνα πῶς ἀπλό ἱστορικὸ ἄμα ὑψώθηκε σὲ ἴδρυμα ἔθνικόν (1881), καὶ στὸ τέλος, ἀκολουθώντας πάλι τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς νεώτερους, δέχτηκε τὴν φωνητικὴν ἀρχή. Βλ. Academia Româna. Regule Orfografice. Βουκουρέστι 1901, σελ.

- μένος - μμένος κτλ. ⁽³⁴⁾.

γ) Γραφές κανονισμέναι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία σύμφωνα μὲ ἄλλη ἀναλογία. Ἐνῶ λ. χ. ἡ σχολικὴ γλῶσσα γράφει καφετής, βυσοινής (κατὰ τ' ἄλλα ὀνόματα σέ - ης: ζηλιάρης, χωριάτης, μαθητής), καφετί, βυσοινί κτλ. ἡ Ἀκαδημία προτιμᾷ οὖρανός, καφετός, καφετύ, βυσοινουῦ κτλ. Καὶ ἐνῶ ἡ σχολικὴ γλῶσσα γράφει ἀντικρινός ἀντικρίζω, μακρινός μακριά, βραδινός βραδιά βραδιάζω, ἡ Ἀκαδημία γράφει ἀντικρινός, βραδινός, (Δ 11) ἀλλὰ ἀντικρινός (Δ 3), βραδιά, βραδιάζω (Δ 6), σὲ πολυπλοκώτερη κάπως βάση, χωρὶς νὰ λήν τίποτε καὶ γιὰ τὸ μακρινός μακρινός.

δ) Γραφές φωνητικὲς, ποὺ ἀποκρούονται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία, ἀλλὰ ποὺ δὲ γράφονται ἀπὸ κανένα σχεδὸν γραμματισμένο: φωτιχιά, κληρονομιά (Α β), Ἀκόμη καὶ τὸ ἀφτός πολὺ λίγοι τὸ συνηθίζουν (Α β).

θ. Προχειρολογήματα

Κρίνοντας τώρα συνολικὰ τὸ Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἀσχετα μὲ τὴν ἰδεολογικὴν, γλωσσικὴν καὶ ὀρθογραφικὴν του κατεύθυνση εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ὁμολογήσω, πὼς παρουσιάζεται κατώτερο ἀπ' ὅ,τι περιμένει καὶ ἀξιῶνει κανεὶς ἀπὸ μιὰ «Ἀκαδημία». Μὲ ὅλη τὴν φανερὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ξεκαθαριστοῦν μερικὲς γενικὲς ἀρχές — ὅχι καὶ τόσο δύσκολο ὕστερ' ἀπὸ τις σημαντικὲς προεργασίες ποὺ ἔχουν προηγηθῆ — παρουσιάζεται σὰν ἕνα σύνολο ἀπὸ λεπτομέρειες ἐν μέρει τυχαῖες, ποὺ οὔτε ξεπέρασε δημιουργικὰ ὅσα γράφηκαν οὔτε τὰ καρπώθηκε ἀρκετὰ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐνῶ χάνεται σὲ ἀσήμαντες λεπτομέρειες, παρουσιάζει σημαντικὰ κενὰ καὶ κρύβει ἀοριστίες,

22., πρόλογος, καθὼς καὶ Τριανταφυλλίδη, Ὀρθογρ. σημ. 6, ὅπου ἀπὸ καιρὸ ἔχουν ἐξηγηθῆ ὅλα αὐτὰ, μαζί μὲ ἄλλα σχετικά.

⁽³⁴⁾ Βλ. Τριανταφυλλίδη, Πρόβλημα σ. 56α. Ἀντίθετα μὲ τὴν Ἀκαδημία τὸ Ἑκπαιδευτικὸ γνυμοδοτικὸ συμβούλιο τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἶχε ἀποφασίσει μερικὲς ἀπλοποιήσεις στὴ βάση τῆς ἤδη καθιερωμένης σχολικῆς ὀρθογραφίας (Πράξη 539, 17 Ἀγούστου 1932). Ἐξῆ ἀπὸ μερικὲς ποὺ ἄποκα ἀποφασίστηκαν, ἀπὸ ἐξάρχης εἶναι ὀρθογραφούνταν ἡ σχολικὴ δημοτικὴ, λ. χ. ἀγούλα, κονδούνη, μὲ ὄσεια, προτεινόνταν μερικὲς ποὺ μὲ βρῖσκουν σύμφωνα (χειμῶνας [γυναῖκα] μὲ ὄσεια, ὄσεια μὲ ο ἐνῶ ἄλλες πάλι ὅχι.

ἀπροσεξίες, προχειρολογίες καὶ ἀσυνέπειες ἀδικαιολόγητες, ποὺ μαρτυροῦν πόσο ἔλειψε τὸ ἀπαιτούμενο νηφάλιο ἀντίκρισμα ἀπὸ περιωπὴ τῶν διδαχτικῶν ἀναγκῶν, ποὺ μὲ τόσο αὐτονόητο ἀκκισμὸ ἀξιῶνει τὸ Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας νὰ τις βοηθήσῃ καὶ νὰ τις ρυθμίσῃ καλύτερα ἀπ' ὅ,τι αὐτὸ ἔχει γίνῃ ὡς τώρα. Ἡ τάχα νὰ μποροῦμε νὰ παρηγορηθοῦμε μὲ τὴν πείρα ἀπὸ τὰ περασμένα Διαγράμματα καὶ μὲ ὅσα ἡ Ἀκαδημία ἐπιφυλάχτηκε «νὰ συμπληρώσῃ σὺν τῇ χρόνῳ»; (Ν. Ἑστία 8, π. σ. 686).

Δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὸ συλλαβισμὸ, γιὰ τὴν γραφὴν συνιζήμενων τύπων μὲ παλὸ φωνῆν (ε), μηλιά, παλιός ⁽³⁵⁾, γιὰ τὴν γραφικὴν ἀπόδοση τοῦ γν (γγ) σὲ νεώτερες λέξεις, καὶ ἐνῶ ἐρρίζεται πὼς θὰ ὀρθογραφηθοῦν διάφορες καταλήξεις, γι' ἄλλες πάλι μένομε ἀπληροφόρητοι γιὰ τὴν ὥρα, ὥσπου νὰ δημοσιευθῆ ἡ Γραμματικὴ (Νέα Ἑστία 8, π. σ. 690): κακιά ἢ κακειά, ἀπλή ἢ ἀπλή, καφετζής ἢ καφετζής, χαιρέτσα ἢ χαιρέτσια, βαθιά ἢ βαθεά.

Μᾶς ἀπαγορεύεται νὰ γράψωμε τὸ Βασίλει μὲ εἰ στὸ τέλος, Ἀντώνι μὲ ι, μένομε ὅμως σὲ τρομερὴ ἀνησυχία μήπως πρέπει νὰ γράψωμε ἀκόμη μὲ ω στὸ τέλος τὸ δράκω καὶ τὸ γέρω, καθὼς τὸ ἀπαιτοῦσε ἀκόμη, πρώτη φορὰ μάλιστα — τὸ Διάγραμμα τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἐδῶ καὶ τρία χρόνια.

Ὅρρίζεται πὼς θὰ γράφονται μ' ἕνα ρ «τὰ νέα καὶ δημωδέστερα σύνθετα, ὧν τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἀρχίζει ἀπὸ ρ, τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν λήγει εἰς βραχὺ φωνῆν», εἶναι ἀσπρόρουχα, συγχρωτικῶ κτλ. Μὲ τὴν προσθήκη ὅμως «καὶ δημωδέστερα» περιορίζεται ἡ ἔκτασις τοῦ κανόνα μᾶς καὶ ἔχομε ἀβεβαιότητα καὶ ἀσάφεια. Ἀνήκουν σὲς δημωδέστερες τὰ βλαχορουμάνοι, δακορουμανικός, ἐμποροράφτης, προοραφλητικός, ψευτορομαντικός, ποὺ ἀναφέρω στὴν Ὀρθογραφία (σ. 40), ἢ ὅμοιοι σχηματισμοί, καθὼς βουλγαρορουμανικός, ἑλληνορουμανικός κτλ.; Πολὺ πῶς ἀπλὸς καὶ σωστὸς ἔδικός μου παλιὸς κανόνας: «Μὲ διπλὸ ρ γράφονται ὅσες

⁽³⁵⁾ Ἡ ὀρθογραφία τῆς Ἀκαδημίας ἔγραψε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅχι μόνον μηλιά, παλιός, βαφτισμιάς παρὰ καὶ ἀγκαλιῶ ἀγκαλιῶζω, ρεβιθεῶ ἀγριορεβιθεῶ. Συμπεραίνομε πὼς εἶναι ὅτι τὰ γράφη καὶ ἕνα νέο συμπληρωματικὸ Διάγραμμα.

λέξεις, ἀπλὲς ἢ σύνθετες κληρονομήθηκαν εἶναι ἀπὸ τ' ἀρχαῖα: θάρρος, ἄρρωστος, αἰμορραγία, ἰσορροπία, σύρραξη... Μὲ ἀπλό ρ γράφονται... ὅλα τὰ νεωτερικὰ σύνθετα...»

Μαθαίνομε πὼς μποροῦμε νὰ γράψωμε ἀκουμπῶ καὶ ἀκουμπῶ, χωρὶς νὰ ξέρωμε ἂν θὰ διπτογραφηθοῦμε καὶ τὸ ξίγκι, ὅπου τὸ γγ γκ ἔχει γραφικὴ μόνον καὶ ὅχι καὶ φωνητικὴ σημασία.

Ἴνεται λόγος γιὰ τις περισπωμένες τοῦ γυναικα, ῥάγα (καὶ αὐτὴ «ἰδιωματικὴ» καὶ διασπαστικὸ τοῦ ἔθνους) ἢ ῥῶγα, μήνας, καὶ ὅμως δὲ διαδίδομε τίποτε γιὰ τὸ πὼς θὰ τονίσωμε τ' ἀπειράριθμα νεώτερα ἀρκούδα, φλούδα, καμύλα, μικρούλα, λεύκα, καὶ — πολὺ σημαντικώτερον γιὰ τὴν σχολικὴν πράξιν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἱστορικὸς ἀφορισμοὺς ex cathedra — μὲ ποῖδ κανόνα θὰ τονίσωμε τις ἐνδεχόμενες ἐξαιρέσεις.

Ὁ γιατρός γράφεται ἱατρός (Αβ) καὶ βεβαία τὸ γυαλί βάλι. Μόνον γιὰ τὰ γιορτή, γιορτινός, γιορτιάτικος, ἀγιόρταστος δὲ μαθαίνομε ἂν θὰ γράφονται γεορτή, γεορτιάτικος, ἀγεόρταστος, ὅπως στὸ Λεξικό. Καὶ ὡς νὰ πρέπη τότε νὰ γράψωμε καὶ ἱατρούτηκα ἐιατρούτηκα διαβολογιατρός, ἀνθογάλι ⁽³⁶⁾.

Ὅρρίζεται πὼς τὸ ἀρχ. ρ δὲν παίρνει δασεία (λ. χ. ρεσίνα) (Δ 1), χωρὶς νὰ σημειώνεται ἂν τὰ δυὸ ἐσωτερικὰ ῥ' ρ (ἄρρωστος) θὰ παίρνουν τὰ δυὸ πνεύματα. Καὶ ἐνῶ ὀρίζεται πὼς τὰ δημοτικώτερα σύνθετα δὲ διπλασιάζουν τὸ ἀρχικὸ ρ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὸ διπλασιασμὸ τοῦ ἀρχ. ρ στὰ ῥήματα (ῥάβω, ῥίχνω, ῥέω, ῥαγίζω, ῥιζώνω, ῥοκανίζω, ῥουφῶ, ῥεζιλεύω κτλ.)

Μαθαίνομε πὼς θὰ μποροῦμε νὰ γράψωμε τις «δημωδέστερες» λέξεις «λάδι, δαδὶ

⁽³⁶⁾ Μὲ τὸ γιατρός γίνεται καὶ ἕνα ἄλλο ἀτοπο. Μνημονεύεται παράλληλα μὲ τὸ τὰ χέργια, ἢ κληρονομιά, ὅτι νὰ ἦταν ὅλες αὐτὲς οἱ γραφές ἀντιθετες μὲ τις σωστὲς «κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν». Ἡ ἀρχαῖα παρὰδοσις ὀνομάζει συνήθως κάθε ἐποχὴ «ἱστορικὴ ὀρθογραφία» ὅ,τι οἱ ὀπαδοὶ τῆς νομίζουν πὼς μπορεῖ νὰ γράφεται. Ἀκόμη στὰ 1930 τὸ Διάγραμμα τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας θεωροῦσε «ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν» τὸ νὰ γράψωμε Ρωμιάς, πειά, Βασιλεῖς. Τὸ κληρονομιά ἄλλωστε δὲν ἀνταποκρίνεται μὲ ὅμοιο τρόπο στὴν κοινὴ προφορά, καθὼς τὸ γιατρός, γιατρικά, ἐγιάτρεψα, γιατρεμένος, γιατρουδάκι κτλ., ποὺ ὅλοι μᾶς τὰ λέγομε εἶναι καὶ — ἐκτός ἀπὸ τὸ γιατρός-ιατρός — μόνον εἶναι.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Ζ. ΠΑΓΚΑΛΟΥ ΧΟΡΕΥΤΡΙΕΣ ΜΠΑΛΕΤΟΥ

κ.τ.» χωρίς υπογραμμένη, ἀλλὰ δὲν εἶναι κανεὶς βέβαιος πῶς ἡ ἀδεῖα δόθηκε καὶ γιὰ τὸ ἐνῶ καὶ γιὰ τὴν πλώρη, πού παρουσιάζεται βέβαια, γιὰ τὴν Ἀκαδημία, σὺν παράλληλος τύπος τύπος τῆς πόρρας (37).

Γίνεται λόγος γιὰ τ' ἀρχαῖα θηλυκὰ σέ -ις, πού σχηματίζονται τώρα καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία σέ -η, βρούση, χωρὶς νὰ μαθαίνωμε τίποτε καὶ γιὰ τὸ ἑκατοσιή, πήχη. Ἡ ἴσως μένουν αὐτὰ γιὰ τὴν Ἀκαδημία ἑκατοσιὺς ἑκατοσιύς καὶ πῆχυς-πῆχεως;

Μερικοὶ κανόνες περιορίζονται σὲ λίγα παραδείγματα κι ἓνα «κ.λ.». Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ ὀρισμένες πάντα λέξεις, ἓνα χρηστικὸ διάγραμμα θὰ ἔπρεπε ν' ἀναφέρῃ ὅλα τὰ σχετικὰ παραδείγματα. Ἦ σημαίνει λ.χ. τὸ «κ.λ.» στὶς «μονολεκτικῶς» γραφόμενες λέξεις; (Ε) Θὰ πρέπη νὰ γράφῃ κανεὶς καὶ τὸ εἶδημή, ὡστόσο, ἀπαρχῆς, διαμιῖς, ἐξαρχῆς, ἐπιτέλους, πού δὲν ἀναφέρονται, σὲ μιὰ λέξη ἢ ὄχι; Ἦ σημαίνει τὸ «κ.λ.» ὅτι ἀπὸ τὸ: κανένας, κάποιος,

(37) Ἦ ἐνῶ δὲν ἀναφέρεται οὔτε μαζί με τὸ γύρω, τότε (Δ 17), κι ἔτσι κανεὶς ἀμφιβάλλει γιὰ τὸ ἐνῶ χωρὶς υπογραμμένη τοῦ ἀδάφ. (16).

κάποτε, κάτι, πού ἀναγράφονται χωρὶς κορωνίδα; Ὅα ἐπιτρέπεται νὰ γράφωμε χωρὶς κορωνίδα καὶ τὸ τουλάχιστο, μόλο πού, ἢ καὶ τὸ ποιητικὸ τόδωσα;

Τὸ ἀδιέξοδο τοῦ νεοελληνικοῦ τονισμοῦ καταντᾷ ἀληθινὸ πελάγωμα μετὴν ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, πού ἡ Ἀκαδημία ἐπιμένει μετὰ ἕκαστον νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκόμη καὶ στὶς λατινικὰς λέξεις μετὰ φετιχιστικῆς εὐσυνειδησίας. Μόνο τὸ κοπιῶ κόστος τῆς γλίτωση, πού θὰ γράφεται μετὰ «κατὰ παρέκκλισιν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν λατινικὴν ὀρθογραφίαν», «ἀν καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος πρὸς τὸ Κωστασιτῆτος» (Α 14). Θὰ συμφωνήσῃ ὁ καθένας, καὶ μερικὲς τέτοιες ἐξαιρέσεις, καθὼς τὸ Κωστασιτῆτος, τίς εἶχα θεωρήσει κι ἐγὼ ἀναγκαῖες (38). Ἡ Ἀκαδημία ὀρίζει πολὺ καλά, νὰ γράφωμε καὶ τὸ διπλάτω μετὰ ο, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ ω πού βρισκομε παλιότατα, ἤδη στὸν Πολύβιο. Δὲ μᾶς λείπει ὅμως τίποτε γιὰ τὸν πραιτόρα καὶ τὴν κουσιτοδία, γνωστὰ ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια, — πού δὲν ἔχουν τότε βέβαια μεγαλύτερους τίτλους στὸ ω—καὶ τὸν κήρσορα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ σκάλα θὰ παίρνῃ «κατὰ παρέκκλισιν» ὄξεια «ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ σκάλα»—ἀντὶ τὴν περισπωμένη πού πρέπει ἢ θὰ ἔπρεπε, κατὰ τὴν Ἀκαδημία, νὰ σημειώνωμε στὴ σκάλα ἐμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, στὸ α τῆς παραλήγουσας, πού ἦταν στὸ λατινικὸ scāla μακρὸ καὶ πού οἱ πρόγονοί μας βυζαντινοὶ, ἀφύτου ἀρχισαν νὰ σημειώνουν τόνους, τόνιζαν μετὰ ὄξεια, χωρὶς νὰ συζητοῦν οὔτε τὸ χρόνο τοῦ α τῆς λήγουσας. Δὲ γίνεται ὅμως κανεὶς λόγος γι' ἄλλες λέξεις λατινικῆς καταγωγῆς μετὰ μακριὰ παραλήγουσα, πού καὶ σ' αὐτὰς συνηθίζομε ὄξειες, ἔτσι τὴν σιράτα (λατ. strāta) καὶ τὸ Μάρκος (λατ. Mārcus).

Ἦ θὰ γίνῃ, πού χρειάζονται καὶ αὐτὰ τὸν τόνο τους; Ὅα τὰ γράφωμε μετὰ ὄξειες, καθὼς ὡς τώρα; Ὅα βγάλωμε ἓνα συμπέρασμα ex silentio, πῶς αὐτὰ πρέπει νὰ παίρνουν περισπωμένη «χωρὶς παρέκκλισιν»; Ἡ μήπως οἱ ξένες αὐτὲς λέξεις καὶ ἰδίως ἢ σιράτα δὲν πολιτογραφήθησαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία καὶ τὴν Γραμματικὴ τῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ τίς γράφωμε καθόλου;

Ξένες ὡστόσο λέξεις καὶ ἀπὸ τὰ λατινικὰ καὶ

(38) Ἦ τριανταφυλλίδη, Ὄρθογρ. σ. 38.

ἀπὸ τίς νεώτερες εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ὀρθογραφεῖ καὶ δέχεται ἀφθονες πιά σήμερα ἡ Ἀκαδημία. Ἀκολουθώντας μάλιστα γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοὺς κανόνα ἀπλοποιητικὸ πού εἶχα πρῶτος ὀρίσει στὰ 1909 (39) καὶ πού ἐφάρμοσαν καὶ τὰ Διαγράμματα τοῦ Λεξικοῦ πρὶν αὐτὸ γίνῃ τῆς Ἀκαδημίας (βλ. Συσχετιστικὸ πῖνακα), προτείνει ὅτι «τὰ ἐκ τῶν τῶν νεοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν εἰλημμένα θὰ γράφονται ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλοῦστερον» (Γ 18). Μόνο πού ἐξαιρεῖ, ὑποθέτω ἀπὸ ἀβλεψία, τὴν ἰταλικὴν πίττα (γρ. πίτα), κοτόπιττα (γρ. κοτόπιτα), καὶ τ' ἄλλα εἶδη πίτες, πού ἀναφέρονται σὲ ἄλλο κεφάλαιο (Β), μετὰ τὸν κότσουφα, τὸ συνηθίζω καὶ τὸ καθημένος γιὰ «λέξεις καὶ τύποι τῆς νεοελληνικῆς... φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς ἀλλοιωθέντες».

Καθὼς παρατηρήθηκε ὅμως, οἱ λατινικὲς λέξεις, ἀν καὶ δὲν παρουσιάζονται στὰ ἑλληνικὰ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, καὶ μῆτ' ἴκαν προπάντων στὴ γλώσσα μας στὰ μεταχριστιανικὰ χρόνια, δὲν κρίνονται ἄξιος νὰ μεταγραφῶν, ὅπως ἔγινε ἤδη στὴ σχολικὴ γλώσσα, ὅσο γίνεται πῶς ἀπλὰ καὶ φωνητικὰ — ἐκτὸς πάντων ἀπὸ τὸ κοπιῶ. Τὸ κακὸ δὲ θὰ ἦταν πολὺ μεγάλο ἀν ὁ λόγος ἦταν μόνο γιὰ τὰ φωνήεντα ἢ τὰ διπλά σύμφωνα πού θὰ εἶχαμε ἔτσι νὰ γράφωμε (βλ. παραπ. § 7). Τὸ πρόβλημα γεννιέται μετὰ τὴν προσωδία τῶν λατινικῶν λέξεων καὶ καταλήξεων καὶ μετὰ τὸν τόνο πού θὰ ἔπρεπε νὰ παίρνουν στὴ σημερινὴ μας γλώσσα οἱ τόσο γόνιμες λατινικὲς καταλήξεις -άνος, -άτος, -ίνος -ίνα -ίνο, -ούλα -ούλης -ούλικο κτλ.

Καὶ ἐδῶ ἡ σχολικὴ δημοτικὴ γράφει ὅλα φωνητικὰ, μετὰ ἀπλὰ σύμφωνα (-ούλα) καὶ μετὰ ὄξεια, σύμφωνα μετὰ ὅσα ὀρίσῃ ἄλλοτε (βλ. Συσχετιστ. πῖνακα). Ἡ ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ὀρίζει στὰ 1930 (βλ. Συσχετιστ. πῖνακα): -άτος γιὰ τὰ λατινικὰ καὶ ἰταλικά, -άνος γιὰ τὰ λατινικὰ καὶ ἰταλικά ἀλλὰ -άνος γιὰ τὸ μουσουλμάνος, σουλτάνος, ἀφοῦ «πρόκειται οὐχὶ κατάληξις -άνος ἀλλὰ -ός, τοῦ ἀν ἀνήκοντος εἰς τὸ θέμα», -ίνα γιὰ λατινικὰ καὶ ἰταλικά, ἄλλα -ίνα γιὰ τὰ σλαβικά καὶ ἄλλα. Ἔδειξα πέρσι πόσο πελαγώνωμε μετὰ τὸ χάος αὐτὸ τῶν πολυπο-

(39) Βλ. Triantafyllidis, Die Lehnewörter d. π. σ. 14 εἰς., Τοῦ ἴδ., Ὄρθογρ. σ. 118, σημ. 31, ὅπου μνημονεύονται καὶ οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Κατσίδακι.

κίων -ίνα, -ίνο, -ίσι τῆς γλώσσας μας καὶ τὴν ὑποχρέωσή μας ν' ἀκολουθήσωμε κανόνα ἀνθρωπινὸ, καὶ πῶς ἀκόμη καὶ ἀν πολλαπλασιάσαμε τίς περισπωμένες σὲ λέξεις ἀδιάφορες εἶναι δύσκολο νὰ βάλωμε τάξη. (40)

Ἡ ὀρθογραφία τῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας δὲν περιορίζεται στὶς μακριὰς συλλαβὰς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν λέξεων, οὔτε τῆς φτάνει νὰ θυμηθῇ τὸ ἀρχ. κορακῆνος (Α 2). Φοβᾶται καὶ τὸν Ἡρωδιανό, γραμματικὸ μεταχριστιανικὸ, πού μιλεῖ γιὰ τὰ «ἰταλικά» (λατινικά) σὲ -ίνα, καὶ γιὰ νὰ διατηρήσῃ τίς περισπωμένες τῶν λατινικῶν τίς καθίζει μετὰ μοναδικὴ πιά ἀπλοχερῶς σὲ ὅλες τίς νεοελληνικὲς λέξεις σὲ -ίνος -ίνα -ίνο, -άνος, -άτος, -άτο. Μετὰ τὴν προχειρότητα πού διατυπώνονται οἱ σχετικοὶ κανόνες δὲ φαίνεται ἐντελῶς καθαρὰ ὡς πού ἀπλώνονται οἱ περισπωμένες τῆς, ὅπως ὅμως καὶ ἀν ἐφαρμοστοῦν, ἀκόμη καὶ μόνο στὶς παραγωγικὰς καταλήξεις, γεννοῦν ἀνυπόφορες δυσκολίες, χειρότερες ἀπὸ κείνες πού μᾶς δείχνουν μερικοὶ γνωστοὶ ἀτελειῶτοι κανόνες τοῦ Ὄρ-

(40) Ἦ τριανταφυλλίδη, Πρόβλημα σ. 32α.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Ρ. ΦΡΑΝΤΖΗ ΣΧΕΔΙΟ

θογραφικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ζηκίδου.

Ἔτσι ὀρίζεται πῶς «κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν θὰ γράφονται: ἐν γένει καὶ τὰ ἐκ τῆς λατινικῆς εἰλημμένα, καὶ δὴ τὰ εἰς -ἄτος (λατ. -ātus) τὰ τε ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ ἐκ τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν προερχόμενα, ἔτι δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὰ σχηματισθέντα μεσαιωνικὰ καὶ νεοελληνικὰ ὀνόματα: ἀφραῖτος, γεμιᾶτος, μοῖτος, Μοσχάτο... ἀγρουλάτα, κομιῶτον, προτεκτοράτον... Διβιεράτος...». Προσθέτονται οἱ τοπωνυμίες Κορτογουράτα, Κουρουπῆτα, Μαζαρακάτα, Φωκάτα, Φραγκάτα κ.λ.» (Α' 7), χωρὶς ν' ἀναφέρονται τὰ πολὺ συχνότερα θηλυκὰ σὲ -ἄτα, παιᾶτα, σαλάτα, νιομάτα, διῶτα, παράτα, τράτα, φλοκάτα, σοκολάτα, σουράτα, σερεῖατα, Ἀκράτα, τὸ Σπάτα κτλ., πού πρέπει καὶ αὐτὰ νὰ πάρουν κάποιον τόνο μαζί με μερικὰ ἄλλα, καθὼς τὸ γάτα, κανάτα, κομιᾶτα, ἡπιᾶτα, προβῆτα, ἀκαμάτα, σακάτα, μαυρομάτα, Νάτα, Σιαμάτα, κι ἔπειτα οἱ πληθυντικοὶ πλάτες, γάτες, τὸ βάτος, πάτος, πιάτο, Κιάτο κ.τ.λ. (41).

Περισιωμένη θὰ παίρνουν καὶ «τὰ εἰς -ἄτος (λατ. -ātus) τὰ τε ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ τὰ ἄλλοθεν εἰλημμένα καὶ τὰ κατ' αὐτὰ σχηματισθέντα: καταλάτος, μουσουλιῶνος, πρεβεζιᾶνος, Γερούλιᾶνος, Ἀλαβῆνος, σουλιᾶνος, καπετᾶνος [τὸ κοινὸ εἶναι καπετᾶνιος], καθαρευουσιᾶνος, Γαργαλιᾶνοι». Φυσικὰ καὶ τὰ θηλυκὰ: μουσουλιᾶνα, πρεβεζᾶνα, σουλιᾶνα, ρουμιᾶνα, σαρακατοῦνα κτλ. Καὶ ἀπομένουν ἀνορθογράφητα ἀπὸ τὸν Ὄρθογραφικὸ Ὁδηγὸ τῆς Ἀκαδημίας, πού στάλθηκε βιαστικὰ «πρὸς ἐφαρμογὴν» στὰ σχολεῖα, πλήθος μεγάλο λέξεις, πού πρὶν τίς τονίσουμε καὶ πρὶν τίς τονίσῃ ὁ κάθε δάσκαλος θὰ εἶναι «ἀνάγκη ἐπιείγουσα» νὰ ἐξιχνιαστῇ ἡ ἀνήκη στὰ «τὰ τε ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ τὰ ἄλλοθεν εἰλημμένα καὶ τὰ κατ' αὐτὰ σχηματισθέντα». Καὶ δὲ θὰ ξέρη κανεὶς γιὰ ποιά ἐξυκακούεται ἀπὸ τὸ βιαστικὰ συνταγμένο ἀκαδημαϊκὸ Διάγραμμα μιὰ περισιωμένη καὶ ποιά παραδείγματα ἀνήκουν σ' ἐξαιρέσεις πού ξεχάστηκαν ἀπὸ τοὺς συντάχτες τοὺς καὶ πού θὰ χρειάζονταν μέσα σ' ἕναν ὀρθο-

γραφικὸ Ὁδηγὸ. Ἡ μήπως θ' ἀλλάξῃ καὶ ἡ Ἀκαδημία γνώμη, ὅταν δῇ τί κακὸ δημιουργήθηκε σὲ μᾶς καὶ τῇ γλώσσῃ μας μετὰ τὴν ξαφνικὴν περισπωμενομανίαν της;

Ἡ Θάτος, Μάτος, Πάτος, Ζάτος, Καραθάτος, Παπαθάτος, Καραμάτος, Καραπάτος, Παπαπάτος, Κορτοστάτος, Καραισοπάτος — ἄλῆνα, ἀφᾶνα, διᾶνα, δρᾶνα, καμπᾶνα, καραβᾶνα, κουραμάνα, λαγάνα, μαλαγάνα, μᾶνα (κατὰ τὴν Ἀκαδημία μᾶννα) παραμᾶνα, καβουρομᾶνα, μαντζουράνα, μελιτζᾶνα, μεντᾶνα, μπανᾶνα, νιαμετζᾶνα, παγᾶνα, παρμεζᾶνα, πορσελάνα, τσιγκᾶνα, τσουγκράνα, φαγάνα, καζᾶνα, κοπάνα, πάνα, ροκάνα, τροκάνα, φλιτζᾶνα, Ἀλαμάνα, Δημητσᾶνα, Κορακιᾶνα, Μαγκουφᾶνα, Ἀβάνα, Ἀντριᾶνα, Οὐράνα, Σουσιᾶνα, καὶ ἔπειτα τὰ δυσκόλοξεχώριστα ἀπ' αὐτὰ καζᾶνι, τροκᾶνι, φλιτζᾶνι κτλ., βοτᾶνι, κοτοᾶνι, λαζᾶνι, μελᾶνι, παντεσιᾶνι, ραπᾶνι, τηγᾶνι, τρουπᾶνι, φρουστᾶνι, χάνι (42).

Δὲν ξέρω ποιὲς ἄλλες ἀκόμη λέξεις θὰ μπορούσαν νὰ πλουτίσουν τὸν πρόχειρο αὐτὸν κατάλογο, οὔτε φαντάζομαι πῶς καὶ ἡ Ἀκαδημία θὰ σημείωνε σὲ ὅλες τοὺς περισπωμένες. Φτάνει ὅμως νὰ τίς πάρουν καὶ οἱ μισοί, γιὰ νὰ μπερδευτοῦμε ὅλοι μας καὶ ν' ἀρχίσωμε νὰ τίς βάζωμε παντοῦ, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ὀρθογραφικὸς κανὼνας ἀνθρωπίνος πού νὰ μᾶς χειραγωγῆσῃ. Οἱ μόνοι εὐχαριστημένοι θὰ εἶναι ἴσως μερικοὶ πού ὀνομάζονται ἔτσι, μετὰ ὀνόματα σὲ -ἄτος καὶ σὲ -ἄτος καὶ πού θὰ φανταστοῦν ἴσως τὴν τιμητικὴν περισπωμένην τῆς Ἀκαδημίας σὰν εἶδος τίτλο καὶ εἰσιτήριο γι' αὐτήν.

Δὲν ἔχει περισσότερη τύχη ἡ Ἀκαδημία καὶ μετὰ τίς καταλήξεις -ἴτος -ἴνα -ἴνο. Ἐδῶ μάλιστα εἶναι τὸ ζήτημα περισσότερο μπερδεμένο, γιὰ τὸ ἔχομε καὶ ἀρχαῖα κληρονομία λέξεις μετὰ περισπωμένην ἀλλὰ καὶ μετὰ ὀξεία στὴν παραλήγουσα. Ἡ Ἀκαδημία θεσπί-

(42) Μετὰ ποῖο τρόπο θὰ γεννηθῇ ἡ ποθητὴ «εὐκατομία» μέσα ἀπὸ τὸ χάος τῶν πολυποικίλων αὐτῶν λέξεων οὔτε ὁ παραπάνω κανὼνας οὔτε καὶ καμὴ Ἀκαδημία εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ δείξῃ, ὅσο ἐπιμένει στὸν ἀνεφάρμοστο κανὼνα της. Ἡ ξενικὴ καμπᾶνα τουλάχιστον δὲ γλιτώνει τὴν περισπωμένην, οὔτε καὶ τὸ καζᾶνι, ἂν τὴν πάρῃ ἢ καζᾶνα, οὔτε ἡ Ἀλαμᾶνα, ἀκόμη καὶ ἂν τὴν περιορίσωμε στὰ ἐπίθετα, μιὰ καὶ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ἀλαμᾶνος, ἐνῶ μερικοὶ πληθυντικοὶ σὲ -ἄνες μετὰ περισπωμένην πάντα, θὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μετὰ τίς παροξυτονες -ἄνες τῶν θηλυκῶν σὲ -ἄνη: λεκάνες, πλάνες, πλακτᾶνες κτλ. Ἄς μῆνι ξεχνοῦμε καὶ τὸ πλᾶνος, ἀεροπλᾶνο.

ζει πῶς «τὰ εἰς -ἴτος θὰ γράφονται κατὰ τὰ ἀρχαῖα εἰς -ἴτος... καθὼς καὶ τὰ ἐκ τῆς λατινικῆς ὁμοίως λήγοντα (Ipus [γρ. -Ipus])... ὡς καὶ ὁ λα τὰ εἰς -ἴτος -ἴνα -ἴνον νεοελληνικὰ ὀνόματα... καὶ τὰ ξενικά... (ἀλλὰ ὁ καρκίνος ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίους)» (Α' 2).

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ φανταστῇ πῶς ξεχάστηκαν ἐδῶ τ' ἀρχαῖα παροξύτονα δισύλλαβα σπίνος, λίνος, κρίνος, καὶ ἀκόμη θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω πῶς ἡ Ἀκαδημία ζητεῖ νὰ σημειώσωμε περισπωμένες καὶ στὸ φίνος, Ντίνος, μουσλίνα, μπενζίνα, ὀκαρίνα, ὀκαρολίνα, ὀρεσίνα, ὀροῦνα, ἄξινα, ζίνα, ψυψίνα, Αἴνα, Μίνα, Νίνα, Μπουμπουλίνα, Ἀροῦσίνα, Βυτίνα, Κίνα, Σαμαρίνα κτλ. κτλ. καὶ ἴσως ἀκόμη καὶ στὰ οὐδέτερα σὲ -ἴνι, καρδερίνι (κοντὰ στὸ καρδερίνα), καναρίνι, λουσιρίνι, μανταρίνι, σκαρπίνι, καμίνι, Κερατοῖνι — ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸ κοφίνι κοφίνα, μετὰ τὸ ἀρχαῖο κοντόχρονο ι (κόφινος) (43) — καὶ τὰ οἰκογενειακὰ Καραμπίνιας, Κογεβίνιας, Δουζίνιας, Ρεσιῖνιας (λ.χ. ὁ Ρεσιῖνας, τοῦ Ρεσιῖνα, κλητ. Ρεσιῖνα!).

Γιὰ μερικὰ ἀπὸ τίς παραπάνω λέξεις ἡ Ἀκαδημία θ' ἀδιαφορῇ, κρίνοντάς τίς ξένες «τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας», πού δὲν εἶναι σωστὸ νὰ γράφονται. Αὐτὸ εἶναι ὅμως ἕνας ἀκόμη λόγος πού καταδικάζει τ' ὀρθογραφικὸ τῆς σύστημα. Ἦν νὰ τὸ κάμωμε, ὅταν ἔννοει νὰ μᾶς βάλῃ μετὰ ὀρθογραφικοὺς κανόνες φραγμοὺς στὴν χρῆσιν καὶ νὰ μᾶς νεκρώσῃ τὴν ἔκφρασιν; Δὲν μπορεῖ νὰ ὀρίσῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς δημοτικῆς ὅποιος δὲν τὴν ἀντικρίσει συνολικὰ καὶ ὀλοκληρωτικὰ, μετὰ ὅλα τῆς τὰ στοιχεῖα καὶ τίς ἀνάγκες τῆς. Καὶ χωρὶς ἄλλο λείπει ἢ βαθύτερη διάθεση ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία νὰ συνηγορήσῃ γιὰ μιὰ τανικὴ ἀπλοποίηση, ἀφοῦ τὴ βλέπομε μετὰ τὸ τελευταῖο τῆς νεωτεριστικώτερο Διάγραμμα τόσο νὰ κοπιᾶζῃ γιὰ νὰ δυσκολέψῃ τὸν τανισμό, χωρὶς βέβαια νὰ τὸ καταλαβαίνει, μετὰ τὸν πληθωρισμὸ τῶν περισπωμένων τῆς.

10. Ὁ καβγάς γιὰ τὸ πάπλωμα

Ἐγινε φανερὸ μετὰ ὅσα ἐξετάστηκαν ὡς ἐδῶ πῶς ὁ ὀρθογραφικὸς κανονισμὸς τῆς

(43) Ἡδ. Τριανταφυλλίδου, Πρόβλημα σ. 32α.

Ἀκαδημίας, ὅμοια τὸν συγκρίνομε μετὰ τ' ὀρθογραφικὸ σύστημα τῆς σχολικῆς δημοτικῆς τοῦ 1917, πού γυρεύει νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ, παρουσιάζει τ' ἀκόλουθα:

Α) Γραφές ρυθμισμένες ἤδη ἀπὸ ἐκεῖνο, σύμφωνα μετὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν. Ἔτσι γλιστρῶ μετὰ ι, μαζί μετὰ ι, καλύτερος μετὰ υ (βλ. παραπ. § 8).

Β) Σύστασεις καὶ ἀπαγορεύσεις περιττές, γιὰ γραφές πού δὲν ἔγινε σοβαρὸς λόγος νὰ καθιερωθοῦν: φωτχιά, κληρονομιά (βλ. παραπ. § 8).

Γ) Διάφορες ἄλλες προτάσεις γιὰ ἀπλοποιήσεις, ἄχρηστες ὅμως καὶ περιττές καὶ αὐτές, ἀφοῦ ἀντιπροσωπεύουν:

α) φανταστικὰς ἀπλοποιήσεις. Ἀποβλέπουν στὴν ἐγκατάλειψιν γραφῶν πού δὲ γράφηκαν ἀπὸ κανένα, ἐκτὸς κυρίως ἀπὸ ἐκείνους πού ἀποφάσισαν νὰ προτείνουν νὰ ἐγκαταλειφθοῦν: Βασίλεις, τὰ φιλεῖα, κοτόπουλον (βλ. § 5), σκάλα (§ 9)

β) ἀργοπορημένες καὶ ἀνύπαρχτες πιά γιὰ σήμερα, ἀφοῦ ἡ σχολικὴ ὀρθογραφία τίς ἔχει καθιερωμένες ἀπὸ καιρὸ, καὶ ἀκόμη καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο οἱ περισσότεροι ἐφαρμόζουν τίς περισσότερες τοὺς: ραδίκια χωρὶς ῥ, ἀσπρόρουχα μ' ἕνα ρ, ἡ βρούση μετὰ -η, κανέλα μετὰ ἕνα ν καὶ μ' ἕνα λ, δκάδες, μετὰ ὀξεία κτλ. (βλ. § 6).

Οἱ προτάσεις γιὰ ν' ἀπλοποιηθοῦν οἱ γραφές αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἢ νὰ κανονιστοῦν ἦταν δικαιολογημένες ἐδῶ καὶ εἴκοσι πέντε χρόνια, ὅταν, ὡς τὰ 1914 ἀκόμη, ἡ σχολικὴ γλώσσα τίς μεταχειρίζονταν, καθὼς ἔδειξα στὴν παλιά μου μελέτη γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν μας (44). Ἀφοῦ ὅμως σχολιάστηκαν αὐτὰ στὴν ὥρα τους, σ' ἐποχὴ πού κανεὶς ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἀκαδημαϊκοὺς δὲν εἶχε δεῖξει τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀρθογραφικὴν, καὶ τὴν γραμματικὴν ἀκόμη ἀκατοστασία τῆς σχολικῆς γλώσσας πρὶν ἀπὸ

(44) Ἐτέτοις γραφῆς τῶν ἀναγνωστικῶν τοῦ 1910 ἦταν λ.χ. ἕνα, Γοῦμελι, ἄγαμς, νεῖος, παλῆος, ἢ νύχταις, ταξίδιον - ὀξείδιον, πορτοκάλιον - πορτοκαλέα, Μαροῦλι καὶ κυρούλα, πουλί καὶ ναυτόπουλλο, κουρέλια καὶ βαρέλια, σιγαρέττα καὶ γολέτα, γάτα καὶ γάττα, κᾶν, κᾶνένας, κᾶπου, κᾶτι, κανεῖς, τουλάχιστον καὶ τουλάχιστον, πρὸ τοῦ καὶ προτοῦ, ἔσσηνα καὶ ἔσσηνα (βλ. Τριανταφυλλίδου, Ὄρθογρ., ἐπιμέτρο πρῶτο, Ἡ ὀρθογραφία στὸ δημοτικὸν σχολεῖο σ. 70—80).

τὰ 1917⁽¹⁴⁾, κανονίστηκαν ἐντελῶς μετὴν ὀρθογραφικῆς ρύθμισης τῆς σχολικῆς δημοτικῆς καὶ ἔτσι δυσκολεύεται κανεὶς νὰ καταλάβῃ πῶς φαντάστηκε ἡ Ἀκαδημία «ἐπειγούσες» τὶς προτάσεις καὶ ἐξηγήσεις ποὺ κάνει. Παρουσιάζονται κατόπιν ἐορτῆς, ἀργοπορημένες δεκαεῖς τουλάχιστο σωστά χρόνια.

Δ) Μερικοὺς νεωτερισμοὺς σὲ νεοελληνικὲς λέξεις, ποὺ στ' ὄνομα τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς μεταγράφονται με πολυπλοκώτερη ὀρθογραφία, (τραυῶ, λειανίζω, κουλλοῦρι, βλ. παραπ. § 8), ἐνῶ σύμφωνα μετὴν ἀποψη ποὺ ὑποστήριξα ἄλλοτε εἶναι περιττὸ νὰ ἐπιμελῶμε σὲ τέτοιες γραφές, ἀγνωστες συνήθως καὶ ἀσυνήθιστες, ποὺ μόνο βάρος προσθέτουν στὴν ὀρθογραφία μας (βλ. Συσχετιστ. πίνακα στ. 1 Α).

Ε) Καθιερώσεις ἢ τονικὲς φωνηταστικὲς ἀπλοποιήσεις, ποὺ πάντα δυσκολεύουν ἄσκοπα (ληστοφυγάδικος με ὑπογραμμμένη, παπαῖδες ἀλλὰ φυγάδες, ὀκάδες, λογαῖδες καὶ λογάδες, Κουρουπᾶτα ἀλλὰ Σπάτα (:), λαυῖοι ἀλλὰ λινῖοι, οπουργῖι ἀλλὰ τοῖτι (βλ. παραπ. § § 5, 6, 8).

Ζ) Πάνω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὅμως γεννιέται μιὰ βασικωτῆ ζήτημα μετὴν ὀρθογραφικῆ ἐπέμβαση καὶ διαρρύθμιση τῆς Ἀκαδημίας: Ἡ καθιερωμένη σχολικὴ ὀρθογραφία εἶχε φυλάξει γενικὰ στὶς ἀρχαῖες λέξεις τὴν ὀρθογραφία τους ἀλλὰ μετὴν γραμματικὴ διατύπωση τῶν κανόνων τῆς εἶχε ξεσκαλωθῆ ἀπὸ τὴν προϋπόθεση καὶ γνώση τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς⁽¹⁵⁾. Τὸ γῆ, πείνα, παῦλα

(14) Βλ. Τριανταφυλλίδη, *Quo usque tandem* σ. 108, τὸ ὅ ἰ δ. Ἡ γλῶσσα μας στὰ χρόνια 1914—1916, § 69. Μετὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἤθελα νὰ προσθέσω πῶς ἀπὸ τὰ 1917 ὁ ὀρθογραφικὸς καὶ γραμματικὸς γενικὰ τύπος τῆς σχολικῆς δημοτικῆς ἔμεινε ὡς σήμερον ὁ ἴδιος καὶ διδάσκονταν, σύμφωνα τουλάχιστο μετὴν ἀποφάσεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου οἱ ἴδιοι ὀρθογραφικοὶ κανόνες. Στὴν πράξη ὡστόσο, μιὰ καὶ καταργήθηκε, ποὺ δὲν ἔπρεπε, ὁ εἰδικὸς θεσμὸς τῶν ἀνωτέρων ἐποπέτων ἀπὸ τὰ 1926, στὶς διαφορὰς μεταγενέστερες κρίσεις τῶν ἀναγνωστικῶν οἱ κριτικὲς ἐπιτροπὲς κάθε φορῆς ἢ ἐξουσιοδοτημένα μέλη τους, ἔκαναν μικροαλλαγὲς στὸν καθιερωμένο γραμματικὸ καὶ ὀρθογραφικὸ προπᾶντων τύπο ἐπιτηθῆς εἴτε ἀπὸ ἀγνοία ἢ ἀπὸ ἀμέλεια.

(15) Βλ. Τριανταφυλλίδη, τὴ βιβλιοκρισίαν τῶν νέων γραμματικῶν κανόνων στὸ Δελτίο Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου 9 (1921) σ. 112.

καὶ περισπωμένη νὰ ἐπαιρναν δὲ στήριζαν τὶς γραφές τους στὴ γνώση τῶν παλαιοντολογικῶν πιὰ ἀρχαίων κανόνων γιὰ τὸ γέα-γῆ, τὸ πείνα-πεινῆς, τὸ παῦλα-παύλης. Ἐνῶ τώρα ἀντίθετα, μετὸ νόθο καὶ ὑποῦλο ζευγάρωμα τῶν δυὸ διαφορετικῶν τυπικῶν μέσα στὶς σελίδες τῆς μιᾶς στὸ χαρτί, Μειχτῆς ὄμως, δηλαδὴ διπλῆς Γραμματικῆς, ξανακαθιερώνεται ἢ τυρρανικῆ αὐτὴ ἐξάρτηση καὶ ξαναπαιτοῦμε ἀπὸ τὶς χιλιάδες τροφίμους κάθε χρονιάς τῶν δημοτικῶν μας σχολείων νὰ γράφουν σωστά τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα ἀκουμπώντας στὰ δεκανίκια τοῦ ἀττικοῦ τυπικοῦ. Καημένα παιδιὰ, καημένα με ἢ καὶ κατὰ τὴν Ἀκαδημία μας ἀκόμη!

Μπρὸς σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς χαμένες ταυτολογίες καὶ μάταιες ἀκαδημαϊκὲς ἀναστατώσεις, μοναδικὸ ἀντιστάθμισμα ἀπλοποιητικὸ βλέπω μιὰ μὴνυ συζητήσιμη πρόταση. Ἐν καὶ ὄχι πρωτότυπη. Τὸ νὰ γράφονται με ὦ στὴ λήγουσα ἀντὶς με ἢ τὰ δεξιότα ἐπίθετα σὲ -ῆς -ι, ποὺ σημαίνουν χρῶμα, ὁ σταχτῆς τὸ σταχί, ὁ βυσσινῆς τὸ βυσσινί, σύμφωνα μετὸ πλατύς, μακρῦς: σταχτῦς σταχτύ. (Γ)⁽¹⁶⁾ Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀπομένουν ἀκαθόριστα πλῆθος ζητήματα με ἀνεξομάλιστες τὶς τονικὲς ἰδίως δυσκολίες, ἀκόμη πιδ δυσκολότερες στὴ συντηρητικὴ βῆση ποὺ προτίμησε ἡ Ἀκαδημία.

Τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφίας ἔχει τὴν κακοτυχία καὶ τὴν κατάρρα νὰ κατανατᾶ μετὸ παραπάνω ἀνιαρὸ μετ' ἀτελειώτα μικροζητήματα ποὺ τὸ συναπαρτίζουν. Θὰ ἤθελα τελειώνοντας, ἐν ἐπιτρέπεται σ' ἐπιστημονικὴ συζήτηση καὶ μάλιστα με μιὰ Ἀκαδημία, γίδendo dicere verum, νὰ ἔλεγα πῶς ἢ σημασία καὶ ὄλη ἢ ὠφέλεια τοῦ τελευταίου ἀκαδημαϊκοῦ Διαγράμματος μπορεῖ νὰ συνοψιστῆ στὴν ὀρθογράφηση μιᾶς χαρακτηριστικῆς λέξης, τῆς μακαρονάδας, ποὺ μετὸ

(16) Πρέπει νὰ πῶ πῶς δὲν πολυσυμπαθῶ αὐτὸ τὸ ὦ στὴν κατάληξη ἀρσενικῶν ὀνομάτων, ποὺ στὴ μεγάλη τους πλειονότητα παίρνουν ἢ (νικητῆς, κερειτῆς, ἐπιλητῆς, εὐλιερῆς). Νὰ νὰ πᾶμε ἀντίθετα ἀπὸ τὴ φυσιογνωμικὴ τάση. Ὁ Ψυχάρης ἔγραψε καὶ μακρῆς, πολῆς, στὰ τελευταῖα του, νομίζω, καὶ μακρῆτερος. (Τὸ καινούριον «Φραντσέζορωμαϊκὸ Λεξικόν» (τὸ ὄνομα, θεέ μου!) μᾶς ξάφνισε μάλιστα καὶ μ' ἕνα κανῆς). Ἐπειτα μένει πάντα καὶ τὸ δεξιῆς δεξι. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὰ ξεχνῶμε. Θὰ ὀρθογραφῆσιν καὶ αὐτὰ ἢ Ἀκαδημία με ὦ;

νὰ εἶναι ξένη ἀλλὰ νεωτέρη καὶ νὰ παρουσιάζεται στὴ γλῶσσα μας μετὴ διπλή, ξένη καὶ ἐλληνικὴ κατάληξη -άδες, ἔδωσε εὐκαιρία στὴν Ἀκαδημία νὰ βάλῃ σ' ἐνέργεια διαφορὰς ἐφαρμογὰς ἀρχαῖκοῦ ἱστορισμοῦ καὶ τώρα στοὺς μὴ ἀκαδημαϊκοὺς νὰ κρίνουν, μετὰ διπλὰ ἐπίμαχα σημεῖα ποὺ παρουσιάζει, ὡς κοῦ προχωρεῖ καὶ σὲ ποιὸ σημεῖο σταματᾶ τὸ τελευταῖο ὀρθογραφικὸ Διάγραμμα, ποὺ στέκεται συμβιβαστικὸ ἀνάμεσα στὸ παλιότερό της τοῦ 1930 καὶ στὸ σύστημα ποὺ εἶχα διατυπώσει στὰ 1913.

Ὅσο λοιπὸν ἦταν ἔγκυρο γιὰ τὴν Ἀκαδημία τὸ πρῶτο της (τρίτο) Διάγραμμα τοῦ Λεξικοῦ, ἀπὸ τὰ 1930 ὡς τὰ 1933, ἐπειδὴ ἢ μακαρονάδα μᾶς ἤρθε ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ «ἢ ὀρθογραφία τῶν λέξεων, ἐλληνικῶν καὶ ξένων, εἶναι ἢ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς» (βλ. Συσχετιστ. πίνακα) θὰ ἤμυσταν ὑποχρεωμένοι νὰ γράφωμε μᾶζι μετὸ Λεξικὸ μακαρονάδες καὶ νὰ τρώμε, —κατὰ τὴν τότε ὀρθογραφία νὰ τρώμε— μακαρόνια, ὅλα με ὦ, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ μακαρόνια τοῦ προακαδημαϊκοῦ Λεξικοῦ, ὀρθογραφημένα ἀπὸ τὰ δυὸ πρῶτα Διαγράμματα, σύμφωνα μετὴν πάγκοινη χρῆση, με ὦ.

Μετὸ τέταρτο πάλι Διάγραμμα, ἔχοντας ὦ ὄψη ἢ Ἀκαδημία καὶ ἀναγνωρίσαντας ξαφνικὰ πῶς ἢ σχολικὴ ὀρθογραφία ἢ ἱεραμένη μετὸ Λεξικὸ της θὰ ἦταν γιὰ τὰ σχολεῖα «εἰς ἄκρον δύσχρηστος καὶ δύσκολος» (Δ), μετὴν ἐπειγούσες δυνατὲς ἀπλοποιήσεις ποὺ προτείνει ἀφήνει νὰ ξαναγυρίσωμε στὶς παλιὰς γνώριμὲς μας μακαρονάδες καὶ στὰ μακαρόνια με ὦ, γλιτώνοντάς μας ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν περισπωμένη, ποὺ θὰ τὴν χρειαζόνταν ἄλλιως, κατὰ τὴ σημερινὴ Ἀκαδημία, τὸ μακαρόνι, γιὰ νὰ μὴν ἔχωμε «σύγχυσις εἰς τὴν διάνοιαν τῶν μικρῶν ἰδίως μαθητῶν» (Δ, Α 18).

Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ ἀπλοποίηση, ποὺ τὴν χρωστοῦμε στὴ σωτήρια ὀρθογραφικὴ μαγειρικὴ ἐπέμβαση τοῦ Διαγράμματος τῆς Ἀκαδημίας δὲν κατορθώνει νὰ μᾶς γλιτώσῃ ἀπ' ὄλες τὶς ὀρθογραφικὲς περιπέτειες τῶν μακαρονάδων. Γιατὶ αὐτῆς, δηλαδὴ αὐτοῖ, ἢ σωστότερα αὐτῆς καὶ αὐτοῖ, οἱ μακαρονάδες πάντοτε, δὲν παίρνουν πάντα, οὔτε καὶ μετὸ νεώτατο ἀπλοποιημένο σύστημα τῆς Ἀκαδημίας τὸν ἴδιο τόνο, καὶ ἰσα ἰσα μετὸ διαφορετικὸ τονισμὸ βρέθηκε ἕνα σπουδαῖο με-

σο νὰ ξεχωρίζωμε τὰ δυὸ διαφορετικὰ εἶδη μακαρονάδες. Ἔτσι στὴν πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ θὰ παίρνουν δεξιά μόνο οἱ μακαρονάδες ποὺ τρώγονται, μετὰ γραμματικὸ γένος θηλυκὸ, οἱ σκαληκίδες, ὅπως εἶχαν σκεφτῆ νὰ τὶς ὀνομάσουν μιὰ φορά. Ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ παίρνουν ἀπὸ μιὰ περισπωμένη καὶ στὸ μέλλον ὄλοι οἱ μακαρονάδες, οἱ ἀνθρωποι, γένους γραμματικοῦ ἀρσενικοῦ, ποὺ τοὺς ἀρέσει νὰ τρῶν τὶς μακαρονάδες — ἢ πιθανώτερα, κατὰ τὴν Ἀκαδημία (γιατὶ ὁ τελευταῖος κανονισμὸς δὲν τὸ ὀρίζει ἀκόμη), τοῖς μακαρονάδες⁽¹⁷⁾, ἢ ἴσως — ποὺ θὰ τὸ ξέρωμε ὅταν βγῆ ἢ Μειχτῆ Γραμματικὴ μετὴν ἐξευγενισμένη δημοτικὴ — τὲς ἢ τὰς μακαρονάδες. Ἀρσενικοὶ ὅμως μακαρονάδες καὶ θηλυκὲς μακαρονάδες θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὀρθογραφῶνται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία στὸ Λεξικὸ της με ὦ, ὅσο δὲν ἀποφορτίζεται ἀπὸ αὐτὴ γι' αὐτὸ μιὰ ἀκόμη ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμιση, σύμφωνα μετὴν νεωτερικώτερη ὀρθογραφία τῆς Γραμματικῆς της.

Ἄν ὅμως εἶναι εὐκολὸ καὶ σχετικὰ ἀνώδυνο ν' ἀλλάξῃ ἢ σύνταξη ἐνὸς Λεξικοῦ κάθε λίγα χρόνια τὴν ὀρθογραφία του, ἀκόμη καὶ ὅταν αὐτὸ ἔχη πιὰ ἀρχίσει ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσι χρόνια προεργασίας νὰ τυπώνεται, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχτῆ τὴν ἴδια ἐλαστικότητα γιὰ τὴν σχολικὴ γλῶσσα. Γιὰ τὸ Λεξικὸ δὲν εἶναι τόσο μεγάλο τὸ κακὸ οὔτε καὶ ἂν κάθε του τόμος ἀκολουθῆ νεωτερισμοὺς ἢ διαφορετικὸ σύστημα. Ἔναι ὅμως δυνατὸ νὰ πειραματιζώμαστε με ὅμοιο τρόπο στὴ ράχη ἐκατοντάδων χιλιάδων μαθητῶν, δασκάλων καὶ βιβλίων, ποὺ χρειαζόνται κανόνες καλομελετημένους, χωνεμένους καὶ πάγιους;

Vestigia terrent. Ὅσο δὲν ἀποφορτίζεται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία — καὶ μάλιστα ἔχι ἀπὸ μιὰ Ἐπιτροπὴ της ἀνεύθυνη, ποὺ μπορεῖ εὐκολώτερα καὶ ν' ἀλλάξῃ γνώμη ἢ ν' ἀντικατασταθῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὀλομέλειά της — ἢ τελειωτικὴ ἀπλή ὀρθογραφία τοῦ μακαρονά-

(17) Ἡ γραφὴ τὶς δὲν ἐξηγεῖ βάθαια πῶς γεννήθηκε ὁ τύπος αὐτὸς ἀπὸ τὸ τὰς καὶ κατὰ τὸ Χατζιδάκι γράφεται μόνο ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς: «Ἡ δὲ γραφὴ τὶς ἦν ὁ κ. Ψυχάρης εἰσήγαγε καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἠκολούθησαν εἶναι ἀποπρῶς. Κατὰ πάντα ἐξελέγχεται ἀνεπιστήμων ἢ γραφὴ τὶς, ἢς ὅμως καὶ ἐξελεγχθείσης ἔχεται ἢ αἰρεσις» Χατζιδάκι, *Μεσαιωνικά*, τ. Β', σ. 576α.

δες, με δξεία και για τὸ ἀρσενικό, φαίνεται τολμηρό, ὕστερ' ἀπ' ὅσα εἶδαμε, γὰ τῆς ἐμπιστευτοῦμε νὰ μᾶς ρυθμίση τὴ σχολικὴ μας ὀρθογραφία. Ἴσως ἕως νὰ γίνη αὐτὸ με τὸ ἐρχόμενο πέμπτο ὀρθογραφικὸ Διάγραμμα, χειραφετημένο τελειωτικὰ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖστο-κὸ ἱστορισμὸ τοῦ Χατζιδάκι, ριζωμένου πιά σὲ ἄλλη ἐποχὴ⁽⁴⁸⁾.

Ὅταν στὰ 1913 ζητοῦσα νὰ θεμελιώσω τὴν ὀρθογραφία τῆς δημοτικῆς — κυμαινόμενης τότε σὲ δρια πλατύτερα κάπως ἀπὸ τὰ σημερινὰ και ἀκαθιέρωτης ἀκόμη σχολικά — σὲ συγχρονισμένη, ἀπλοποιημένη βᾶση, ὀρίζα, σὰν ἀπαραίτητη γλωσσικὴ και ἰδεολογικὴ προϋπόθεση, πὼς γράφομε μόνο τὴ δημοτικὴ και αὐτῆς τὴν ὀρθογραφία θέλομε νὰ κανονίσωμε ἀλλὰ ὅτι δὲν μπορούμε και νὰ παραγνωρίσωμε τὴ θέση ποῦ παίρνου στὴ σύγχρονη ζωὴ και παιδεία ἡ ἀρχαία γλῶσσα και ἡ καθαρεύουσα. Οἱ κανόνες ὀρίζονταν ἔτσι ὥστε νὰ μὴν προὔποθέτουν τὴ γνώση τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς⁽⁴⁹⁾.

Τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀποψη ὑποστήριξα και πέρι⁽⁵⁰⁾. Ἀντικρίζοντας μάλιστα συνολικώτερα τὴ μεταβατικὴ πάντοτε ἀκόμη γλωσσικὴ κατάσταση, ποῦ δὲν πρέπει χωρὶς λόγο νὰ ξεσπᾶ σὲ σχολικὲς ὀρθογραφικὲς δυσκολίες ἀνοικονόμητες, πρότεινα νὰ θεσπιστοῦν με πρωτοβουλία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας και γιὰ τὴ σχολικὴ καθαρεύουσα, ὅσες ἀπλοποιήσεις εἶναι δυνατό νὰ ἐφαρμοστοῦν και σ' αὐτὴ⁽⁵¹⁾.

Ἡ ἀποψη αὐτὴ ἐπικρίθηκε ἀμέσως τότε, πρὶν μάλιστα δημοσιευτοῦν οἱ περσινὲς μου ὀμιλίες, ἀπὸ ριζοσπαστικώτερους ἀκροατές, με τὴν ἰδέα πὼς χρέος μας εἶναι νὰ ρυθμίσωμε σήμερα τὴ σχολικὴ ὀρθογραφία τῆς δημοτικῆς σὰ νὰ μὴν ὑπάρχη ἡ καθαρεύουσα. Αὐτὴ θὰ τὴν ἀγνοήσωμε, ἀδιάφοροι ἂν ἔτσι βοηθοῦμε μέσα στὴν παιδεία νὰ γεννηθῇ ὀρθογραφικὸ χάος⁽⁵²⁾, ποῦ

μόνο με τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀποκλειστικὴ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς θὰ λείψη ὀριστικὰ.

Μιά τρίτη ἀποψη παρουσιάζεται τώρα με τὸν ὀρθογραφικὸ κανονισμὸ τῆς Ἀκαδημίας. Σὰν ἀπάντηση στὴν περσινὴ μου πρόσκληση στὸ Ὑπουργεῖο ρυθμίζει αὐτὴ τὴν ὀρθογραφία τῆς καθαρεύουσας, και μαζὶ τῆς και τῆς δημοτικῆς. Ἀντὶ ὅμως νὰ δεχτῆ και γιὰ τὴν καθαρεύουσα ἀπὸ τίς καθιερωμένες γιὰ τὴ σχολικὴ δημοτικὴ τίς ἀπλοποιήσεις ποῦ μπορεῖ χωρὶς ζημία νὰ ἐφαρμοστοῦν και σ' αὐτὴ, ἀναχωνεῖ τὴ δημοτικὴ μέσα στὴ νόθα γλῶσσα «τῆς καθ' ἡμέραν σύνθηλας», ποῦ τὴ φαντάζεται με τὸ Χατζιδάκι παρακλάδι και ἐξάρτημα τῆς καθαρεύουσας («μυῖα, κοινῶς μυῖα», «εὐρίσκω κοινῶς βροσκω») και φυλάγοντας τὴν καθαρεύουσα ἀναπλοποιητὴ (κεκομμένος) με ὅλες τῆς τίς ὑποταχτικὲς, ξανακανονίζει και τῆς δημοτικῆς τὴν ὀρθογραφία σὲ νέα βᾶση, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς. Ἔτσι ἀναγκαστικὰ λογαριάζει κοντόχρονο κάθε τελικὸ οὐδέτερό του και γιὰ εὐκολία μας μᾶς φορτώνει στὴ νέα γραμματικὴ ἕναν ἀτελειωτὸ κατάλογο με τὰ προπερισπώμενα οὐδέτερα σὲ ι.

γραφίας και οἱ δύο ὀμιλίες τοῦ κ. Μανόλη Τριανταφυλλίδη, στέν Κύκλο 1 (1931-32) ἀρ. 6, σ. 282α., Γλῆγοσ, Ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίηση. Σημείωμα πέμπτο, στὴ Φωνὴ τοῦ βιβλίου 2 (1932) ἀρ. 4, σ. 160α και ἀκόμη τοῦ ἴδ., Ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίηση, Φωνὴ τοῦ βιβλίου 1 (1931) σ. 220α. Ἀλλὰ οἱ βασικὲς ἀρχὲς ποῦ ἀκολούθησα στὴ ρύθμιση τῆς ὀρθογραφίας στὰ 1913 και ποῦ ἐφαρμόστηκαν στὴ σχολικὴ γλῶσσα στὰ 1917 και στὰ 1923 ὡς σήμερα, λογαριάζαν πάντοτε και τὴν ὑπαρξὴ τῆς καθαρεύουσας και τὴν ἀνάγκη νὰ μὴν πολλαπλασιαζώμε τίς δυσκολίες γιὰ τὸ σημερινὸ μαθητὴ χωρὶς ἐπιταχτικὸ λόγο. (Δὲν εἶναι δυνατό ν' ἀπλωθῶ ἐδῶ τώρα, ἕνα κριτήριον ὅμως ποῦ μπορῶ πρόχειρα νὰ ὀνομάσω εἶναι τὸ ἂν τ' ὀρθογραφικὸ σῆμα (βλ. παραρ. § 7) μπορῆ νὰ διατυπωθῇ σ' εὐκόλο κανόνα, ποῦ νὰ μὴν ἔχη ἐξαιρέσεις και παραεξαιρέσεις ἢ ποῦ ν' ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἀράδιασμα ἀπὸ λέξεις). Εἶναι λοιπὸν περίεργο πὼς ὁ κ. Ἰλινός, γενικὸς γραμματέας τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας στὴν πρώτη τριετία και στὴ δευτέρη ἀποσπασμένος στὴν Ἀνώτερη ἐποπτεία τῆς Δημοτικῆς παιδείας, παραξενεύεται στὰ 1932 γι' ἀρχὴ ποῦ δὲν εἶναι καθόλου νέα. Ἀκόμη πιά παράξενη ὅμως, και λίγο ἀστεία, ἦταν ἡ ἀπροσδόκητη ἀποκλήρυσή μου ἀπὸ τοὺς δύο ἐπικριτὲς και βικστικὸς ὀρθογραφικὸς νεωτεριστὲς, ποῦ προτρέποντας ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη τὴν προσεφλοῦν στ' ὄνομα ἑνὸς ἀνακατωμένου με αὐτὴ δημοτικισμοῦ.

Ἐ, λοιπὸν αὐτὸ δὲ γίνεται! Εἶναι τὸ μόνο ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη! Μὲ κέντρο τοῦ βάρους τὴν καθαρεύουσα και τὴν ἀρχαία γραμματικὴ νὰ ρυθμιστῆ ἡ ὀρθογραφία τῆς δημοτικῆς μας, δὲν εἶναι βᾶση πραγματοποιήσιμη, δὲν ὑπάρχει λύση — ἂν ἐνδιαφερόμαστε ἀληθινὰ νὰ γράψωμε τὴ μητρικὴ μας γλῶσσα και νὰ τὴ μαθαίνωμε μέσα στὸ σχολεῖο, και ὄχι νὰ καμαρώνωμε γιὰ λιγδῶμα ἀκαδημαϊκοπλατωνικὰ διαγράμματα, ποῦ θὰ μποῦν γρήγορα στὸ ράφι τῆς Ἀκαδημίας μαζὶ με τὴ γραμματικὴ τῆς, ἀκολουθώντας τὴν τύχη τῶν ἄλλων τριῶν Διαγραμμάτων.

Δὲν εἶναι ἄλλωστε μόνο ὁ ἀγουροξυπνημένος ἀρχαῖκος ἱστορισμὸς τῆς Ἀκαδημίας, ποῦ τὴ δυσκολεῖ νὰ βρῆ τὸ πᾶ σὼ και μιὰ ρυθμιστικὴ βᾶση. Ὑπάρχει και δεῦτερο σπουδαῖο ἐμπόδιο. Λείπει, καθὼς δειχτήκε, ἡ ἀπαραίτητη πείρα και ἡ διαίσθησις γιὰ τίς ἀνάγκες και δυνατότητες τοῦ ὀρθογραφικοῦ κανονισμοῦ μιᾶς ἀληθινὰ ἔθνικῆς γλώσσας ἀπὸ κείνους ποῦ χρόνια τώρα παρακολούθησαν μ' ἐχθρότητα ἢ με ἀδιαφορία στεγνὴ τὴν προσπάθειαν νὰ διαμορφωθῇ ἡ νέα γλῶσσα, χωρὶς νὰ βοηθήσουν οἱ ἴδιοι με τὸ καθημερινὸ τῆς μεταχειρίσασιν τὴν πραχτικὴ τῆς καλλιέργεια.

Ἀπὸ τέτοιο κανονισμὸ λείπει ὅμως και ἡ ἀπαραίτητη ἠθικὴ βᾶση, ποῦ θὰ κάμη και τοὺς ἄλλους νὰ συμμορφωθοῦν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν και ν' ἀκολουθήσουν, παραμερίζοντας ὁ καθένας τίς δικὲς του λεπτομερικὰς ἀντιρρήσεις. Γιατὶ ἂν πείθεται σήμερα κανεὶς νὰ γράφῃ παίζω ἔτσι, και ὄχι πέζο, εἶναι ποῦ ἡ αἰωνόζωση αὐτῆς γραφῆς μᾶς ἐνώνει με τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἱστορισμοῦ στὴ γραφὴ τῆς λέξης αὐτῆς ἔρχονται σὰν ἀντιστάθμισμα τοῦ πολιτισμοῦ ποῦ μᾶς κληροδότησε ἡ ἱστορία μας. Δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἴδια δικαιολογία ἡ ἀστόχαστη ἱστορικὴ ἀξίωση νὰ τονίζωμε λ. χ. με περισπωμένες τίς λατινικὲς ἢ ἄλλες καταλήξεις -άνος, -άτος, -ίνος κτλ. με τ' ἀδιέξοδα ποῦ μᾶς δημιουργοῦν ὑποχρεωτικὰ πολὺπλοκοὶ ὄσο και περιττοὶ και γελοῖοι πιά στίς μέρες μας κανόνες. Ἄν ὁ Πολύβιος ἔγραφε Τορκουᾶτος και Πανᾶτος με περισπωμένες, αὐτὸ δὲ μᾶς φτάνει γιὰ παρηγοριά. Δὲ φτάνει ἄλλωστε οὔτε και γιὰ τὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία. Μήπως ἡ ἴδια δὲν τὸν ἔβλεπε ἀνακόλουθα, ὅταν γράφῃ τὴ δικτα-

τορία τῆς με ο, ἀντὶς τὸ ω, ποῦ τὸ ἔγραφε και ποῦ τὸ πρόφερε ὁ Πολύβιος; Και ἐνῶ ἐδῶ πρόκειται μόνο γιὰ μιὰ λέξη, με τίς περισπωμένες τῶν λατινικῶν καταλήξεων ἔχομε πολὺ πιά βαρυσήμαντες συνέπειες, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ πλῆθος μεταπολυδιακὲς λέξεις ἢ νεοσηματισμοῦς, και ὅποιο κανόνα και ἂν συντάξωμε με τὴν κοντόχρονη λύση τῆς Ἀκαδημίας, μοιάζει σὰ νὰ προσπαθοῦμε νὰ χῶσωμε μέσα σὲ πανάρχαιο στενοραμμένο ἀσὶ ὀλοκληρο ποτάμι ποῦ ἀναδρῦζει ἀπὸ τότε και ποῦ τρέχει ἀκράτητα ὡς σήμερα. Ὁ Ἡρωδιανὸς ὁ ἴδιος, ἂν μπορούσε νὰ προβλέψῃ πόσο θὰ βασανίζονταν ὕστερ' ἀπὸ τοὺς σχεδὸν χιλιάδες χρόνια μακρῖνοι ἐπίγονοι, με τοὺς κανόνες του, καμωμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο γιὰ τὴ σύγχρονή του γλῶσσα ἢ και τὴν παλιότερη, μὰ τὴν ἀλήθεια, θὰ τοὺς εἶχε σπάσει.

Ἡ Ἀκαδημία δουλεύει σὲ δύο κυρίους και τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πάντα κακὸ. Ξεσπᾶ τώρα στὴ ράχη τῆς ἀδικημένης πάντα σταχτοπούτας, τῆς δημοτικῆς — και κείνων ποῦ τὴ γράφουν και ποῦ θὰ τὴ διδάσκωνται.

Εἶναι ὑπερφίλη ἢ ἀπαίτηση ἀπ' αὐτοὺς τέτοιας φύσεως. Εἶναι τόσο ματαιόσχολες οἱ γραφὲς αὐτὲς και οἱ ἀδιατύπωτοι ἀκόμη κανόνες τους, ποῦ θὰ πρέπει νὰ τίς ἐκφράσουν, ποῦ καταντᾶ ματαιοπονία ὀλιβερὴ και τὸ νὰ καταγίνεται κανεὶς ἀκόμη με τὴν ἀνσχευή τους.

Ἀφοῦ γιὰ δεκαετίες πολέμησε ὁ ἀρχαῖσμος τὴ δημοτικὴ σὰν ἀνύπαρχτη και τεχνητὴ γλῶσσα, χαλασμένη και κράμα χωρὶς ἐνότητα, ἔρχονται τώρα οἱ ἴδιοι ἢ και νεώτεροι, λογικώτεροι ἀντιπρόσωποι του, και ζητοῦν με ὄψιμο ἐνδιαφέρον γιὰ γλῶσσα ποῦ στὸ βάθος περιφρανοῦν, ἀφοῦ τὴν καταχωνιάζουν, τὴν ὥρα ποῦ ἀνθίζει, μέσα σὲ μιὰ Μειχτὴ Γραμματικὴ, νὰ ρυθμίσουν και νὰ θαλασσοῦσαν τὴν ὀρθογραφία τῆς, χωρὶς σεδασμὸ γιὰ ὅ, τι ἀποχτήθηκε ὡς τώρα. Καλύτερα νὰ ἔλειπε τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ και ἡ νέα ἀκαταστασία ποῦ ἀπειλεῖ νὰ δημιουργηθῇ στ' ὄνομα τῆς εὐκοσμίας. Ἀκαταστασία και μπερδεψιά, ὄχι μόνο γιατί τὰ παιδιὰ θὰ μπερδεύωνται με τὰ τριᾶντα ἀλλὰ σαράντα, ἀρῶνι ἀλλὰ λαβῶνι, ποῦ θὰ βροῦν γιὰ πρῶτο δῶρο στὸ σχολεῖο ἀλλὰ και γιατί ὄσοι γράφουν ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο τὴ δημοτικὴ, βέβαια δὲ θὰ τίς ἀποδεχτοῦν, καθὼς και δὲ δέχτηκαν οὔτε τὴν εὐθύνη νὰ φορ-

(48) Βλ. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά τ. Α', σ. 568. «Ὅτι οἱ πληθυντικοὶ οὗτοι εἰς -ades τῶν εἰς -as ὀνομάτων ὀφείλουσι νὰ περισπῶνται, ἐδίδαξε πειστικώτατα ὁ κ. Wilh. Schulze...»

(49) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Ὀρθογρ. σ. 30α.

(50) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Πρόδλ. σ. 52 και ὅσα.

(51) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Πρόδλ. σ. 56.

(52) Βλ. Καρθάου, Ἡ ἀπλοποίηση τῆς ὀρθο-

τώσουν τέτοια σαλάτα ὀρθογραφική στις ἐρχόμενες γενεές.

Μὲ τὸ Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας — θὰ τὸ καταλάβουν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ συντάχτες του, μὲ μόλις δοκιμάσουν νὰ τ' ἐλοκληρώσουν καὶ νὰ τὸ διατυπώσουν σὲ κανόνες σχολικούς — πολλαπλασιάζονται οἱ διδαχτικὲς δυσκολίες καὶ νοθεύεται ἐπιζήμια ἢ καθιερωμένη σχολικὴ ὀρθογραφία. Οὔτε καὶ μπορούσε νὰ γίνῃ διαφορετικὰ, ἀφοῦ αὐτὴ ρυθμίστηκε ἐξαρχῆς ἐλοκληρωτικὰ καὶ σταθερὰ σὲ βέβαιη βία, συμβιβάζοντας μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ γιὰ σήμερα τρόπο τῆ μοιραία ἀντινομία τῆς νεοελληνικῆς ὀρθογραφίας καὶ ἀφοῦ καρπώθηκε τὴν ἐμπειρία τὴν ἀποκτημένη ἀπὸ καθημερινὸ μεταχειρισμὸ καὶ ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ καλλιέργεια τῆς μητρικῆς γλώσσας.

Μὲ τὴ σχετικὴ τῆς μάλιστα συντηρητικότητά ἀποτελεῖ ἡ ὀρθογραφία αὐτὴ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ ἀπλοποιητικὴ ἀποψη, ποὺ εἶναι δυνατὸ σήμερα νὰ ἐφαρμωσθῇ. Ἄν εἶναι νὰ ἀλλάξωμε ἀκόμη κάτι — καὶ ἔχω τὴ γνώμη πὼς ὀρισμένα πράγματα χρειάζονται ἀκόμη νὰ γίνουν — θὰ εἶναι γιὰ ν' ἀπλοποιήσωμε περισσότερο καὶ ὄχι γιὰ νὰ ξαναχυρίσωμε πίσω, στὸ δρόμο ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς πάῃ σήμερα, στὰ 1933, ἡ Ἀκαδημία.

Τὸ Διάγραμμά τῆς εἶναι, ὅπως εἶδαμε, καλοπροαίρετη προσπάθεια συγχρονισμοῦ τῶν συνταχτῶν τῆς, ἀδιάφορων ὡς τὰ 1930 γιὰ τὴν ἀναχρονιστικὴ ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ, γιὰ νὰ λογαριαστοῦν περισσότερο οἱ πραχτικὲς ἀνάγκες, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀνακίνηση τῶν τελευταίων χρόνων. Στὸ βάθος ὁμῶς, παραφορτωμένο ἀκόμη ἀπὸ ξεθυμά-

ματα ἀρχαϊσμοῦ καὶ συνταγμένο ἀπρόσεχτα, στέκεται μὲ τὸ ἓνα πόδι στὴν παλιὰ ἀκόμη βία. Οἱ ἀνώνυμοι συντάχτες του δὲν κατόρθωσαν πρὶν καταπιαστοῦν ἔργο τόσο βαρὺ, νὰ βροῦν τὴ δύναμη νὰ προσαρμοστοῦν ψυχικὰ στὴ γλωσσικὴ καὶ γλωσσεκπαιδευτικὴ πραγματικότητα καὶ νὰ τοποθετήσουν ἔτσι τὸ πρόβλημα καὶ τὴ λύση του σὲ ἀξία βία. "Ὅσοι περνοῦμε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ θὰ μπορούσαμε νὰ συλλογιζόμεστε στοχαστικώτερα ἐκείνους ποὺ ἐρχονται πίσω μας, μὲ ἐλοκληρωτὴ ἀκόμη τὴ ζωὴ μπρὸς τους, καὶ τὸ χρέος μας νὰ τοὺς τὴν παραδώσωμε μὲ περισσότερο ἐναρμονισμένη τὴν παράδοση στις ἀνάγκες τῆς.

Ὁ ὀρθογραφικὸς ὁμῶς κανονισμὸς δὲ γίνεται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Γι' αὐτὸ ὄλη ἢ βία. Εἶναι πρόδρομος τῆς Μειχτῆς διπρόσωπης Γραμματικῆς τῆς Καθαρεύουσας, ποὺ ζητεῖ νὰ πύξῃ τὴ σχολικὴ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς. Αὐτῆς προάγγελος στάλθηκε τὸ Διάγραμμα στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, προσπαθώντας ἀπρόσκλητο νὰ τὴν ἐγκαθιδρύσῃ ἐκεῖ (βλ. παραπ. § 2). Ἔτσι γίνεται ἀναγκαῖο σὲ μιὰ κρίσιμη ὥρα καὶ παραδικὴ πάλι ἐποχὴ γιὰ τὴ σχολικὴ γλώσσα νὰ γίνῃ λόγος καὶ γιὰ τὴ δευτέρη γραμματικὴ προσπάθεια τῆς Ἀκαδημίας, μὲ βία τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔδωσε τὸ Διάγραμμά τῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφισβόλια πὼς αὐτὴ θὰ παρουσιάσῃ τόσο στὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ στὴ μέθοδο πολλὰ καλὰ. Ἐδῶ ὁμῶς θὰ κριθῇ ἡ θέση τῆς, ἡ σημασία τῆς καὶ ἡ συμβολὴ τῆς στὸ γλωσσικὸ καὶ στὸ γλωσσεκπαιδευτικὸ ζήτημα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ Ι. ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗ

ΚΟΡΙΤΣΙΑ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

— Ὁ ἔρωτάς μας εἶναι διαιρησιακός, καὶ ὡστόσο δυνατός. Ἐσὺ ἴσως νομίζεις πὼς χωρὶς κλάμμα δὲν ὑπάρχει ἀγάπη. Δὲν εἶν' ἔτσι. Ὑπάρχουνε πολλὲς ἀγάπες. Ἡ δική μας εἶναι ἀλλοιώτικη, δίχως ἀγωνία.

— Καταλαβαίνω, Γιάννα. Ὁ ἔρωτάς σας τρέφει ἓνα δέντρο ποὺ ἀνοίγει καὶ ποὺ ἀπλώνει τίς λεπτὲς ρίζες του σὲ λαϊρριὰ χώματα, μὲς' στὰ ριζάνια τοῦ χορταριοῦ καὶ τῶν ἀγριῶν λουλουδιῶν. Πίνουνε οἱ ρίζες του, ποὺ εἶναι στὸ ἀνάλαφρο χῶμα, τὸ μαγιατικὸ νερό, καὶ ἀναπνέει τὸ χρυσὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Μὰ τὸ δέντρο τοῦ ἔρωτά μου ἔχει βαθειὰ τὴ ρίζα του, βαθειὰ, στὴ σκοτεινὴ γῆ ὅπου δὲ ζοῦνε ἄλλα ριζάνια, μακριὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὸ μαγιατικὸ νερό, καὶ ὅσο μεγαλώνει, σάζει τὴ γῆ καὶ τὴν πονεῖ. Ὅταν ξεραθοῦνε τὰ δυὸ δέντρα καὶ ἀπομείνουνε ξερά, ἓνας ἀέρας φτάνει γιὰ νὰ ξεριζώσῃ τὸ ἀχρηστὸ δέντρο τῆς ἀγάπης σου. Οἱ λεπτὲς ρίζες δὲ θὰ φέρουνε ἔχνος κινένα, κινένα πόνος, θὰ μείνεις δυνατὴ γιὰ τὴ ζωὴ. Κανένας ὁμῶς κηπουρὸς δὲ θὰ νὰν ἀξίος νὰ ξεριζώσῃ τὴ βαθειὰ ρίζα τῆς ἀγάπης μου' θὰ τὴν κίρω μαζί μου ὅπου καὶ νὰ πάω, ὅσο μακριὰ

καὶ νὰ πάω. Κι' ὅταν θὰ θυμᾶμαι τοῦ ἔρωτα τὰ λουλούδια, θὰ αἰσθάνομαι ἓνα μικρὸ πόνος στὴν καρδιά. Θάνατος ἢ ρίζα ποὺ θὰ τρίζει. Ἐώρα, Γιάννα, εἶναι ἀνθισμένα καὶ τὰ δυὸ, καὶ πρέπει νὰ θουφθοῦμε κάθε στιγμὴ τὴ γλυκεῖα μοσχοβολία τους. Τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα, ἀκούραστα.

Ἐώρα, ἡ πόλη ἀσπρίζε, σιμὰ στὴ γαλάζια θάλασσα, καὶ ἡ Σοφία ἔστειλε ἐκεῖ τὴ σκέψη τῆς. Ἐνῶ ἡ Γιάννα γύρευε, μὲς' στὶς κρύσινες κορφὲς τῶν βουνῶν, τὰ ἐρείπια τοῦ Καστέλλου ὅπου οἱ ἀστρατεῖς τῆς φανέρωσαν τὴν ἀγάπη τῆς.

Ἀμίλητες, μὲ τὴ σκέψη ποὺ ταξίδευε, ξεχάστηκαν ὡς τὸ δειλινὸ.

Καὶ ὅταν πρωτοσηκώθηκε ἡ Σοφία, μουδιασμένη, ἔδειξε τὸν ἥλιο ποὺ ἔπαυε, πίσω ἀπὸ τὴ λιμνοθάλασσα.

— Γλυκοχαιρέτα, Γιάννα, τὸν ἥλιο. Κάθε δύση εἶναι προάγγελος τῆς νύχτας. Καὶ ἡ νύχτα φέρνει τὰ παρμυθῆναι ὄνειρα στοὺς ἐρωτευμένους. Ἡ νύχτα γιὰ ὅσους ἀγαπιοῦνται εἶναι γλυκεῖα, καλῶς τηνε!

Καὶ ἀπλωσε τὰ χέρια τῆς, χαιρετώντας ἀπὸ τὸ βουνὸ ψηλά τὴ νύχτα ποὺ ἔφτανε, θολώνοντας τὴ θάλασσα καὶ τὴ γῆ.

Ε'

Ἔτσι πέρασε ὁ Γενάρης, κα' ὁ Φεβρουάριος κα' ὁ Μάρτης.

Τὰ κορίτσια χαιρέτησαν μὲ κιλὲς εὐχὲς τὸ χειμῶνα ποὺ ἔφευγε καὶ περίμεναν τὴν ἀνοιξή.

— Ἡ ἀνοιξή, ἔλεγε ἡ Σοφία τῆς Γιάννας, διαβαίνει μέσα σὲ δυὸ νεροποντὲς, ἢ

γυρνᾶει στοὺς κάμπους, πρέπει νὰ τῆς στένεις καρτέρι γιὰ νὰ τὴν προλάβεις, πρέπει νὰ τὴν περιμένεις ὅπως περιμένει ὁ νιὸς τὸ κορίτσι ποὺ ἀγαπιέει. Ἄν ἀποκοιμηθεῖς καὶ διαβεῖ, τὴν ἔχασες. Δὲν ἀφίνει κανένα πάτημα σὲ χορταράκι, μόνο μοσχοβολαίει ὁ τόπος σὰ νὰχε ἀνεμίσει κάποιος ἓνα μυρωδάτο ἐκατόφυλλο ρόδο. Μένεις, Γιάννα, μὲ τὸνειρο, ὅταν ξυπνήσεις, καθὼς θὰ μεί-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

νει με τὸ δράμα ὁ νιός, ἂν δὲν προφτάσει νὰγκαλιᾶσει τὸμορφὸ κορίτσι. Ἡ ἀνοιξη εἶναι ἕνας δυνατὸς ἐρωτικὸς παλμὸς. Χαρὰ σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν αἰσθάνονται.

Ἀνήσυχη, ἡ Σοφία δὲν καθόταν στιγμή γιὰ νὰ προφτάσει τὴν ἀνοιξη στὸ πέρισμαί της. Στὴν ἀνησυχία της παράσερνε καὶ τὸν Κώστα, καὶ δὲν ἦτανε λουλούδι πρωτόβγαλτο, δὲν ἦτανε τριφύλλι, δὲν ἦταν ἀγριοτριαντάφυλλο, ποὺ νὰ μὴν ἔσκυβαν καὶ οἱ δύο νὰ τὸ μυρίσουν.

Ἐνα βραδάκι, τοῦ Βαλμύρη, τοῦ εἶπε ἡ Σοφία.

— Αὐριο θὰ σὲ πάρω στοὺς Θρούλους.

— Σὲ ποιους Θρούλους;

— Στὰ νησάκια τοῦ κόλπου. Δὲν τὰ ξέρεις;

— Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα θὰ μοῦ μιλοῦσε γι' αὐτὰ; Δὲν τὸ ξέρεις, Σοφία; Περιμένω ἐσὺ νὰ μοῦ τὰ μάθεις ὅλα.

— Καὶ στὴν πατρίδα σου θάχεις ἐσὺ νὰ μοῦ μιλεῖς, καὶ νὰ μὲ μαθαίνεις.

— Στὴν πατρίδα μου! Δὲ θάρθεις ποτέ! Εἶναι... πολὺ μακριά.

— Ἐχω πάει μακρότερα, τοῦ ἀπάντησε, καὶ θυμήθηκε τὸν ἀγῶνα της ὡς ποὺ νὰ τὸν φέρει πάλι σιμά της.

— Ναί, θάρθεις, ἐσὺ ἔχεις πάντα δίκιο. Θὰ σὲ πάρω ψηλὰ στὸ μοναστήρι, καὶ θὰ σοῦ δείξω ἀπὸ κεῖ πᾶντου τ'ἄλλα βουνά, τίς χαράδες, τὰ δάση. Θὰ σὲ πάρω σὲ μέρη ποὺ εἶναι γιὰκουβέντα καὶ γιὰ ἐπικοινωνία.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῖ, μὲ τὴ βάρκα της, ἡ Σοφία πέρασε ἀπ' τὴν ἀμμουδιά ὅπου περιέμενε ὁ Κώστας, τὸν πήρε, καὶ κυβέρνησε ὡς τὸ πρῶτο νησάκι, τὸ Γλαρεῖκο.

Τὸ νησάκι δὲν εἶχε κανένα ἀκρογιάλι, οἱ ψηλοὶ του βράχοι βουτοῦσαν ἀπότομα στὰ βυθιὰ πράσινα νερά.

Στοὺς σταχτιοὺς ἐκείνους βράχους μόνο δύο φυτὰ ξεβλάσταναν, οἱ ἀμυρλίθρες ποὺ ἀπλωναν τὰ γαλανοπράσινα λεπτὰ κοτσάνια τους, καὶ οἱ κάρπες ποὺ ξάνοιγαν τὰ μαβιά καὶ ἄσπρα καὶ ρόδινα λουλούδια μὲσ' ἀπὸ τὰ στρογγυλὰ παχειὰ τους φύλλα.

Ἐκαμαν τὸ γύρω τοῦ νησιῦ.

Σηκώθηκαν ἕνα-δύο γλάροι, πέταξαν λίγο καὶ ξανακάθισαν.

— Αὐτὸ τὸ νησί, εἶπε ἡ Σοφία, εἶναι τὸ Γλαρεῖκο, δηλαδὴ τὸ βασιλεῖο τῶν γλάρων.

Νᾶξερὲς πόσοι ἔχουνε τίς φωλιές τους ἐδῶ! Ἀλλὰ τώρα οἱ περισσότεροὶ ἔφυγαν γιὰ ψάρωμα, καὶ οἱ ἄλλοι μένουνε μὲ τὰ μικρὰ τὰ γλαρόνια. Αὐτὰ τὰ γλαρόνια εἶναι τὰ πιὸ περήφανα πουλιὰ ποὺ ἔχω συναντήσῃ. Μιά φορά, εἶχα ἔρθῃ μὲ τὸν καπετάν-Δημήτρη, νὰ μαζέψουμε κάρπρη, καὶ ἀνεβήκαμε ψηλὰ στοὺς βράχους. Ἐκεῖ σιμά μας ἔβροσαν τέσσερα γλαρόνια καὶ θέλησα νὰ τὰ πλησιάσω. Εἶναι πολὺ ἄσχημα τὰ γλαρόνια, Κώστα, σχεδὸν χωρὶς φτερά, μὲ ψηλὰ πόδια, μεγάλο ράμφος, καὶ ἄγρια μαῦρα μάτια. Ἐκεῖνα ὅμως φεύγανε, καὶ ἐγὼ ἔτρεχα πίσω τους, ὡς ποὺ φτάσαμε σ' ἕνα βράχο πανύψηλο ποὺ ἀπότομα σχιζόταν καὶ κατέβαινε στὴ θάλασσα, χωρὶς τὴν πιὸ μικρὴ σχισμάδα, ἢ προσεχολή. Σταμάτησα ὅταν τὸν εἶδα, μὰ τὰ γλαρόνια, ποὺ τρέχανε μπρὸς μου, φτάσανε ὡς τὴν ἄκρη, γυρίσανε γιὰ μιά στιγμή τᾶγριο ἀνήσυχον βλέμμα πρὸς τὰ πίσω, καὶ τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο βούτηξαν μὲ ἀπόφαση στὸ κενό. Ἐπειτα, ὅταν φεύγαμε καὶ περάσαμε ἀπὸ τὸν ψηλὸν ἐκεῖνο βράχο, ἀναγνώρισα μὲσ' σ' ἀκρισμένα νερά, τέσσερα πνιγμένα γλαρόνια!...

Ὁ Κώστας τὴν ἄκουε μὲ προσοχή. Ἡ κουβέντες της ἦτανε πάντα τόσο δροσερές, τόσο νέες! Θὰ ἤθελε νὰ τὴν ἀκούει γιὰ ὄρες νὰ μιλάει.

Ἡ Σοφία κυβερνοῦσε πρὸς τὴν ξηρά. — Πᾶμε, εἶπε, παραέξω τὴ βάρκα, σ' ἕνα κολπάκο ποὺ εἶναι πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ βράχο.

Ἡ ἄσπρη βάρκα χωροῦσε ἴσια-ἴσια στὸν κολπάκο. Τὴν ἄραξε προσεχτικά, ἔδωσε σ' ἕνα βράχο τὸ σκοινὶ τῆς πλώρης, καὶ παίρνοντας τὸ χέρι τοῦ Κώστα, ἄρχισε νὰ τρέχει.

Τὸ νησάκι τελείωνε ψηλὰ σὲ κορυφή. Τρέχανε, πηδιώντας ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, καὶ φτάσανε στὴν ἄκρη.

Οἱ γλάροι εἶχανε βγεῖ ἀπὸ τίς φωλιές, καὶ ἄρχισαν νὰ χαμοπετᾶνε καὶ νὰ φωνάζουνε λυπητερά, φοβισμένοι γιὰ τὰ μικρὰ τους.

Τοὺς ἄκουσαν οἱ ἄλλοι ποὺ ἔπαιζαν μὲσ' τοὺς ἄρρους, καὶ πέταξαν πρὸς τὸ νησί.

Ἡ Σοφία καὶ ὁ Κώστας ἦτανε πάντα στὴν κορυφή.

Οἱ σταχτιοὶ βράχοι μὲ τίς μαβιές σικῆς καὶ τ' ἀνθισμένα φυτὰ διαγράφονταν μὲ

κρῆες, ξιάστερες γραμμὲς στὴ βαθογιάλαξη θάλασσα.

Καὶ γύρω ἀπὸ τὸ νησί, οἱ γλάροι, ξαφνιασμένοι, πετούσανε ἀλλαλιασμένοι σκορπώντας τᾶγριο ξεφωνητὰ τους.

Μερικοὶ περνώντας ἄγγιζαν μὲ τὰ φτερά τους τοὺς δύο νέους ποὺ ἔμεναν χερσοπιασμένοι στὸν ψηλότερο βράχο, διαγράφοντας στὸ φωτεινὸ οὐρανὸ τίς δύο ὄραϊες κορμαστασιές.

Σχεδὸν στὴν κορυφή, μὲ μεγάλη τρύπα στὸ βράχο ἦταν ἡ φωλιά τοῦ πρώτου γλάρου ποὺ ἦρθε στὸ νησί, ἔλεγε ἡ παράδοση.

Καὶ ἦτανε διαφορετικὸς γλάρος, ἀπὸ ἄλλες θάλασσες. Τὸν εἶχε φέρει στὸ κλουβὶ ἕνα καράβι ξενικό.

Στὸ μακρινὸ ταξίδι τὸ ἀγριοπούλι μεγάλωνε, οἱ κάρπες φτερούγες ἀπλωναν, μὰ οἱ ναῦτες φυλάγιανε νὰρίξουν σὲ λιμᾶνι γιὰ νὰγοράσουνε πιὸ μεγάλο κλουβί.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς μῆνες ταξίδι, ἔφτασε τὸ καράβι σ' αὐτὸ τὸ λιμᾶνι, μὰ τὸ διώξαν ἀπὸ τὴν πόλη. Εἶχανε φέρει οἱ ναῦτες τοῦ μὰ δυνατὴ ἀγνωστὴ ἀρρώστια μὲσ' τους ἀπὸ μακρινὲς χῶρες, ποῦδινε τὸ θάνατο σιγά-σιγά.

Τὸ διωγμένο καράβι ἄραξε στὰ νησάκια.

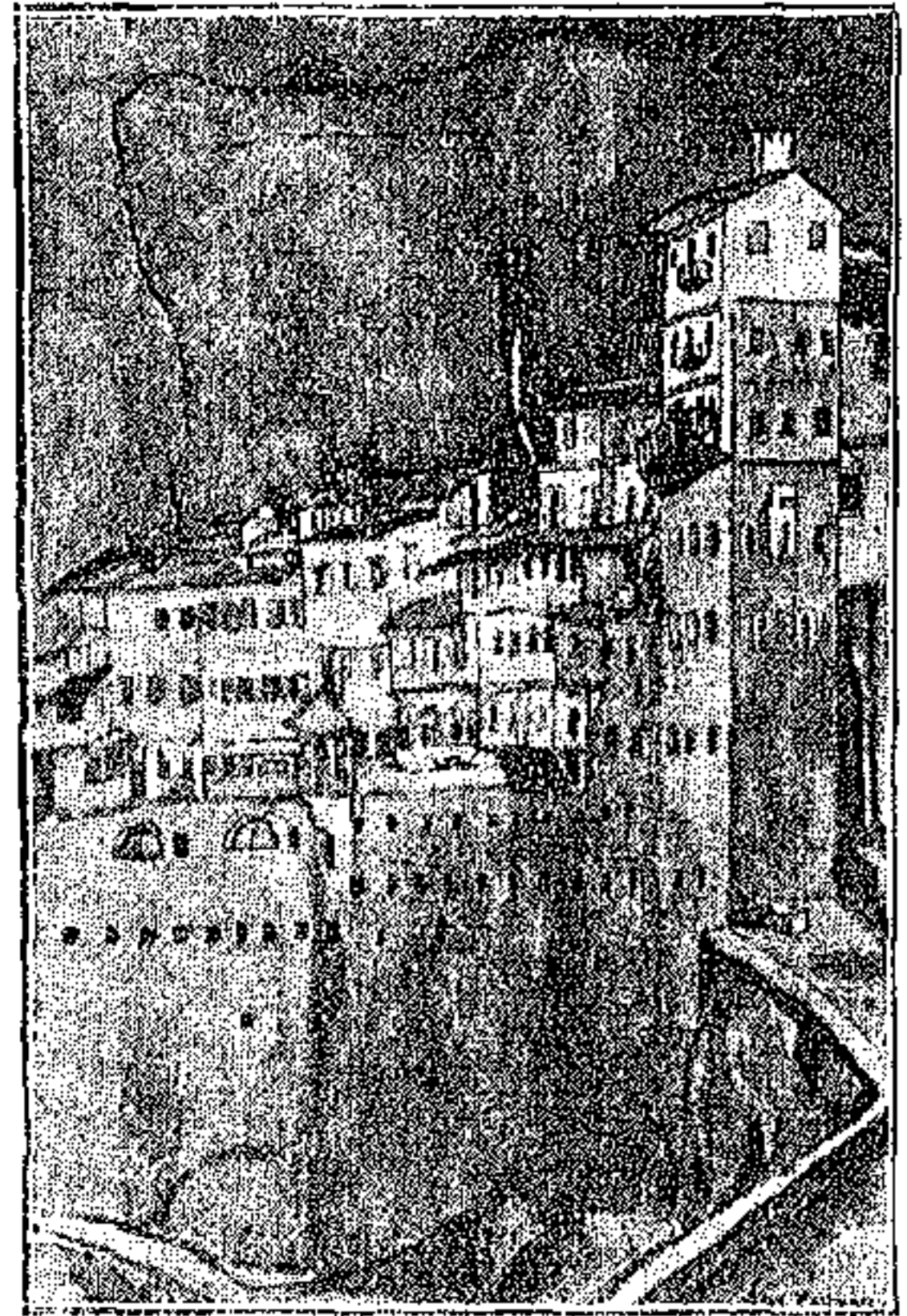
Ἐκεῖ, μακριὰ ἀπ' ὄλους, ἀπαρτημένοι, διωγμένοι, πέθαιναν οἱ ναῦτες τοῦ ἕνας - ἕνας, μαρτυρικά, ἄρρωστοι, ἐρημοὶ, στὸ ἀγκυροβολημένο καράβι.

Ὁ τελευταῖος, ὅσο κρατοῦσε ἀκόμη, ἔθρεφε τὸ πουλί, μὰ ἔφτασε μὲ μέρη ποὺ δὲν εἶχε ἄλλο δύναμη. Τότε σύρθηκε ὡς τὸ κλουβὶ καὶ λευτέρωσε τὸ γλάρο.

Ὁ γλάρος δὲ μπορούσε νὰ πετάξει. Τὸ στενὸ κλουβὶ τοῦ εἶχε στραβώσει τίς φτερούγες. Σέρνοντας τὰ ἄχρηστα μεγάλα του φτερά, ρίχτηκε στὴ θάλασσα καὶ ἔπειτα βγήκε στὸ γειτονικὸ νησάκι. Γύρισε ὄλους τοὺς βράχους, χωρὶς νὰ βρεῖ μὴν φωλιά ὅπου θὰ μπορούσε ν' ἀπλώσει τὰ πληγωμένα του φτερά, ὡς ποὺ ἀνέβηκε στὴν κορυφή καὶ ἀπὸ κεῖ ἔκραξε λυπητερά τὸν ἄρρωστο ναῦτη.

Τὴν ἴδια στιγμή πέθαινε ἐκεῖνος, μὰ πρόλαβε νὰκούσει, καὶ ἔστειλε τὴν ψυχὴ του σὲ βοήθεια του.

Ἐκεῖνη ἡ ψυχὴ τοῦ βόηκε ὅλες τίς ἄλλες γύρω ἀπὸ τὰ πεθαμένα τους κορμιά.

ΑΓΓ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

ἐνώθηκαν καὶ ἀνοῖξαν στὸ βράχο μὲ μεγάλη τρύπα, γιὰ νὰ χωριέει ὁ παλιὸς τους σύντροφος μὲ τὰ σπασμένα φτερά.

Καὶ λέει ἡ παράδοση πὼς ἀνοῖξαν τὴν τρύπα ψηλὰ, γιὰ νὰ βλέπει τὸ πουλί τὸ καράβι τὸ ἀραγμένο καὶ νὰ τοὺς θυμάται.

Ἡ Σοφία πήγε ὡς τὴν τρύπα καὶ μαζεύτηκε μέσα. Τὴ χωροῦσε ἴσια-ἴσια.

Ὁ ἥλιος, μεσημεριάτικος, ἔρχιχε τὸ φῶς του παντοῦ, μὰ οἱ δύο νέοι ἦτανε μελαγχολικοὶ. Οἱ γλάροι ἄρχισαν νὰ ξαναφεύγουν στὴ θάλασσα.

Στὰ μάτια τῆς Σοφίας ἀνέβηκαν δύο δάκρυα, καὶ σηκώνοντας τὸ βλέμμα της στὸν Κώστα, εἶπε :

— Ἐδῶ θάρθῃ νὰ φωλιάσω ὅταν μοῦ φύγεις.

Σαγὰ, ὅλα τᾶγριοπούλια ἠσύχασαν, καὶ ὅταν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ νησί, καὶ τὸ κοίταζαν γιὰ τελευταία φορά, τοὺς φάνηκε ἐρημο. Μόνη, ἡ σιμά τοῦ παραμυθένιου γλάρου πλανιδόταν στοὺς μαβιοὺς βράχους.

Ἀπὸ τὸ Γλαρεῖκο πῆγαν στὸ Ἅγιονῆσι.

Κατάφυτο τὸ νησί, ὀλοστρογγυλό ἀπὸ τὰ φροντωμένα πρινάρι, δροσερότατο, ἔφερνε μὲν ἀνακούφιση μέσ' τῆ ζέστη τοῦ Ἀπρίλη.

Μιά ἀμμονιδιά μὲ μεγάλους ἄμμους καὶ σφραδέλια ἀνθισμένα, σχεδὸν ὡς τὴ θάλασσα.

Πῆραν τὸ μονοπάτι κ' ἔφτασαν σ' ἓνα εἰκονοστάσι μικρό, ἀσβεστωμένο, κατακάθαρο.

Μέσ' ἀπὸ τὸ γυαλί, μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας κ' ἓνα κλαράκι ἑλιᾶς.

Γύρω, ἀνθισμένα σπάρτα κατακίτρινα, καὶ στὰ μοσχοβολισμένα λουλούδια χιλιάδες μέλισσες ποὺ πετοῦσαν βουίζοντας.

Ἦταν ὄλο τὸ νησί κατάφυτο ἀπὸ σπάρτα, καὶ τὰ βαθύχρωμα πρινάρια ἔξκοβαν στὰ κίτρινα κλαριά μὲ βαθιές σκιές.

Κανένα δέντρο, κανένα πουλί, μόνο τὰ μελίτσια.

— Πᾶμε στὴν πηγὴ νὰ δροσιαστοῦμε, εἶπε ἡ Σοφία, καὶ τρέχοντας κατέβηκε ὡς τὴ θάλασσα.

Ἐκεῖ σιμά, μέσ' ἀπὸ ἓνα βράχο, μιὰ πηγὴ ποὺ ἔχυνε τὸ δροσερὸ νερὸ τῆς μελιανοτράγουδο.

Ἐσκυψε ἡ Σοφία καὶ ἦρθε μέσα στὴ χαραμάδα τοῦ βράχου.

Ἐπειτα ἔσκυψε κ' ὁ Κώστας καὶ δροσιώστηκε.

— Κάθε νησί εἶναι ἓνα ὀλόκληρο μυστήριο, εἶπε σιγὰ καὶ ξαπλώθηκε στὸ γαλάζιο ἄμμο.

Σιμά του κάθησε ἡ Σοφία, ἀμίλητη, κοιτάζοντας τὴν ἁμμορριὰ ποὺ ἦταν γύρω τῆς.

Τῆς ἔπιασε τὸ χέρι ὁ Κώστας καὶ τὴν παρακάλεσε :

— Μίλησέ μου γιὰ τὸ νησί. . .

Ἐμεινε γι' ἀρκετὴ ὥρα σιωπηλή. Πόσο εὐτυχησμένη αἰσθανόταν σ' αὐτὸ τὸ ἀκρογιάλι! Γιὰ μιὰ στιγμή, θέλησε νάχε τὴ δύναμη νὰ σταματήσει τὸν ἥλιο στὸ δρόμο του, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀποκοιμηθεῖ γιὰ καιρὸ σ' αὐτὴ τὴν ἴδια θέση, στὸ νησί ὅπου μοσχοβολοῦσαν τὰ σπάρτα.

Εἶχε τόση γαλήνη ἐντὸς τῆς καὶ τόση βαθειὰ χαρὰ, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ μιλήσει.

Ἦταν ἀπὸ τίς λίγες φορές ποὺ ὁ δυνατός τῆς ἔρωτας τῆς ἔδινε μιὰ τόσο ἡσυχία εὐτυχία.

Συγκέντρωσε τίς σκέψεις τῆς, ποὺ εἶχανε σκορπίσει σὰν τίς μέλισσες μέσ' τὰ κί-

τρινα λουλούδια, καὶ θυμῆθηκε τὸ θρούλο :

— Τὸν παλιό, παλιὸ καιρὸ, εἶπε, ἓνας καλόγερος ἦρθε νὰ σκευτεῖ σ' αὐτὸ τὸ νησί.

Ἐσκυψε τὴ σκῆτη του στὸ βράχο καὶ σιμά τῆς ἔβαν βαθὺ λάκκο γιὰ νὰ μαζεύει μὲ τὴ βροχὴ νερὸ γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Φρόντιζε μόνος νὰ ζυμώνει τὸ ψωμί του, καὶ τὰ ρούχα του πάλι μόνος του τὰ ἔφτιανε.

Ἔτσι λησμονήθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον στὸ ἔρημο νησί πάντου.

Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια, κάποιον καλοκαίρι, τέλειωσε τὸ νερὸ τοῦ λάκκου, ἀπὸ τὴ μεγάλη ξηρασία, καὶ ἄρχισε νὰ διαφέρει πολὺ ὁ καλόγερος.

Καμιά ὁμῶς ψαράδικη βάρκα δὲν ἐρχόταν στὸ νησί σιμά, γιὰ τὸ νερὸ ἦτανε κικιά, μὲ δυνατὰ ρεύματα ποὺ μποροῦσαν νὰ παρασύρουνε ὀλόκληρο καράβι κάποτε. Ἄπὸ κεῖ κ' ὁ μῦθος τοῦ καραβιοῦ μὲ τοὺς ἄρρωστους ναῦτες, ποὺ φοβέριζε ἀκόμη τοὺς ναυτικούς σ' αὐτὰ τὰ μέρη.

Ἄλλα νησάκια ἦτανε μακριά.

Ἐπάλεψε ὁ καλόγερος, ὡς ποὺ δὲν κρατοῦσε πιά, καὶ πῆγε στὴ σκῆτη του νὰ γύρει γιὰ νὰ ξεψυχήσει.

Ἐκεῖ ἀποκοιμήθηκε, καὶ εἶδε στὸν ὕπνον τὴν Παναγία ποὺ τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ὀδήγησε στὸ ἄλλο ἀκρογιάλι τοῦ νησιοῦ καὶ τοῦδειξε ἓνα ρωϊκὶ ποὺ κολοῦσε μέσ' στὰ χόρτα.

Ταραγμένος, ὁ καλόγερος ἔυπνησε καὶ σιγὰ σύρθηκε ὡς τὴ θέση ποὺ εἶχε δεῖ στὸν ὕπνον του.

Μέσ' ἀπὸ τὴ σχηματιὰ ἐνὸς βράχου, εἶδε ἀλήθεια δροσερὸ νερὸ ποὺ ἔτρεχε, καὶ καθὼς ἔσκυψε νὰ κοιτάξει μέσα στὴν πλατεῖα ραγιατὰ τῆς πέτρας, ἔεχώρισε ἓνα εἰκόνημα.

Παράσταυσε μιὰ Παναγία, τὴν ἴδια Παναγία ποὺ εἶδε στ' ὄνειρό του. Τὴν προσκύνησε, καὶ βιάθηκε ἀμέσως νὰ τῆς χτίσει ἓνα εἰκονοστάσι.

Αὐτὴ τὴν παράδοση τὴν ἔφερον οἱ ψαράδες ἀπὸ πατέρα σὲ γιό, καὶ τώρα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι περιποιοῦνται τὸ εἰκόνημα, καὶ φέρνουν ταχτικά κάθε Αὐγουστο τὸν παπὰ τοῦ χωριοῦ.

Ἡ Σοφία σάπιασε, καὶ κρατώντας πάντα τὸ χέρι τοῦ Κώστα, ζήτησε τῆς Παναγίας μιὰ χάρη.

Ὁ ἥλιος, ζεστός ἀκόμη, ἄρχισε ν' ἀφίνει τὸ ἀκρογιάλι, καὶ σιγὰ σκοτείνιασαν τὰ πρινάρια, ὁ ἄμμος πῆρε ἓνα βαθὺ σταχτογιάλιζο χρώμα, καὶ οἱ μέλισσες ἀποτραβήχτηκαν ἀπὸ τὸ σκουισμένο μέρος καὶ πέταξαν βουίζοντας ὅπου ἦτανε ἥλιος.

Ὁ Κώστας γύρισε τὰ μάτια στὴ Σοφία. Στὸ λεπτὸ πρόσωπο ἔνα φῶς περιεργό, καὶ στὰ καστανά μάτια μιὰ ἀπέραντη γλυκιάδα.

Εἶχε μαζευτεῖ στὸ κεφάλι ὀλη ἡ ζωὴ, ἡ ψυχὴ, καὶ ἦτανε τόσο λυμπερό, εἶχε τόση ἔκφραση, ποὺ φοβήθηκε ὁ Κώστας καὶ ἀπλῶς τῆς τὸ χέρι, τὴ ρώτησε σιγὰ.

— Τί ἔχεις, Σοφία;

Ἄφησε νὰ τοῦ ἀπαντήσει, σιγὰ - σιγὰ ἔσβυσε τὸ φῶς ποὺ ἦταν ἀπλωμένο στὸ πρόσωπό τῆς — καὶ γύρισε.

— Μιλοῦσα μὲ τὴν Παναγία, Κώστα.

Ἡ φωνὴ τῆς ἦτανε χαμηλὴ καὶ βαθειά, καὶ νόμισε ὁ Κώστας πὼς ἀκόμη ἔτρεμε ἀπὸ τὴ δυνατὴ πίστη τῆς. Σηκώθηκε, καὶ χαμογελώντας τῆς πρότεινε,

— Φεύγουμε;

Πετάχτηκε ὀρθή, μὲ μιὰς ζωηρή, καὶ γύρισαν στὴ βάρκα.

— Θέλεις νὰ γυρίσουμε; τὸν ρώτησε.

— Ὁχι, νὰ πᾶμε στ' ἄλλα νησιά.

Τὸν κοίταξε μὲ γλύκα καὶ ξεδίπλωσε τὸ πανί. Σὲ λίγη ὥρα ὁ ἥλιος θὰ βιασίλευε.

Τὸ φῶς του ἄρχισε νὰ κοκκινίζει καὶ στὴ θάλασσα ἀπλώθηκε ἓνα κρῦο ἀερίκι, ποὺ ρουτίδωνε τὰ κύματα κ' ἔπαιζε μὲ τίς ἀφροίεζ.

Ὁ κόλπος σκοτείνιαζε.

Ὁ ἥλιος σὲ λίγο θὰ ἔγεργε πίσω του, μὰ ἡ Σοφία δὲν ἀρνῆθηκε τοῦ Κώστα, καὶ τώρα ἔμενε σοβαρή, ἔχοντας στὸ νοῦ τῆς τὸ κυβέρονημα. Δὲν ἤθελε νὰ χάσει καμιά πνοή, ἀκόμη καὶ τὸ ἀερίκι τοῦ δειλινοῦ ἤθελε νὰ τὸ κίρει στὸ πανί.

Ὁ Κώστας τὴν κοίταζε ἀδιάκοπα, θαύμαζε τὴ θέλησή τῆς, αὐτὴ τὴ θέληση ποὺ στὴν ἀρχὴ τὴν εἶχε πιάσει γιὰ πείσμα.

Ὅταν ἔφτασαν στὸ νησί, ὁ ἥλιος χροῦσανε τὰ δέντρα τοῦ κόλπου, σις κορφές. Βιαστικά ἄφισαν τὴ βάρκα κ' ἔτρεξαν ψηλά στὸ νησί.

Ἐκεῖ ἔφτανε ἀκόμη ὁ ἥλιος, καὶ μόρεσαν νὰ τὸν χαιρετήσουν.

Μέσ' ἀπὸ τοὺς βράχους ξεπετιόνταν τ'

ἀνθισμένα σφραδέλια, καὶ μερικὲς ρίζες τους, ποὺ ἦταν χοντροί, κόκκινοι βολβοί, ἔμεναν σχεδὸν ἔξω ἀπὸ τὸ χῶμα.

Τὸ νησί δὲν εἶχε σχεδὸν καθόλου χῶμα, μόνο βράχους.

— Κι' αὐτὸ τὸ νησί πὼς τὸ λένε; ρώτησε ὁ Κώστας.

— Δὲν ἔχει ὄνομα, οὔτε θρούλο. Εἶναι τὸ νησί ποὺ συναντηθήκαμε ἓνα βράδυ, θυμάσαι;

— Θυμάμαι. «Πάντα ὁ Βάεχος γιὰ μᾶς νὰ τρέφει κρασί κ' ἔρωτα στίς ὥρες τίς τραλλές»... Ἔτσι δὲν ἔλεγε τὸ τραγοῦδι; Δὲν ἀπάντησα ποτὲ σ' αὐτὸ τὸ τραγοῦδι. Πρέπει.

— Βέβαια πρέπει. Ἡ ἀπάντησή σου θάνατο ὁ θρούλος τοῦ νησιοῦ. Θέλεις;

Καὶ μένανε σύμφωνοι.

— Καὶ ὄνομα; τὸν ρώτησε μεμιάς.

— Θέλεις νὰ τοῦ δώσουμε ὄνομα; Γιατί;

Ἄν θέλεις, τοῦ δίνουμε, ἀλλὰ γιατί; Μπορεῖ ἔπειτα ἀπὸ χρόνια ν' ἀνταμωθοῦν ἔδῳ ἄλλοι δυό. Γιατί νὰ τοὺς βαρύνει ἡ δικὴ μας ἀγάπη; Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τυχερή...

Τὸν κοίταξε μ' ὀρθάνοιχτα μάτια ἡ Σοφία. Κάποτε ἦταν πολὺ περιεργός ὁ Κώστας.

— Γιατί μὲ κοιτᾶς ἔτσι; Σοῦ κατοφαίνεσαι; Μὰ δὲν εἶναι καλύτερο νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὰ ὄρατα σου μάτια; Πές μου, τί προσεμᾶς ἐσύ;

Καὶ χωρὶς νὰ περιμένει νὰ μιλήσει, πρόσθεσε ζωηρά.

— Μὴν ἀπαντήσεις, γιὰ τὴν αὐτὴ τὴ στιγμή δὲ μπορῶ νὰ σκεπτῶ τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτά.

Καὶ παίρνοντας τῆς τὰ δυὸ χέρια, τὴν κοίταξε κατάματα. Ὅταν τὴν ἄφισε, ἀναστέναξε βαθειά, καὶ κάθησε σ' ἓνα βράχο.

— Δυστυχησμένος ποὺ εἶμαι! εἶπε σιγὰ. Γύρευα παντοῦ τὴν εὐτυχία, τὴν ἔχω στὰ χέρια μου, καὶ τὴν καταστρέφω. Διαρκῶς ἀναζητῶ κάτι, καὶ δὲ μπορῶ νὰ τὸ χαρῶ μὲ ἡσυχία. Καταλαβαίνεις, Σοφία, (καὶ τὴν τράβηξε κοντὰ του), εἶμαι πολὺ δυστυχησμένος, δὲ μπορῶ νὰ χαρῶ τὴν εὐτυχία μου.

Ὅταν νομίζω πὼς τὴν κρατῶ σφιχτὰ καὶ δὲ μπορεῖ πιά νὰ ξεφύγει, κάτι γελάει ἐντὸς μου, μοῦ λέει λόγια σαρκαστικά, ἢ ἀρχίζει νὰ θρηνεῖ. Ἐγὼ μόνος καταστρέφω τὴν εὐτυχία μου. Γνώρισα πολλοὺς θα-

λασινούς. Χαίρονται με βία, ἀνήσυχτα, με ἀβέβαιη χαρά, στὰ λιμάνια που σταματᾶνε γιὰ λίγες ὥρες. Τὸ αἰώνιο ταξίδι, οἱ φουρτουῖνες, ἡ ἀγνοία ἂν θὰ ξαναγυρίσουνε, τὸ μυστήριό που κρύβει κάθε ἀγνωστο λιμάνι ἀναστατώνει τὴν ψυχὴ. Δὲν εἶναι ὅμως ὅλοι ἔτσι. Ἡ θάλασσα, δὲν ξέρεις, Σοφία, πόσο ἡ θάλασσα μᾶς παίρνει τὴν ἀγάπη μας με τοὺς θυμούς της καὶ τὰ χάρδια της. Ἐξέρω ὅλα τὰ μουρμουρητά της, τὰ δρασοφιλήματα, τοὺς ἀναστεναγμούς, τὸ βογγητό, τὸ κλίμα, τὸ μοιρολόγι της. Δὲν εἶναι ὄνειρο που νὰ μὴ μούταξε καὶ ὄνειρο που νὰ μὴ μοῦ χάρισε. Αὐτὴ διαρκῶς μοῦ μιλεῖ γιὰ ξένα λιμάνια, γιὰ ἀτέλειωτα μεθυστικὰ ταξίδια. Δὲ μ' ἀφίνει, μοῦ τᾶραζε πάντα τὴν καρδιά, καὶ ἡ ψυχὴ μου, που εἶναι πλωμένη ἀνήσυχτα, δὲ βρῖσκει ποτὲ μιὰ μεγάλη γαλήνη. Ὁ ναύτης κρᾶζει τὴ θάλασσα ποτὲ γιὰ μητέρα του, ποτὲ γι' ἀγαπητικιά του. Καὶ φυλάει κάτου στὶς πορταίνες ἀμμουδιᾶς της τὰ ξαπλωμένα ἄψυχο κορμιά, με τὸν πόνο μᾶς μὲντας, καὶ με τὴν ἄγρια προσοχὴ μᾶς ἀγαπητικιάς.

Ἔιχε σκοτεινιασθεῖ, καὶ στοὺς βράχους ξεχώριζαν μόλις οἱ δύο νέοι. Σηκώθηκε ὁ Κώστας:

— Πάμε γλήγορα... Πῶς πέρασε αὐτὴ ἡ ὥρα! Κι' εἶχα τόσα ἀκόμη νὰ σοῦ πῶ! Ἐσένα ἤθελα ὅλα νὰ σοῦ τὰ πῶ, ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ σὲ λυπήσω. Ἐσὲ σοῦ ἀξιζοῦν ὅλα τὰ καλά, ἐγὼ ὅμως δὲ μπορῶ νὰ σοῦ δώσω τίποτε.

Ὁ γυρισμὸς κούρασε πολὺ τὴ Σοφία. Ὁ ἀέρας ἦταν ἐνάντιος, καὶ πῆρε τὰ κουπιὰ.

Αὐτὸ τὸ νησι ἦταν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀμμουδιὰ ὅπου θὰ κατέβαινε ὁ Κώστας, καὶ ἡ Σοφία, γυρισμένη στὰ κουπιὰ, τέντωνε ὅλο της τὸ σῶμα, στὴν προσπάθειά της νὰ νικήσει τὸ κύμα.

Τὰ λόγια τοῦ Κώστα τὴ βάραιναν.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλὴ ὥρα ἔφτασαν στὴν ἀμμουδιὰ, καὶ ὅταν τὴν καληνύχτησε ὁ Κώστας, αἰστανθῆκε τὸ γλήγορο παλμὸ τῆς καρδιάς της.

Θυμήθηκε μεμιάς ὅλο τὸ μακρὸ δρόμο που κάμανε στὸ σκοτάδι. Ἔιχε ἀφαιρεθεῖ τόσο, που δὲν κατάλαβε πόσο κρᾶτησε ὁ γυρισμὸς. Τώρα ἐνοιωσε τὸν κόπο που ἀφίσε μόνη τὴ Σοφία νὰ κάμει, καὶ μάντεψε μὲς τὴ νύχτα τὸ λεπτὸ προσώπια, ἀ-

χνό, κουρασμένο, με τὰ δύο του φωτεινὰ μάτια.

— Τὰ βλέπεις; τῆς εἶπε ἀναστενάζοντας. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἀνθρώπος σου. Τώρα, γύρισε γλήγορα, καὶ μόλις φτάσεις, νὰ κοιμηθεῖς, μὴν ἀρρωστήσεις. Τὴ θὰ κάμω ἐγὼ χωρὶς τὴ νεράιδα μου;

Καὶ χωρίστηκαν.

Ὁ γυρισμὸς στὸ ἀκρογιάλι τοῦ Κόλπου ἦταν ἀτέλειωτος. Ἡ θάλασσα εἶχε ἀγριέψει, καὶ ὁ ἀέρας, δυνατὸς τώρα, κρύωνε τὸ κορίτσι.

Γιὰ μιὰ στιγμή, σκέφτηκε ἡ Σοφία νὰ ρθεῖ με τὴ βάρκα στὰ ρηχιά, καὶ νὰ τὴ σύρει, ἀλλὰ βροῆκε ἔπειτα πῶς δὲν πάει γιὰ μιὰ καλοθάλασση βάρκα νὰ τὴν σέρνει κανεὶς, κι' ἐξακολούθησε νὰ λίκνιει. Μιὰ φορά δὲ θὰ λογιάριζε αὐτὸ τὸν κόπο, ἀλλὰ εἶχε ἀδυνατίσει πολὺ αὐτοὺς τοὺς μῆνες.

Σὰν ἔφτασε στὸ ἀκρογιάλι, εἶδε τὴ Γιάννα που περιμένε ὀλόκληρη μὲς τὸ σκοτάδι.

Στερέωσε τὶς καδένες καὶ βγῆκε.

— Καλησπέρα, Γιάννα!

Μὰ δὲν κραιπόταν πιὰ ὀρθὴ καὶ κάθησε κάτου.

— Εἶμαι πολὺ κουρασμένη, δὲν ἔχω δύναμη πιὰ, ἀπορῶ πῶς ἔφτασα. Ἄφισέ με, Γιάννα, θὰ μένω δῶ.

Κάθησε καὶ ἡ Γιάννα σιμά της, τὴν χάρδεψε γλυκὰ στὰ μαλλιά καὶ θέλησε νὰ τὴν κάμει νὰ σηκωθεῖ.

— Δὲ μπορῶ, Νάνα μου, ἀφισέ με, δὲν καταλαβαίνεις πῶς δὲν ἔχω ἄλλη δύναμη;

Μὰ ἡ ξαδέερφη της δὲν ἔφυγε, τὴν κατάφερε νὰ νεβεῖ στὸ σπῆτι, καὶ δὲν τὴν ἀφίσε μόνη, παρὰ ἀφοῦ ξαπλώθηκε στὸ κρεβάτι της.

Μεσ' τὸ κρεβάτι της ἀκόμη, αἰστανόταν νὰ τὴν κουνίει ἡ ἀφρισμένη θάλασσα καὶ τὸ κορμί της τεντωνόταν στιγμὲς ἀπότομα, ξαφνίζοντας τὸ λαφρὸ ἕνω. Τὲ μεσάνυχτα, ὅταν τὸ φεγγάρι ἦρθε νὰ ρίξει, με τὰσημένιο φῶς, τὴ συμπόνια του, τὸ ἐρωτευμένο κορίτσι δὲν ξεχώριζε, στὴν ἀσπράδα τοῦ κρεβατιοῦ, παρὰ με τὰ καστανά κομμένα μαλλιά, σκόρπια γύρω θ' τὸ ἦσυχό πρόσωπο.

Τὴν ἄλλη μέρα, οἱ ξαδέερφες πῆγαν τοῦ Βαλμύρη. Τοὺς βροῆκαν ὅλους καθισμένους στὰ πεζουλιὰ τῆς ταράτσας, στὸν ἥλιο.

Ἡ κυρία στέγνωσε τὰ μαῦρα μαλλιά

της, γυρισμένη, σχεδὸν ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι της στὰ γόνατά της, κι ὁ ἀντρας της μακρύτερα κάπνιζε.

— Καλῶς τὰ κορίτσια, εἶπε ὅταν τὶς εἶδε, καὶ σηκώθηκε χαμογελώντας νὰ τὶς χαιρετήσῃ.

Πῆγε ἔπειτα μέσα νὰ φέρει μαξιλάρια γιὰ νὰ καθήσουνε καὶ ἀκουσε στὸ διπλανὸ δωμάτιο τὴ φωνὴ τοῦ ἀνεπινοῦ του.

— Πέτρο, ἔλα ἔξω.

— Ἐπισκέψεις κάλι; Δὲν ἔρχομαι, βουριέμαι.

— Ὅπως θέλεις. Εἶναι ἡ Σοφία καὶ ἡ Γιάννα.

Καὶ χαμογέλασε μόνος.

Κάθησαν τὰ κορίτσια στὸ πεζουλιὰ. Σὲ λίγο ἡ Γιάννα καὶ ὁ νέος Βαλμύρης — που εἶχε βγεῖ ἔξω — ἔμασαν δική τους κουβέντα, τραβήχτηκαν ἀπ' τοὺς ἄλλους σὲ δύο πολυθρόνες, καὶ ἐξακολούθησαν τὴ ζωηρὴ, φαιδρὴ κουβέντα τους. Στὰ μάτια τους ἔλαμπε ἡ χαρὰ μόνον λίγες φορές σοβάρωναν καὶ σώπαιναν.

Ὁ κύριος Γεώργιος τοὺς κοίταζε, καὶ μετάνιωνε γιὰ τὰ χρόνια που εἶχε ζήσει, ὄχι ἀρκετὰ βαθειά, ὄχι με ὅση θερμότητα θὰ ἔπρεπε.

— Ἔτσι που λέτε, ἀγαπητὴ δεσποινὶς Σοφία. Ὁ ἔρωτας διευθύνει τὸν κόσμο.

Τράβηξε λίγο τὰ μαλλιά της ἀπὸ τὸ πρόσωπο ἡ γυναῖκα του, τὸν κοίταζε με μισόκλειστα μάτια, κι' ἔκιμε ἓνα μορφαφασμὸ με τὰ χεῖλη.

— Συμφωνεῖτε, δεσποινὶς Σοφία; ῥώτησε ὁ ἀντρας της.

— Δὲν ἀφίνεις ἦσυχό τὸ κορίτσι; ἀπάντησε ἡ κυρία Βαλμύρη. Ὁρεξὴ ἔχει τώρα, νὰ σᾶκούει! Ἐννοεῖς ν' ἀκοῖνε ὅλοι ὅτι σ' εὐχαριστεῖ. Ὑπάρχουνε πολλὰ γουστὰ. Σάρεσαι, ὁ Ντανούντσιο, Σοφία; Ἄν θέλεις, ἔχω στὸ γραφεῖο μου μερικὰ ἔργα του, πάρε τα.

— Μοῦ ἐπιτρέπεις νὰ σὲ διακόψω; ῥώτησε ὁ κύριος Βαλμύρης. Δὲ μοῦ λές, γιατί βάλθηκες νὰ παραγεμίσεις αὐτὴ τὴν ἀθῶα παιδούλα με παλιομυθιστορήματα;

Δὲ θύμωσε ἡ γυναῖκα του, οὔτε τοῦ ἀπάντησε. Πῆρε ἓνα σιγαρέτο καὶ τᾶναψε.

Ἐκείνη τὴ στιγμή βγῆκε ἡ Ἐλίσα ἀπὸ τὸ σπῆτι, χαιρετήσῃ κι' ἀρχισε νὰ πλέκει σιμά στη Σοφία.

Σὲ λίγο ἦρθε ὁ μικρὸς ὑπηρέτης καὶ ἔφερε ἓνα γράμμα τοῦ κυρίου Βαλμύρη.

— Ποῖ! τὸν ἔκραξε ἡ κυρία, πῶς ἔφρασε τὸ γράμμα; Πῶς τᾶδωσες τοῦ κυρίου;

— Στὸ χέρι.

— Δὲ σοῦ εἶπα σὲ δίσκο;

— Δίσκο, κυρία; Ἀφοῦ ἦταν ἓνα... σκέφτηκα που δὲν ἄξιζε τὸν κόπο, ἀπάντησε ὁ Νίκος.

Τὸν ἔκραξε ὁ κύριος Γεώργιος καὶ τοῦ δωσε χρέματα νὰ πάει ν' ἀγοράσῃ σιγάρα στὸ χωριό.

— Νὰ εἶναι φρέσκα, τοῦ σύστησε.

— Ἐξέρω, κύριε, ἀπάντησε ὁ μικρὸς, καὶ τὰ μάτια του γέμισαν σπίνες.

Τὸν παρακολούθησε ὁ κύριός του με τὰ μάτια, ὡς που χάθηκε στὸν κῆπο.

— Αὐτὸς μιὰ μέρα θὰ διευθύνει τὴν Ἑλλάδα, εἶπε τῆς Σοφίας. Μὴ γελάς, θὰ με θυμηθεῖτε. Εἶναι ἐξυπνότατος.

— Μὴν τᾶκούς αὐτά, διέκοψε ἡ γυναῖκα του, μιλώντας τῆς Σοφίας. Κιᾶθε ὅτηρε τάκο που ἔχουμε, ὁ Γεώργιος τὸν προορίζει γιὰ πρωθυπουργό. Ὁ τελευταῖος, τὸν θυμάσαι; ὁ Παυλάκης, ἀφοῦ ἔφυγε ἀπὸ δῶ καὶ μάγκησε γιὰ μῆνες στὴν πόλη, πῆγε λοῦστρος ἔξω ἀπὸ τὴ στοὰ τοῦ ταχυδρομείου. Αὐτοῖ, λοιπόν, εἶναι που θὰ διευθύνουν τὴν Ἑλλάδα!

Γιὰ λίγη ὥρα, δὲ μίλησε κανεὶς.

Ἡ Ἐλίσα ἐξακολουθοῦσε τὸ πλέξιμο σιωπηλῆ. Ἡ Σοφία, σιγά-σιγά, στὸν ἥλιο, ἀφίσε νὰ λυώσει κάθε στενοχώρια, καὶ πρόβαλε ἡ ψυχὴ της πὸ δυνατῆ.

— Ἄς δοῦμε τί λέει ὁ φίλος μας ὁ Κώστας, εἶπε ὁ κύριος Βαλμύρης καὶ ἄνοιξε τὸ φάκελλο.

Ἡ Σοφία δὲ γύρισε τὸ κεφάλι, μέσα της ὅμως αἰστανθῆκε μιὰν ἀντίρα.

— Ὁ Κώστας δὲ θάρθει τὸ βράδυ. Ἐλαβε ἓνα τηλεγράφημα τὸ πρῶτο καὶ τὰ πόγιομα θὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Καὶ δίνοντας τὸ γράμμα τῆς Σοφίας, ὁ κύριος Γεώργιος πρόσθεσε:

— Ὁραῖος καιρὸς γιὰ ταξίδι.

Ἐτσι ἔγραφε ὁ Κώστας, τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια. Στὸ τέλος μόνο ἦταν ἀκόμα λίγα.

« Ἄν δεῖς τὴ νεράιδα τοῦ Κόλπου, δείξε της αὐτὴ τὴ σημείωση. »

Ἡ καρδιὰ τῆς Σοφίας εἶχε συνηθίσει στὰ ἀπρόοπτα, καὶ γι' αὐτὸ τὸ χωρισμὸ

δὲν ἔδειξε καμιά τριχαχί. Ἦν γὰ φανερώσει; Τὸ πρόσωπο τῆς ἦταν ὄχρῳ, μόλις ροδιωμένο ἀπὸ τὸ φλογερὸ ἥλιο, καὶ δὲ μπορούσε νὰ χιρίσει περισσότερο· τὰ μάτια τῆς ἦτανε τόσο σιχὰ δακρυσμένα, ποὺ δὲ φάνονταν κυράξενά, διαφορετικά, ὅπως κάθε μάτια, μέσ' ἀπ' τὰ δάκρυα.

Γύρισε γιὰ μιὰ στιγμή μόνον τὸ κεφάλι τῆς ἡ Ἑλίτσα, καὶ σκύβοντάς το πάλι, τῆς εἶπε σιγὰ.

— Κάποτε, ἀκόμη καὶ ἡ φυσικὴ ὁμορφιά χάνεται. Τὴν καταπίνει ὁ πόνος, καὶ καμιά προσπάθεια δὲν τὸν νικάει. Μὴν κρατᾷς τὰ δάκρυά σου, ἄφησέ τα ἐλεύθερα.

Γύρισαν τὰ φτωχινὰ καστανὰ μύτια καὶ τὴν κοίταζαν. Ἡ ὁμορφιά τῆς Ἑλίτσας ἦταν λυωμένη.

«Ὁ πόνος, σκέφτηκε ἡ Σοφία, εἶναι γιὰ ὅλους, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ἡ νύχτα. Κανείς δὲν τὸν ξεφεύγει, ὅπως κανεῖς, ὅσο καὶ νὰ νάψει γύρω του φτωχίς, δὲ μπορεί νὰ κρυφτεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι.»

Τὰ δάκρυα δὲν ἀνέβαιναν ὅμως ὡς τὰ μάτια· ἀπόψε τὸ κλάμμα τ' ἄκουε ἡ καρδιά βαθειά.

Στὸ δρόμο ποὺ γύριζαν οἱ δυὸ ξιδέρφρες, μίλησε ἡ Γιάννα πρώτη.

— Σοφία, θὰ φύγει ὁ Πέτρος, θὰ πάει στὴν πατρίδα του κα' ἔπειτα στὴν Ἀθήνα. Πόσος καιρὸς θὰ περάσει ὡς ποὺ νὰ τὸν ξαναἰδῶ! Πόσα θάχουμε νὰ ποῦμε ὅταν γυρίσει! Ἀκόμη ὅμως δὲν τὸ πιστεύω, γιατί ὅταν μοῦ τὸ εἶπε, δὲν αἰσάνθηκα πόνος· λοιπόν, δὲ μπορεί νὰ φύγει, πῶς δὲ θὰ μοῦκανε δυνατὴ ἐντύπωση;

Τὴν κοίταξε ἡ ξιδέρφρη τῆς καὶ τῆς χαμογέλασε.

— Ὁχι, δὲν κάνει σ' ὅλους δυνατὴ ἐντύ-

πωση. Καλύτερα, Νάνα μου. Ὅταν θάναταμοθῆτε πάλι, θάσαι πάντα ὁμορφῆ, πάντα γελαστή, καὶ θὰ σ' ἀγαπήσει περισσότερο ὅταν σὲ βρεῖ πάλι ὠραία. Ὁ πόνος, ὅπου περάσει, ἀφίνει ἔχνη, καὶ κάποτε ὁ ἔρωτας χάνεται ἴσα-ἴσα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔχνη ποὺ ἔκαμε ὁ ἴδιος. Χωρὶς ὁμορφιά καὶ δροσερότητα δὲ γεννιέται ἔρωτας. Ἀπόψε φεύγει ὁ Κώστας. Ἐγγράφη τοῦ Βαλμύρη. Θὰ γυρίσει ὅμως, τὸν περιμένω.

Ἐξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ καπετάν-Δημητρή τὰ κορίτσια εἶδαν τὸ γαυτὸ τοῦ λιμεναρχείου. Κεῖνος σηκώθηκε καὶ ἔδωσε τῆς Σοφίης ἕνα γράμμα καὶ λίγα λουλούδια. Χαμογελώντας, ἡ Σοφία εὐχαρίστησε κα' ἔφυγε.

Μύρισε τὰ λουλούδια. Ἐκεῖνα δὲν ἔκρυβαν τίποτε, ποῖός ξέροι τὸ γράμμα τί ἔλεγε...

Τὸ πῆρε στὴν κρεββατοκάμαρά τῆς καὶ τᾶνοιξε.

«Δυστυχῶς πρέπει νὰ φύγω. Δὲν ὑπολογίζω νὰ μὲ κρατήσουνε οἱ ἐργασίες μου πολλές μέρες μακριὰ ἀπὸ τὸν Κόλπο καὶ τοὺς Θρούλους. Ἐκεῖ, στὸν ὠραῖο σου τόπο, ἔχω ἀφίσει τὴν καρδιά μου. Δὲν ὑπάρχει κανεῖς κίνδυνος μαιτὸ τὸν χωρισμό, ἀφοῦ τὰ κυράβια ἔχουνε φύγει. — Θὰ σοῦ γράψω.»

Στὴν καρδιά τοῦ κοριτσιοῦ χύθηκε μιὰ αἰρινίδια τρελλὴ χαρὰ, ποὺ τὴ μεθοῦσε.

Ζαλισμένη, ξαπλώθηκε στὸ κρεβάτι καὶ ἔμεινε γιὰ πολλὴ ὥρα στὸ σκοτάδι, ὡς ποὺ ἦρθε ἡ Γιάννα καὶ χτύπησε στὴ θύρα.

— Εἶσαι κουρασμένη; τὴ ρώτησε ὅταν τὴν εἶδε.

— Ναί, κουρασμένη. Κουρασμένη ἀπὸ χαρὰ!

ΣΤ'

Πέρασε ἕνας μῆνας ποὺ ἔφυγε ὁ Πέτρος, καὶ ἡ ζωὴ στὸν Κόλπο καὶ στὸ Κάστρο ἐξακολουθοῦσε πάντα ἡ ἴδια.

Ἡ Γιάννα ξαναθυμῆθηκε τὸ κέντημα καὶ τὸ βιβλίο, καὶ ξαπλωνόταν πάλι γιὰ ὄρες αἴτιον ἀπὸ τὴν κληματαριά.

Ἐίχε πάντοι ἐντός τῆς μιὰ μεγάλη γαλήνη. Ὁ χωρισμὸς δὲν τὴν τράνταξε.

Ὁ Πέτρος τῆς ἔγραψε δροσερά, χαρούμενα γράμματα καὶ τοῦ ἀπαντοῦσε μὲ ἴδια λόγια.

Ἡ ἀγάπη τῆς δὲν τὴν εἶχε κλονίσει· μάλιστα τὴν εἶχε ζωηρέψει καὶ ὁμορφῆνει.

Τώρα, μὲ τὸ ἐργόχειρο στὰ γόνατα, θυμόταν τὸν Πέτρο καὶ αὐτὴ ἡ θύμηση τῆς ἦτανε γλυκειά, τὸ ἴδιο σὰ νᾶφερνε στὸ νοῦ τὴ μοσχοβολιά ποὺ χύνουνε

τᾶνθισμένα κλαριὰ τῆς μυγδαλιᾶς.

Θυμόταν ὅλους τοὺς περιπάτους ποῦκαμαν, τὶς κουβέντες, τὰ ξανάφερνε στὸ νοῦ καὶ χαιρότανε.

Αὐτὲς τὶς μέρες θᾶφρυγε καὶ ἡ Ἑλίτσα. Θὰ γύριζε στὴ Γερμανία, ὅπου εἶχε πεθάνει ὁ πατέρας τῆς.

Μ' ὅλη τὴ φιλία ποὺ εἶχε μὲ τὴ Γιάννα, ποτὲ δὲν τῆς μίλησε γιὰ τὴ μητέρα τῆς, μόνον μιὰ φορὰ τῆς εἶπε πῶς εἶχε πεθάνει. Μήπως ὅμως, ἔλεγε ἡ Σοφία, δὲ μαλεῖ κανεῖς μὲ τοὺς πεθαμένους του; Εἶναι ὁ δυνατώτερος δεσμὸς ποὺ ἔχει κανεῖς μὲ τὴ γῆ, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τολμᾷ νὰ τὴν καταραστεῖ, γιατί κρατᾷει σιὰ χόματα τῆς τοὺς πεθαμένους.

Τώρα ἡ Ἑλίτσα θὰ πήγαινε ὀλόμονη στὴν Γερμανία, καὶ ζωσμένη σ' ἕνα στενὸ μαῦρο φόρεμα, θὰ πήγαινε στὸ ξένο μικρὸ κοιμητήριον, νὰ βρεῖ τὸν τάφο.

Καμμένη Ἑλίτσα! Θᾶφερνε χόρια ἀπὸ τὸ μεγάλο — ἀγνωστο γιὰ τίς ξιδέρφρες — πόνον καὶ τὴν καινούργιαν τῆς λύπη.

Μιὰ μέρα, προτοῦ φύγει, ἡ κυρία Βαλμύρη κάλεσε τίς δύο ξιδέρφρες σὲ τραπέζι. Ἦτανε καὶ ὁ Κώστας.

Κεῖνη ἡ μαγιατικὴ βραδιά ἔφερνε σ' ὅλους μελαγχολία. Ἡ ἀνοιχὴ εἶχε περάσει, μὰ αὐτὸ τὸ δεικνὸ ξανιόρθε γιὰ μιὰ στιγμή, ἀνέμισε τὸ εἰκατοντάφυλλο ρόδο καὶ χύθηκε. Αὐτὴ ἡ λεπτὴ καὶ πλούσια μυρωδιά ποὺ ἔφευγε ἀπὸ τὰ εἰκατὸ τὰ φύλλα, χύθηκε σὲ καθερμιανοῦ τὴν ψυχὴ, καὶ πρόβαλε γλυκὰ ὄνειρα, σ' ὅλα τὰ μάτια.

Δὲ μιλοῦσε κανεῖς, οἱ ψυχές, ὅλες, ἀπλώθηκαν κα' ἔσηξαν, καὶ εἶπανε μεταξὺ τους τὰ λόγια ποῦ θέλαν.

— Φαντάζομαι, εἶπε ὁ κύριος Γιῶργος, ὅα ἡ δεσποινὶς Ἑλίτσα δὲ θὰ γυρίσει πιά στὴν Ἑλλάδα.

— Δὲ νομίζω νάχετε δίκιο, τοῦ ἀπάντησε. Ἴσως, μάλιστα, γυρίσω γλήγορα, σὲ μερικὸς μῆνες. Θὰ μοῦ εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ ἐργαστῶ ἔδῳ, παρὰ στὴ Γερμανία· μόνον ἂν βροῦ ἔκει ἕνα στενὸ φίλο τοῦ πατέρα μου, θὰ μοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ μείνω.

Γύρισε ἡ Γιάννα καὶ τὴν κοίταξε.

— Θὰ περᾶδῶσω μουσικὴ, βιαλί, τῆς εἶπε· ἔχω δίπλωμα ἀπὸ ἕνα ὀδείο τοῦ Βερολίνου.

Γύρισε καὶ ἡ Σοφία τὸ κεφάλι, κοίταξε

τὴν Ἑλίτσα γιὰ λίγη ὥρα, καὶ τὴ φαντάστηκε νὰ περπατεῖ σ' ἕναν ἀγνωστο δρόμο, μὲ μόνον σύντροφον τὸ βιολί τῆς.

Ξανά σόπιασαν ὅλοι, ὡς ποὺ σηκώθηκε ὁ Κώστας γιὰ νὰ φύγει.

Ὅταν χαιρέτησε τὴν Ἑλίτσα, τῆς εἶπε.

— Ζηλεύω πάντα ἐκεῖνον ποὺ φεύγει γιὰ ταξίδι. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως, ὄχι· ὅπως-δήποτε καὶ νὰ ἦσαν τὰ πράγματα δὲ θὰ ζήλευα· δυστυχῶς φεύγω κα' ἐγώ.

— Γιὰ πάντα; τὸν ρώτησε.

— Γιὰ πάντα; . . . δὲν ξέροι ποτὲ κανεῖς τί φέρνει ἡ ζωὴ, γιὰ τώρα ὅμως ὀριστικῶς. Σάστιασαν ὅλοι μὲ τὴν ἀπρόοπτη εἴδηση.

— Μιλεῖς σοβαρά, Κώστα;

— Σοβαρότατα, Γιῶργο. Σὲ τέσσερις μέρες παραδίνω, καὶ μετὰ, ἀμέσως, φεύγω γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἐχω ὑψηρεσίμ ἔκει. Ἐπειτα . . . θὰ ζητήσω ἕνα μῆνα ἄδεια καὶ θὰ πάω στὴν πατρίδα.

Στενοχωρημένος, χαιρέτησε βιαστικὰ καὶ ἔφυγε.

Ὀλόκληρον τὸ βράδυ πολέμησε νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἀναχώρησίν του, καὶ μόνον πρὶν φύγει τὸ κατόρθωσε.

Αὐτόταν τὴ Σοφία, ποὺ τὴν ἔβλεπε τόσο ἡσυχῆ, ἀνύποπτη γιὰ τὸ νέο ποὺ γνώριζε αὐτός. Τώρα τὴ φανταζόταν ἀκουμπισμένη ὅπως πρῶτον στὸ πῆλο, μὲ μιὰ ἀγωνία στὸ βλέμμα, ποὺ θὰ προσπαθοῦσε νὰ τὴν κρύψει.

Ἐμεινε ἡ Σοφία ἔκει, ὅσο ποὺ δὲν κρατοῦσε πιά καὶ χαιρέτησε βιαστικὰ κα' αὐτὴ, γιὰ νὰ προλάβει τὰ δάκρυα.

Κεῖνο τὸ βράδυ δὲ μπόρεσε νὰ κοιμηθεῖ. Τὸ πρωῖ, νωρίς, ἔγραψε λίγα λόγια τοῦ Κώστα, καὶ ἔστειλε μὲ τὸν καπετάν Δημήτρη.

Τοῦ ζητοῦσε νὰ τὸν δεῖ, εἶχε ἀκόμη ἄλλους θρούλους νὰ τοῦ πεῖ, ὑπήρχαν ἀκόμη ἄλλα νησάκια.

Τὸ κορίτσι δὲν περιμένε τόσο γρήγορα τὸ χωρισμό, καὶ εἶχε τόσο ἀργήσει νὰ γεφτεῖ τὴ γλύκα τῆς ἀγάπης, ποὺ νόμιζε νάχει ἕνα μεγάλον δικαίωμα σ' αὐτὴ τὴ χαρὰ.

Καὶ μεμιάς τὴν ἔχανε.

Μερὸς στὸν πόνον αὐτό, οἱ παλιές τῆς πίκριες τῆς φάνηκε νὰ μικραίνουν.

Ἄν ἔμεινε ὁ Κώστας καὶ ξανάρχιζε κεῖνο τὸ ἴδιο μαρτύριον, τότε, πονώντας, εἶχε τὴ βεβαιότητα πῶς θὰ νικοῦσε μιὰ μέρα,

‘Αλλά τώρα, με ποιόν να καταπιαστεί; Τὸν ξανάπαιρνε ἡ θάλασσα, ὅπως θὰ τὸν εἶχε πάρει κι’ ἄλλες φορές. Περίμενε τώρα τὸ πρῶτὸ πού θὰ τὸν ἔβλεπε, με μιὰ ἀλλόκοτη χαρὰ, με μιὰ τρελλή ἀνυπομονησία.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ γεύονταν ὅλη τὴν εὐτυχία καὶ τὸν πόνο πού φύλαγε ἀκόμη ἡ ἀγάπη γι’ αὐτήν.

Σ’ αὐτὴ τὴν τελευταία συνάντησή του, ἔπρεπε νὰ ποῦν τὰ σκληρότερα καὶ τὰ τρυφερότερα λόγια, νὰ αἰστανθοῦνε πάλι, σὲ λίγες ὥρες, ὅλη τὴν ἀγωνία καὶ τὴν εὐτυχία πού τοὺς ἔφερε ὁ ἔρωτας.

Τὸ μεσημέρι ἔλαβε τὴν ἀπάντηση.

Δὲν ἦταν ἐλεύθερος παρὰ τὴν Πέμπτη, τὴν πινακίδα πού θάρρυνε, θὰ εἶχαν ὅμως ὁλόκληρο ἕνα ἀπόγιομα, δικό τους, καὶ θὰ μάθαινε ὅλους τοὺς θρούλους.

Ἡ Σοφία γύριζε ὅλη μέρα στὸ κτῆμα. Αὐτὴ ἡ συνάντηση τῆς ἔφερε μιὰ δυνατὴ ἀνυπομονησία. Ἀκόμη καὶ τὸ βράδυ, σηκωνόταν καὶ περπατοῦσε στὸ δωμάτιό της.

Αἰσθανόταν πολὺ πῶς ἀδύνατη ἀπὸ πρῶτα, ἡ θέλησή της ὅμως τὴν πύρωνε, καὶ δὲν τὴν ἄφινε στιγμή νὰ ἡσυχάσει.

— Κάθησε λίγο, Σοφία, τὴν παρακαλοῦσε ἡ ξαδέερη της, σταμάτησε αὐτὸ τὸ περπάτημα...

— Εἶμαι τόσο κουρασμένη, τῆς ἔλεγε, ὥστε ἂν κάμω τὸ λάθος καὶ σταθῶ, θὰ σωριαστῶ κάτω. Ἡ ἀληθινὴ κόπωση προβάλλει ὅταν σταματήσεις. Τότε σὲ τσαντίζει, ἂν ὅμως ἐξακολουθεῖς τὸ δρόμο σου, μπορεῖς νὰ φτάσεις ὡς τὸ τέλος.

Τώρα, ἡ Γιάννα φοβοῦνταν πολὺ περισσότερο γιὰ τὴν ξαδέερη της.

Ὅσο καὶ τᾶχε δύναμη, ὅσο καὶ νᾶχε ἀντοχή, δὲ θὰ κρατοῦσε, με τὸ χωρισμό.

Πέρασαν οἱ δυὸ μέρες, καὶ ἦρθε ἡ τρίτη.

Τὴν ἐπομένη θὰ πήγαινε ἡ Σοφία στὴν ἀμμουδιά, νὰ πάρει τὸν Κώστα. Τώρα, ἡ τρελλὴ ἀνυπομονησία, τῆς ἀδυνατίζε μπρῶς τὸν πόνο πού αἰσθανόταν γι’ αὐτὸ τὸ χωρισμό.

Δὲ συλλογιζόταν πῶς τὴν τελευταία χαρὰ πού θάρρυνε, ὄχι τὴν ἀγάπη πού θάρρυνε στὰ μάτια τοῦ Κώστα. Ὅλη ἡ παλιά της ἀγωνία, πού εἶχε ἀποκοιμηθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν εὐτυχία, ὅλοι οἱ λυγμοὶ ποῦχαν σβῦσει, σάλευαν ἐντὸς της, φούσκωναν καὶ τὴν κυρίευαν.

Τὸ μεσημέρι ἀνέβηκε στὸ λόφο.

Πῶς ἦκανε δυνατό, ἔλεγε, νὰ φύγει ὁ Κώστας!.. Τόσο γρήγορα, σὲ δυὸ μέρες, θάρρυνε μακριὰ της, θὰ τὸν νανούριζε ἡ θάλασσα, καὶ με τὸ γλυκὸ τραγοῦδι της θὰ τὸν ἔφερνε σ’ ἄλλα λιμάνια.

Ἀρχίζει ἕνα νέο ταξίδι γι’ αὐτόν, ἴσως νᾶφινε πάλι γιὰ τὶς βορινὲς χῶρες, ὅπου τὰ κορίτσια ἔχουν γαλανὰ μάτια, ὅμοια στὸ χρῶμα με τὴ μεγάλη σαγηνεύτρα, τὴ θάλασσα.

Ὅπου εἶναι ἄλλα νησιά με θρούλους, ὅπου δὲν ἀράζουν ἀγγλικά καράβια με ὠραίους ἀξιωματικούς.

Κι’ ὁ Κώστας, ξαπλωμένος σὲ ξένο ἀκρογιάλι, θὰ μιλοῦσε γιὰ τὸν ἔρωτα του στὴ θάλασσα, κι’ αὐτὴ θὰ τοῦταζε ἄλλους ἔρωτες, θὰ τοῦ ψιθύριζε καινούργια λόγια, θὰ τοῦ μιλοῦσε γι’ ἄλλα λιμάνια μακρότερα, κι’ ἀνήσυχος, πλανεμένος ἀπὸ τὰ ὄνειρα, θὰ ξανάφινε γιὰ πῶς πέρα.

Ἡ Σοφία καταλάβαινε πῶς μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κώστα κοντά της ἂν ἠθελε. Ἀλλὰ γιατί; Ἀφοῦ γεννήθηκε ταξιδιώτης; Ἄν τὸν κρατοῦσε, ἡ σκληριὰ θὰ τὸν πλήγωνε, καθὼς τὸ στενὸ κλουβὶ τοῦ θρούλου πού στράβωσε τὰ φτερά τοῦ γλάρου.

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ Δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Βιβλία, βιβλία...

Τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὰ πουλιά φεύγουν, οἱ ἄνθρωποι γυρνᾶν ἀπὸ τὶς ἐξοχές, τὰ φύλλα κίτριναίουν κι’ ἐτοιμάζονται νὰ πέσουν. Εἶναι ἡ στιγμή πού ἀρχίζει ἡ ἀνθηθὴ ἐνός πλήθους κίτρινων, κόκκινων, πράσινων, ἄσπρων, καφετιῶν... ἐξώφυλλων: τῶν βιβλίων.

Αὐτὸ συμβαίνει κάθε χρόνο, φέτος ὅμως ἡ ἀνθηθὴ ἀναγγέλλεται ἐξαιρετικὴ. Στὶς ἰσχνὲς φυλλάδες πού ἦμασθε συνειθισμένοι ἀρχισαν νὰ προσθέτουνται τώρα καὶ χοντροὶ τόμοι μυθιστορημάτων, — μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ με συνέχεια...

Δὲν ξέρω τί σκέπτονται οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν ἀφθονία αὐτῆ, ἔμεινε ὅμως μοῦ γενναῖα μιὰ βυβαῖα μελαγχολία. Τὰ βιβλία αὐτὰ πού βλέπω νὰ τὰ ἐκθέτουν οἱ βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων καὶ νὰ τ’ ἀναγγέλλουν οἱ ἐφημερίδες, μοῦ θυμίζουν τὰ στρατεύματα τοῦ Ναπολέοντος πού ἀναζητοῦσαν μάταια μέσα στίς ρωσσικὲς στέπες τὴν ἐπαφὴ με τὶς δυνάμεις τοῦ Τσάρου. Τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, ὅπως ὁ στρατὸς τοῦ Τσάρου, ἀποφεύγει συστηματικὰ αὐτὴ τὴν ἐπαφὴ: ὑποχωρεῖ ἀδιάκοπα καὶ παραμένει πάντα ἀπιαστο καὶ φαντασματικὸ.

Τὰ βιβλία αὐτὰ δὲ θὰ διαβαστοῦν... Ὁ ρωμιός, πού καταβροχθίζει ἐφημερίδες καὶ λαϊκὲς περιοδικὲς φυλλάδες, ὅπως ἡ καταικία τὰ παλιόχαρτα, οὕτε ἀγγίζει τὸ βιβλίον. Θαρρεῖ κανεὶς ὅτι, ὅπως τὰ ζῶα, ἔχει τὴν διαίσθηση νὰ μηδίζεσαι καὶ νὰ μὴ γεύεται τὰ πράγματα πού δὲν τοῦ κάνουν. Γιατί πῶς ἄλλοιως νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὴ ἡ συστηματικὴ ἀποφυγὴ; Ἡ δικαιολογία τῆς ἀκριβείας τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι παρὰ μιὰ δικαιολογία. Ἔχω ἴδῃ νὰ πωλᾶν στὸ ὑπαιθρο ἑλληνικὰ βιβλία στὸ κέρπιο τῆς τιμῆς τους—χωρὶς τοῦτο νὰ ἔλκυει τοὺς περαστικούς. Μάταια οἱ πωλητὲς δοκιμάζουν νὰ τοὺς δελεάσουν φωνάζοντας: «Πέντε δραχμὲς ὅλοι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ!» Οἱ περαστικοὶ... περνᾶν—κι’ οἱ ἀκαδημαϊκοὶ μένουν, στὰ ράφια ἐννοεῖται. Ἐξάλλου, στὰ γραφεῖα τῆς συντάξεως τῶν ἐφημερίδων, ὅπου μετανοογράφουν ἀδιάκοπα οἱ ἐπισκέπτες, τὰ ἑλληνικὰ βιβλία πού στέλνουν οἱ συγγραφεῖς γιὰ ν’ ἀναγγελθοῦν καὶ πού μένουν ἔκθετα πάνω στὰ τραπέζια, σπανιώτατα κλέβονται, ἀντιθέτως πρὸς τὰ μολύβια καὶ τοὺς κοντυλοφόρους πού γίνονται ἀνάγκαστοι. Οἱ καφετζήδες βάζουν πάνω σ’ αὐτὰ τὸ φλυτζάνι τοῦ καφέ καὶ τὸ ποτήρι

τοῦ νεροῦ γιὰ νὰ μὴ... λερώσουν τὸ δημοσιογραφικὸ τραπέζι, κι’ ὅταν ἕνας συντάκτης, γιὰ νὰ δειφώσῃ τὸ τραπέζι του, προσφέρει σὲ κανένα δεσποινίδιο πού τὸν ἐπισκέπτεται ἕνα ἢ ἄλλο ἀπὸ τὰ φτωχὰ αὐτὰ ἔκθετα, τὸ δεσποινίδιο τὸ κάνει με τὴν ἀκρὴ τῶν δαχτύλων, ῥίχνει μιὰ καχύποπτη ματιὰ στὸν τίτλο: «Γόργου Ἀστρινού, Φαντασίες καὶ Ὀνειρα, ποιήματα» καὶ τὸ ξαναφίρει στὸ τραπέζι μ’ ἕνα μορφασμὸ καὶ με μιὰ μομφή:

— Καθήμε, αὐτὲς τὶς σαχλαμάρες μοῦ δίνεις νὰ διαβάσω;

Θάλεγε κανεὶς ὅτι, ἐλλείψει ἄλλων, τὰ ἑλληνικὰ βιβλία θὰ διαβάζονταν, τουλάχιστο, ἀπὸ ἐκείνους πού βγάζουν οἱ ἴδιοι βιβλία—καὶ ξέρομε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι λεγεῶνα. Καὶ ὅμως, καὶ ὅμως... ὅπως λέει τὸ τραγοῦδι: «Ὅχι μόνο κανεὶς τοὺς δὲν ἀγοράζει βιβλία τῶν συναδέλφων του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμα τοῦ στέλνονται με ἀφιέρωση «ἐκτιμῆσεως καὶ φιλίας», σπανίως τὰ διαβάζει. Αὐτὸ ἐννοεῖται, δὲν τὸν ἐμποδίζει νᾶχει τὴ γνώμη του γιὰ τὸ βιβλίον πού ἔλαβε,— γνώμη πού δὲ διαφέρει ἀπὸ τοῦ δεσποινιδίου πού ἀνέφερα... Μεταξὺ ἑλλήνων λογοτεχνῶν, ἐρωτικανθήσεις σὺν κι’ αὐτὴ εἶναι τρεχομένη μονεῖδα:

— Διαβάσες τὸ βιβλίον τοῦ Τάδε;

— Ὅχι δὲν τὸ διάβασα, ἀλλὰ θάνα σαχλαμάρα...

Κι’ ὅμως οὔτε ἡ ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ οὔτε ἡ ἔχτρα τῶν «λογοτεχνικῶν κύκλων» ἐμποδίζει τὰ ἑλληνικὰ βιβλία νὰ βγαίνουν κατὰ ἕνα τρόπο σταθερὸ καὶ προσδευσικὸ. Ποιὰ νᾶναι ἡ ἀξίωσις αὐτοῦ τοῦ φαινομένου; Ποιὸς ξέρει. Ἴσως αὐτὸ νὰ ὑπακούει σὲ κάποιο βαθύτερο νόμο,—στὸν ἴδιον ἐκεῖνον νόμον πού κάνει νὰ εἶναι πῶς ἀφθονα στὴ φύση τὰ πῶς ἀχρηστα ἀκριβῶς πράγματα.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ἡ ὀργάνωση πού λείπει

Οἱ ἑορτὲς τοῦ Παπαδιαμάντη στὴ Σιάθω ἔγιναν ἀφορμὴ ν’ ἀκουσθοῦν πάλι δίκαια παράπονα γιὰ τὴν «Ἐνωσιὴ Λογοτεχνῶν». Τριακόνσιοι πενήντα Γάλλοι διανοούμενοι, μαζί μ’ ἐκατὸν πενήντα Ἑλληνες ἐκδρομεῖς, ἔκαμαν ἕνα σεμνὸ ὅσο καὶ συγκινητικὸ προσκῦνημα στὸ φτωχικὸ σπιτάκι τοῦ συγγραφέα τῆς «Φάνισσας», ἐτίμησαν μετὰ πῶς τιμωριστὸ τρόπο τὴ μνήμη του καὶ στὸ ἡσυχο νησί του ἐδικαιολόγησαν καλύτερα τὸ θαυμασμό τους γιὰ τὴν ἀπλή καὶ ἡρεμὴ ζωὴ του,—γιὰ μιὰ ζωὴ πού πέρασε κι’ ἐγέμισε ἕνα ὁλόκληρο ἔργο, τὸ ἔργο του. Ἦταν τὸ ὠραιότερο ἴσως μνημόσυνο τοῦ Παπαδια-

μάντη. Καὶ ὅμως, ἀπὸ τὸ μνημόσυνο αὐτὸ ἐλειψε ἡ ὀργάνωση, ποὺ εἶχε τὴν ὑποχρέωση ὄχι μόνον νὰ παραστή, ἀλλὰ νὰ τὸ προετοιμάσει μετὰ τὴ φροντίδα ἐκείνῃ ποὺ προλαβαίνει κάθε ἀνομιλία καὶ νὰ τὸ κάρη φιλολογικὸ γεγονός μ' ἐυρύτερη ἀπήχηση. Ἡ «Ἐνωσις Λογοτεχνῶν» οὔτε ἀντιπροσώπῳ τῆς ἔστειλε, οὔτε κἀν ἓνα στεφάνι. Καὶ ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη διοικητικὸ συμβούλιον καὶ γραφεῖα, ὅπου γίνονται ἢ γίνονταν κοσμικὲς συγκηρωσεῖς, νὰ εἰσπράττει συνδρομὲς καὶ νὰ μοιράζη ἀτέλειες φόρον δημοσίων θεαμάτων, κατὰ τὴν φαιίνεται ὅτι ἐνδιαφέρει πολλὰ μέλη τῆς περισσώτερο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμαντή κ' ἀπὸ ἓνα προσκύνημα στὸ σπίτι του.

Ἄλλ' ἡ ἀπουσία τῆς ἀπὸ τὸ προσκύνημα αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ σπουδαιότερη παράλειπὴ τῆς. Ἐνας σύλλογος, ποὺ κυριώτερο σκοπὸ του δὲν ἔχει τὴν ὀργάνωση ἑορτῶν, — ἡ «Ἐνωσις Λογοτεχνῶν» εἶναι προπάντων σωματεῖο ἐπαγγελματικὸ, — μπορεῖ σὶν κάτῳ-κάτω, ὅταν φροντίζη γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν του, ν' ἀπουσιάζη ἀπὸ μερικὰ καὶ νὰ ἐργάζεται πρακτικώτερα, θετικώτερα, ἐπαγγελματικώτερα.

Ἄλλ' ἡ «Ἐνωσις Λογοτεχνῶν», ποὺ ἔλειψε ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Παπαδιαμαντή, τί ἔκανε ὡς τῶρα, — καὶ δὲν ἰδρῦθηκε χτές, — ποὺ μεγάλο ἐπαγγελματικὸ ζήτημα προσπαθοῦσε νὰ τακτοποιήσῃ, σὲ ποιὸς ὑπουργοὺς κ' ἄλλους ἀρμοδίους εἶχε στείλει τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς, τοὺς ἀντιπροσώπους ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μαζί με τοὺς Γάλλους διανοομένους στὸ προσκύνημα τῆς Σκιαθῆς; Δὲν ζητοῦμε εὐθύνες, κατὰ τὸν δὲν θὰ εἶχε ἄλλωστε πρακτικὸ ἀποτέλεσμα. Ζητοῦμε ὅμως ριζικὲς λύσεις. Ἡ «Ἐνωσις Λογοτεχνῶν», μετὰ τὰ ἀναρῆματα μέλη τῆς, ποὺ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχουν, — τὰ περισσότερα, — σχέση μετὰ τὰ γράμματα, μικρὴ ἢ μεγάλη, ἀδιάφορο, ἀλλὰ δὲν μποροῦν ὅλα ἀνεξαιρέτως νὰ ἀνήκουν σ' ἐπαγγελματικὸ σωματεῖο, δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ κερδίσῃ τὰ μεγάλα ζητήματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τοὺς ἐπαγγελματικὲς λογοτέχνες.

Ἀναπόφευκτο, λοιπὸν, εἶναι, πρὶν ἀπὸ καθεὶ ἄλλο, νὰ γίνῃ εὐρύτατη ἐκκαθάρισις τὰ μέλη τῆς «Ἐνώσεως Λογοτεχνῶν». Κι' ἂν ἡ λύσις αὐτὴ δὲν ἀποδειχθῇ ἰκανοποιητικὴ, νὰ προχωρήσῃ οἱ ἐνδιαφέρονται πραγματικὰ γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν λογοτεχνῶν μας σὲ ἀκόμη ριζικώτερη: στὴ διάλυσι τῆς «Ἐνώσεως Λογοτεχνῶν», ποὺ ἀρκετὰ χρόνια τώρα δὲν ἔδωσε παρά... τίς ἀτέλειες φόρον δημοσίων θεαμάτων, — πολλὰ μέλη τῆς ἔχουν ἀπὸ ἄλλες ὀργανώσεις, — καὶ στὴν ἴδρυσιν νέας. Καὶ εἶναι τόσα τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τῶν λογοτεχνῶν ποὺ πρέπει τὸ γρηγορώτερο νὰ προστατευθοῦν, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διατάσῃ οὔτε στιγμή. Ὑπάρχουν, βέβαια, φιλοδοξίες κ' ἄλλες ἴσως αἰτίες ποὺ θὰ κρατήσουν μερικὸς μακρὰ ἀπὸ τῆς ριζικῆς λύσεως. Ἄλλ' οἱ λογοτέχνες μας πρέπει νὰ δεῖξουν, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον ὅτι δὲν παιδιάρζουν στὰ συμφέροντά τους. . .

Π. Χ.

Σημείωμα στὸ διήγημα «Μαραζωμένα στεφανώματα»

Ἡ ἱστορία τοῦ φόνου τοῦ παπᾶ τῆς Ἀσκέλιος εἶναι ἀληθινή. Ὅταν κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐκανάστασιν τοῦ 1821 ἡ Τουρκία ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας, μεταχειρισμένη βίαια μέτρα κατὰ τῶν ἀσπλκῶν Κυκρίων, δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ἀρχιερέων, ἡγουμένων καὶ προκρίτων, τὴν 9ην καὶ 10ην Ἰουλίου 1821, ἐν Λευκωσίᾳ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Μουτσελλίμη (Διοικητοῦ) τῆς νήσου Κιουτσούκ Μεχμέτ, ἀλλ' ἔδωκε καὶ πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὸν ὄχλον καὶ τὸν συρφετὸν τῶν ἐκ Συρίας σταλόντων στρατευμάτων διὰ πάσαν διαρπαγὴν καὶ σφαγὴν.

Ἡ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι μεγάλη. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις κηριαὶ ἀναγράψουσαι μετὰ πολλῆς ὑπερβολῆς τὰ γεγονότα, ὅπως ὁ Rouquerville, («Histoire de la Régénération de la Grèce»), ὁ Κηριάδης «Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν» κτλ. Ἀκριβεῖς πηγὲς θὰ ἴδύναται ὁ μελετητὴς νὰ εὑρῇ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Φιλίμωνος «Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ Σπ. Τρικούπη, τὴν «Ἱστορίαν τῆς Κύπρου» τοῦ Φ. Ζανέττου, τὸ ἄρθρον «Κύπρος» τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγχειροπαιδείας» καὶ εἰς τὰ ἀποσπάσματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ «Excerpta Cypria» by C. D. Cobham.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ

Οἱ βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Νάξου

Κύρια Διευθυντά,

Εὐρισκόμενος ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν δι' ὑπερσίαν, ἔλαβα ἀργὰ γνῶσιν τῆς ἐπιστάλης τοῦ κ. Κατσουροῦ. Ὁμολογῶ ὅτι εἶμαι πολὺ στενοχωρημένος διότι ἀκουσίως μου ἐλύπησα τὸν κ. Κατσουροῦ, τὸν τόσον ἄλλως τε ἐπιστημονικῶς ἐργαζόμενον, ὡς γράφει, καὶ ὡς εἶναι καὶ τὸ ἀληθές. Καὶ αἱ ἐκ Νάξου πληροφορίαι μου καὶ ἰδίᾳ αἱ ἐξ Ἀπειράνθου συμπίπτουν εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ κ. Κ. ἐν Νάξῳ ἠσχολήθη πολὺ μετὰ τὸ ἱστορικόν, ἰδίᾳ τὸ λαογραφικόν ὕλικόν τῆς νήσου. Ὅσον διὰ τὰς ἐκκλησίας δι' ἃς ἐνδιαφέρομαι εἰδικῶς, ἔχω νὰ προσθέσω τοῦτο: Διὰ τὸ κ. Κ. ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι σήμερον ἤτοι ἐπὶ εἰκοσαετίαν, δὲν ἔκαμε κἀν νῦξιν περὶ τοῦ μοναδικοῦ τούτου ὕλικου; Ἄρα γε τοῦ διέφυγε ἢ τὸ σῆμα αὐτοῦ σημασία; Εἰς ἀνθρώπους εἰδικῶς βυζαντινολόγους, ὡς οἱ κ. Ὁρλάνδος, Σωτηρίου Ξυγγόπουλος κλπ. τοιοῦτον ὕλικόν θὰ ἐνεκοίλει μεγίστην ἐντύπωσιν, ἐν παραβολῇ μάλιστα πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ, Ἀθῶν, Εὐβοίᾳ, κλπ. μνημεῖα ἢ τὸση βραδύτης πρὸς μνημονεύσιν τοῦ τόσον κολοσσίου σημασίας ὕλικου δὲν δύναται οὐδόπως νὰ δικαιολογηθῇ ἄλλως τε ἐγὼ, πρὸς χάριν τοῦ κ. Κατσουροῦ, προσωρινῶς σταματῶ. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἕτεροι τριάκοντα ναοί,

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ ἐκθεσις τῶν Ἑλληνίδων ζωγράφων στὸ «Στούντιο».

ἔχει ἰδιαίτερη σημασία ἡ κοινὴ ἐκθεσις τῶν εἰκοσιτῶν Ἑλληνίδων ζωγράφων μετὰ τὴν ὁμοίᾳ ἀνοίγει ἡ νέα καλλιτεχνικὴ περίοδος. Μᾶς κάνει αἰσθητὴ τὴ γενικὴ διακοσμικὴ τάσι τῶν γυναικῶν νέων ζωγράφων. Ἄν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τίς λίγες παλαιότερες, ἀπὸ αὐτὲς ποὺ συμπετέχουν στὴν ἐκθεσι καὶ ποὺ συνεχίζουν τὴν παράδοσι, τὴν ἀκαδημαϊκὴ ἢ τὴν ἡμιρροσσοιστικὴ, οἱ περισσότερες δείχνουν τὴν προσοχὴ τῆς σὲ γραφικὸ στοιχεῖο, ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν πίνακα, στὴν εἰκονογράφισι βιβλίων, στὴν κεραικὴ, στὴ διακόσμησι ὑφασμάτων. Ἡ κ. Μ. Γαργαρή-Μικαβαβέα, ἡ κ. Α. Χατζημηχάλη, ἡ κ. Α. Στύλου, ἡ κ. Π. Δημαρᾶ ἀντιπροσωπεύουν ἐκδηλώτερα αὐτὴ τὴ διάθεσι, ποὺ ὑπάρχει λίγο ἢ πολὺ σὲ ὅλες καὶ φανερόντι τὸ εἶδος τῆς βαθύτερης γυναικείας εὐαισθησίας στὴ ζωγραφικὴ. Ἄλλὰ μ' αὐτὸ ἡ ἐκθεσις δὲ χάνει τὴ γενικὴ τῆς ἀξία ὡς ἐπίδειξι καθαρῆς ζωγραφικῆς, γατὰ ὑπάρχουν σ' αὐτὴ ζωγράφοι ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν μέσα σὲ μιὰ ἐπιλογὴ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, ὅπως ἡ κ. Χ. Ἀλεξανδρίδου-Στεφανοπούλου, ἡ δ. Σ. Λασκαρίδου, ἡ δ. Π. Οἰκονομίδη, ἡ δ. Ι. Οἰκονομίδη, ἡ δ. Ρ. Φραντζῆ, ἡ δ. Ζ. Παγκάλου, καὶ ἄλλες.

Ἡ κ. Ἀλεξανδρίδου ἐξελλίσσεται. Ἐκθέτει μιὰ Σκῆρα (ἀρ. 1), ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ ωραιότερα κομμάτια ποὺ ἐδόθησαν στὴ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸ γραφικὸ νησί. Οἱ ἀναζητήσεις τῆς κ. Ἀλεξανδρίδου ὑπῆρξαν γόνιμες. Ἡ διαφορὰ τῆς ἐργασίας τῆς ἀπὸ τὴν τελευταία πρὸ δύο χρόνων ἐμφάνισι τῆς εἶναι αἰσθητὴ καὶ ἰκανοποιητικὴ. ἔχει λεπτωθῇ ἀπὸ τὸν τονισμὸ τοῦ χαρακτηριστικοῦ στοιχείου μετὰ τὴν ὑπερβολή, τὸ σχέδιό τῆς εἶναι ὑσφαλέστερο, τὸ χρῶμα εἰλικρινέστερο καὶ ἡ σύνθεσι ἀρμονικώτερη. Ἡ προσπάθειά τῆς ἀρχίζει νὰ φθάνῃ στὸ ζωντανεμένο ἀποτέλεσμα, πρᾶγμα ποὺ φανερόντι δυνατὴν ἰδιοσυγκρασίαν, πειθαρχημένην ὅμως ἀπὸ τὴν πείρα ποὺ ἔδωσε ἀδιάκοπη καὶ εἰλικρινῆς μελέτη.

Ἡ δ. Σ. Λασκαρίδου ἐκθέτει, μαζί με ἄλλα, καὶ ἓνα «Ἐλαιῶνα» (ἀρ. 38), ποὺ δὲ φοβᾶται καθόλου τὴ μόδα καὶ τίς νοσηρικὲς μετὰ τίς ὁποῖες γειτονεῖ στὴν ἐκθεσι. Εἶναι ἓνα κομμάτι μετὰ διάθεσι, ἤρεμο, σὲ μιὰ ἀριστοκρατικὴ ὄρα.

Ἡ δ. Ζ. Παγκάλου ἐκθέτει τρία κομμάτια ποὺ ἀξίζουν τὴν ἰδιαίτερη προσοχή. Μετὰ ἀπλὰ καὶ ἐλεύθερα μέσα βρῖσκει ἀρμονίες σχεδίου καὶ χρώματος γεμάτες τρυφερότητα καὶ εὐγένεια. Τὸ γυναικεῖο κεφάλι καὶ ἡ «Χρυσὴ» δείχνουν τίς ἰκανότητες καὶ τὴν διάθεσι τῆς ζωγράφου γιὰ τὸ πορτραῖτο, μετὰ ἀποτελέσματα προσωπικὰ μεταξὺ τουλάχιστον τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων τῆς.

Ἡ δ. Π. Οἰκονομίδη, ποὺ ἐγράψαμε γιὰ τίς πρῶτες ἰκανοποιητικὲς ἐπίδειξεις τῆς, ἐκθέτει μαζί με ἄλλα καὶ ἓνα τοπεῖο (ἀρ. 49) ποὺ φα-

τῶν ὁποίων, ἂν θέλῃ, δύναται καὶ μακρόθεν νὰ στείλῃ τὴν μελέτην του πρὸς δημοσίευσιν ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν «Νέα Ἑστία». Ἡ ἀπλῶς ἃς ἀναφέρῃ συντομῶς τινα. Τελευταῖον δὲ ὀφείλω νὰ ὑπομνήσω καὶ πάλιν, ὅτι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀποκαθαρσθεῖσαι ἐπιγραφαὶ δὲν εἶχον καλυφθῇ σκοπίμως ἀπὸ ἀνθρωπίνην χεῖρα, ἀλλ' εἶχον ἐπάνωθεν τῶν στρώμα ἀσβεστοειδῶν χυσταλλῶν λόγῳ τῆς ἀπὸ ἑπτὰ αἰῶνων ἐπιδροσεως τῆς ἀτμοσφαιρας, καὶ τοῦτο ἐγὼ ἀπεκαθάρισα—δειγμα τῆς διὰ πρώτην φοράν ἀνακαλύψεως τῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὑποχωρῶν, δέχομαι, ὅτι ὁ κ. Κατσουροῦ εἶναι ἐφευρέτης ἄλλου τρόπου ὄξει-δώσεως τῶν τοιχογραφικῶν διὰ χημικῆς ἐπικαλύψεως αὐτῶν διὰ χυσταλλικῶν ἀσβεστίων πρὸς πρόληψιν ἀπὸ μείζονος φθορίας, ἐάν ἴκῃ καμία μεγαλύτερα τῆς τῶν χυσταλλῶν. Θὰ εἶμαι δὲ εὐγνώμων προσωπικῶς ἐάν ὁ κ. Κατσουροῦ ἔκαμνε καὶ σχετικὴν ἐπιστημονικὴν ἀνακοίνωσιν.

Μετὰ πολλῆς τιμῆς
Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Οἱ ξένες φιλολογίαι στὸ Πανεπιστήμιον

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Σχετικὰ μετὰ ὅσα γράφει ὁ κ. Π. Χ. στὸ περιοδικὸ φυλλάδιον ὑπ' ἀριθ. 163 γιὰ τὴν ἴδρυσιν ἑδρας γαλλικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἰδιαιτέρως «γενικῆς ἑδρας γιὰ ὅλες τίς ἄλλες ξένες φιλολογίας», νομίζω πως θὰ μπορούσῃ νὰ προστεθῇ τὸ ἔξης:

Ὁ κ. Γ. Σκουτρίδης, ὀρηγιτῆς τῆς κλασικῆς φιλολογίας στὸ ἐδῶ Πανεπιστήμιον, εἶχε τὴν πρωτοβουλία νὰ ἰδρῦσῃ πέραν ἰδιαίτερον φροντιστήριον μετὰ σκοπὸ νὰ μυήσει τοὺς Ἕλληνας φοιτητὰς τῆς φιλολογίας σὲ ἀσπουδαιότερα καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερα ἔργα καὶ ξένης λογοτεχνίας. Στὸ φροντιστήριον ποὺ λειτουργεῖσε τυκτικώτατα ὅλο τὸν περυσινὸν χειμῶνα, ἀνέλασε ἀπὸ κάθε πλευρᾳ ἱστορικῆ, λογοτεχνικῆ, φιλοσοφικῆ κλπ. τὸ «Faisit» κ' ἔκαμε συζήτησιν αἰώνου σὲ κάθε θέμα ποὺ ἔδινε ἀφορμὴ ἢ ἀνάυσι.

Διατελῶ μ' ἐκτίμησιν
Α. Δ.

Τὸ ἀντίψυχο

Ἀπὸ γράμμα τοῦ κ. Π. Βλαστοῦ πρὸς τὸν συνεργάτην μας κ. Παῦλον Νιρβάναν:

«... Πολὺ με διασκέδασε τὸ ἄρθρον σου στὴ *Νέα Ἑστία* γιὰ τὴν αἰσθητικὴν του ρομαϊκῶν στομαχίου. Μποροῦσαις κιάλας νὰ κεις καὶ τούτο ποί; σὲ ἀρκετὰ μέρη οὐ λαὸς το στομάχι το λέει ψυχή. Συμπεραίνω πως ὁ Ρωμῖος φαντάζεται πως τὸ στομάχι εἶναι τὸ κέντρο ὄχι μονάχα του χωνεραϊκοῦ-του ὀργανισμοῦ κατὰ καὶ του ψυχικοῦ. Καὶ με τὴν ἰδίαν πάντα ἐγγονία λέει τὸ μπλάστρι ποὺ βάζει στὸ στομάχι-του ἀντίψυχο...»

Π. ΒΛΑΣΤΟΣ

νερώνει τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐργασίας τῆς σὲ σταθερότερο δρόμο, πού θά γίνῃ ἀκόμα ἱκανοποιητικώτερη ὅταν μὲ τὸ ἔντανο αἰσθημα τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἤχου πού ἐκδηλώνει δόση καὶ λίγο χρόμα.

Ἡ δ. Φραντζίη μὲ τὸν ὕπ' ἀρ. 75 πίνακα φανερώνει ἐξαιρετικὴς συνθετικὴς ἱκανότητες καὶ λεπτὸ αἰσθημα. Ἡ δ. Μ. Βερδεσοπούλου καὶ ἡ δ. Α. Πίνη ἐκθέτουν τέσσερα τοπεία. Τίς ἀναφέρουμε μαζὶ γιὰ τὰ ἔργα αὐτὰ καὶ τῶν δύο εἶναι σὰν νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Τὸ πρῶμα δὲν θά εἶχε σημασία ἀν ἐπρόκειτο γιὰ μελέτες ἀπλῆς κατωμένους μὲ τὸν ἀκαδημαϊκὸ ἢ ἡμιπροσεσποιητικὸ τρόπο πού ἀφομοιώνει ἐντελῶς τοὺς ζωγράφους ὅταν τοὺς λείπει ἡ προσωπικότης. Τὰ τοπεία ὅμως τῆς δ. Βερδεσοπούλου καὶ τῆς δ. Πίνη ἔχουν ἰδιαίτερο χαρακτήρα, προσωπικὸ τρόπο καὶ στὴν ἐνόρασι καὶ στὴν ἐκτέλεσι, ἀλλὰ τόσο κοινὸ μεταξύ τους, ὥστε νὰ φανερώνη μιὰν ἀμοιβαίαν ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασι. Σημειώνουμε ἀκόμη τὰ «Πεῦκα» τῆς κ. Κλ. Ἀσπριώτη, τίς «Φιγαῖρες στὸν ἥλιο» τῆς κ. Ε. Ἀσπρογέρακα, τὴν «Ἰσπανιόλα» τῆς κ. Μ. Βοκίδου, τὸ τοπείο ἀρ. 44 τῆς κ. Ν. Μακαρόνα, τὴν ἀντοπροσωπογραφία τῆς δ. Ι. Οικονομίδη, τίς δύο «Σαντορίνες» τῆς κ. Α. Στύλου, τὸν «Χελμό» τῆς κ. Α. Ταρσοῦλη, τίς «Τουλίπες» τῆς κ. Τσαγγρή μὲ τὴν ἀρμονία στὸ χρώμα, τὸ «Μέγα Σπήλαιον» τῆς κ. Χατζημηχάλη.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσι ἀπὸ τὴν ἐκθεσὶ εἶναι εὐχάριστη.

Δ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ἐνῶ ἀρχίζει ἡ σαιζὸν

Ὁ κινηματογράφος μᾶς ἔχει κατακτήσει. Μπῆκε στὴ ζωὴ μᾶς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ψυχαγωγία, ἔγινε ἀνάγκη, συνήθεια, ξεκούρασι γιὰ τοὺς περισσοτέρους μᾶς. Καὶ ἡ ἔναρξι τῆς νέας κινηματογραφικῆς σαιζὸν μᾶς ξαναδίνει μιὰν ἀπαραίτητη ἀπόλαυσι, πού τὴν εἶχαμε στερηθεὶ ἀρκετοὺς μῆνες. Τὴν εἶχαμε στερηθεὶ, γιὰ τὸ θερινὸν κινηματογράφον ξανάπαίξαν τίς γνωστὰς ταινίες κ' ἡμεῖς, τὸ κοινόν, θέλουσε καινούριες.

Οἱ κινηματογράφοι ἀρχίζουν, ἕνας-ἕνας, τίς προβολὰς τους. Φυσικὰ, δὲν ἔχουμε τὴν ἀξίωσι οἱ πρῶτες ταινίες νὰ εἶναι ἀριστουργήματα. Τὰ καλὰ φιλμ φυλάγονται γιὰ ἀργότερα, ὅταν τὸ φθινόπωρο θά εἶναι αἰσθητό. Οἱ πρῶτες ταινίες εἶναι δοκιμαστικὴς, εἶναι μιὰ βολιδοσκοπιήσι. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπιχειρηματίες μᾶς ἔμαθαν πλέον τίς προτιμήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κοινού, ἀρχίζουν μὲ ὁπερέτες καὶ κοινωνικὰ δράματα. Καὶ ὅπως φαίνεται—ἀπὸ ὅσα ἔχουμε πληροφορηθεὶ—αὐτῶν τῶν δύο εἰδῶν οἱ ταινίες θά ἐπικρατήσουν κ' ἐφέτος, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα χρόνια. Θά ὑπάρχουν, φυσικὰ, καὶ οἱ ἐξαιρέσεις. Ἐχουμε ὕπ' ὄψη μερικὰ ἔργα πού ξεπερνοῦν τὴ συνηθισμένη ποιότητα τῶν ἐμπορικῶν φιλμ. Καὶ αὐτὰ θά εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον θέμα τῆς σαιζὸν.

Ἄς πάρουμε, ὅμως, τὰ πρῶματα ὅπως εἶναι. Ἡ φιλμοπερέτα ἀποτελεῖ πῶς ἓνα καθιερωθὲν καὶ ἔχει γίνει μιὰ ἀπὸ τίς προτιμήσεις τοῦ κοινού. Καὶ ἴσως εἶχε δίκιο ὁ Ἔντζ Πόρμερ, ὁ μεγάλος γερμανὸς κινηματογραφικὸς διευθυντής πού ἡ ὁδὸν τοῦ χροιστὰ τόσες σπουδαίες ταινίες, ὅταν ἀπάντησε σὲ κάποιον πού τὸν ρώτησε γιὰ τί ἐγκατέλειπε τὰ σοβαρὰ ἔργα κ' ἀφιερώθηκε στίς φιλμοπερέτες: «Ἡ Γερμανία ἔχει ἀνάγκη νὰ γελάσῃ».

Ἀνάγκη νὰ γελάσουμε ἔχουμε κ' ἡμεῖς. Καὶ τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς φιλμοπερέτας, μὲ τίς εὐλαφρὲς ὑποθέσεις τῆς, τὰ χαριτωμένα τῆς εὐρήματα, τὴν εὐλαφότητα τῆς μουσικῆς τῆς, τοὺς εὐχάριστους ἡθοποιούς, τὰ λαϊκὰ φινάλε, εἶναι ὅτι μπορεῖ νὰ μᾶς κἀν νὰ γελάσουμε καὶ νὰ ξεχάσουμε τὰ βᾶσανα καὶ τίς ἀγωνίες τῆς καθημερινῆς βιοπάλης. Ὁ κινηματογράφος, ἔτσι, γίνεται μιὰ ἀντίδρασι καὶ μᾶς ξεκουράζει. Ἄς μὴν ἔχουμε, λοιπόν, στὴ σημερινὴ δύσκολη ἐποχῇ, μεγάλες ἀξιώσεις. Ἴσως γιὰ πολὺν κόσμον, ταινίες σὰν τὸ «Il est chartraint» νὰ εἶναι χρησιμώτερες ἀπὸ σοβαρώτατα ἔργα. Δίνουν δυὸ ὄρες κερφοῦ, καὶ σήμερον τὸ κέρρι εἶναι τὸ σικανιώτερον καὶ πολυτιμώτερον πρῶμα.

Ταινίες τῆς ἐντελῶς τελευταίας παραγωγῆς εἶναι ἀμφίβολο ἀν θά ἴδοῦμε φέτος. Οἱ περισσότερες πού θά προβληθοῦν θά εἶναι παραγωγῆς 1931-1932, ἰδίως οἱ ἀμερικανικὴς καὶ οἱ γερμανικὴς. Ἀλλοστε, ἡ φρετινὴ γερμανικὴ παραγωγὴ δὲν εἶναι καὶ ἐξαιρετικὴ. Ὁ Χίτλερ φρόντισε νὰ τὴν ὑποτάξῃ κ' αὐτὴ στὸ στενόμυαλο καὶ ἀνελεύθερο ἔλεγχό του. Ὁ Πάπιστ δὲ γύρισε κανένα καινούριον ἔργο, καὶ οἱ περισσότεροι γερμανοὶ σκηνοθέτες καὶ ἡθοποιοὶ, ἐπειδὴ ἔτυχε κάποιον μακρονοὶ συγγενεὶς τους νὰ εἶναι ἢ νὰ ἦταν ἔβραῖοι, ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Γερμανία. Καὶ τὸ Νοῦμπάμπελσμπεργκ, ἡ κινηματογραφικὴ πρωτεύουσα τῆς Γερμανίας, ἔχει μεταβληθεὶ τώρα σὲ ἐργαστήριον προπαγάνδας τοῦ ἑθνικοσοσιαλισμοῦ. Μεγαλύτερο πλήγμα γιὰ τὴ γερμανικὴν κινηματογραφίαν δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ.

Ἀντίθετο, ἡ γαλλικὴ παραγωγὴ ἔχει βελτιωθεὶ σημαντικώτατα. Στὴ Ζουανβίλλ καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα γαλλικὰ κινηματογραφικὰ στούντια ἔχουν συγκεντρωθεὶ οἱ καλλίτεροι ξένοι δημοσογοί, ὁ Τριβᾶς, ὁ Ὀξέπ, ὁ Μαχάτυ, πολλοὶ γερμανοί, οἱ γνωστοὶ γάλλοι. Ἐκεῖ κατέργαν καὶ οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὴ Γερμανία ἡθοποιοὶ. Ἄλλοτε, ὡς πέρσι ἀκόμα, οἱ γάλλοι γύριζαν στὴ Γερμανία. Τώρα γίνεται τὸ ἀντίθετο. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ εἶνε πλεονεκτικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἐδῶ, ὅπου ἡ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι πῶς διαδεδομένη ἀπὸ τὴ γερμανικὴ, οἱ γαλλικὲς ταινίες εἶναι πῶς εὐκρόσδεκτες.

Μένει ἡ ἀμερικανικὴ παραγωγὴ. Ἀπὸ αὐτὴν δυστυχῶς βλέπομε μόνον τὰ ἀνούσια αἰσθηματι-

κὰ ἡ κοινωνικὰ ἔργα. Τίς καλὰς ταινίες, αὐτὲς πού εἶναι ὅ,τι πρωτοτυπώτερον καὶ πῶς ἀξιόλογο παράγει τὸ Χόλλυγουντ, τὰ «Western» καὶ τὰ ἀστυνομικὰ φιλμ, τὰ ἀγνοοῦμε. Καὶ ὅμως θά ἔπρεπε νὰ γνωρίζουμε ταινίες σὰν τὴν «Sentface» ἢ «Ἀμερικανικὴ Τραγωδία». Εἶναι ἡ ζωντανότερη καὶ πιστότερη εἰκόνα τῆς σημερινῆς Ἀμερικῆς, πού σπαράζει ἀνάχυρη στὰ χέρια τῶν γκάγκστερ καὶ τῶν ἀστυνομικῶν πού πολλές φορές εἶναι τὸ ἴδιο πρῶμα. Τὴν Ἀμερικὴν αὐτὴ, τόπο ἐσχάτης πολιτικῆς διαφθορᾶς, τὴ σατύρισαν ἀμελλικτὰ μερικοὶ τολμηροὶ σκηνοθέτες τοῦ Χόλλυγουντ. Οἱ ταινίες τους, ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι ἀξιόλογα ἔργα τέχνης, εἶναι καὶ σπουδαιότατα ντοκουμέντα μᾶς ἐποχῆς. Θᾶξιζε τὸν κόπο νὰ τίς δοῦμε.

Δὲ μιλοῦ γιὰ τὴ σοβιετικὴ παραγωγὴ. Αὐτὴν, ἡ γραφειοκρατικὴ στενοκεφαλιὰ μᾶς τὴν ἔχει ἀποκλείσει. Δυστυχῶς, φαίνεται μάταιη κάθε διαμαρτυρία, ἀφοῦ ἐλάχιστοι τολμοῦν νὰ τὴν κἀνουν. Τὸ Κράτος μπορεῖ νὰ ναι στενόμυαλο καὶ ἀνόητο. Εἶναι δικαίωμά του. Ἀλλὰ θά μπορούσαν οἱ διανοούμενοι μᾶς νὰ ἐπιτύχουν, ἀν ἔκαιραν μὲ τὴν καρδιά τους τὸ πρῶμα, νὰ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ προβληθοῦν μερικὲς σοβιετικὲς ταινίες, ἐκεῖνες τουλάχιστον πού δὲν ἔχουν τάσεις προπαγανδιστικῆς. Ἄς μᾶς ἀπαγορεύσῃ τὸ Κράτος, ἐπιτέλους, τὴν «Γενικὴ Γραμμὴ» ἢ τὸν «Ὀχτώβρη». Ἀλλὰ δείχνει ἀπίστευτὴ ἡλιθιότητα τὸ Κράτος ὅταν ἀπαγορεύει τὴν «Γῆ» ἢ τὸν «Βιρηνικὸν Δόν». Καὶ μᾶς στερεῖ μιὰ μοναδικὴ καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσι, πού σήμερον, μὲ τὴν στεγνότητα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μᾶς ζωῆς εἶναι τόσο ἀπαραίτητη πρὸ πάντων γιὰ μᾶς, πού μᾶς δίνονται τόσο λίγες εὐκαιρίες νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ξένη κίνησι.

Μ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους ἀρχίζει, λοιπόν, ἡ φρετινὴ κινηματογραφικὴ σαιζὸν. Χωρὶς ρωσσικὲς ταινίες, χωρὶς νεώτερες γερμανικὲς, χωρὶς τίς χαρακτηριστικώτερες ἀμερικανικὲς. Τὰ ἀθηναϊκὰ κινηματοθέατρα θά περιοριστοῦν σὲ ἓνα μόνο τμήμα τῆς διαθνοῦς παραγωγῆς. Θ' ἀρκεσοῦμε σ' αὐτὸ καὶ θά περιμένομε τὰ λίγα ἐξαιρετικὰ ἔργα πού ἐλπίζουμε ὅτι θά προβληθοῦν. Πέρσι εἶδαμε σχετικῶς ἀρκετὰ ἀριστουργήματα. Φέτος δὲν ξελαίρω ἀν θά δοῦμε ταινίες σὰν τὴν «Τραγωδία Ὁρνείου», τὸ «Δὸν Κιζώτη», τοὺς «Ἀδελφοὺς Καραμαζώφ», τίς «Παρθένες μὲ Στολή», τὸ «Α nous la libertῆ», τὸ «Ζητεῖται δολοφόνος», τὸ «Δαυὶδ Γκόλντερ», τὴν «Ἀτλαντίδα», τὸ «Big House» καὶ μερικὲς ἄλλες. Ἀναγγέλλονται, βέβαια, ἡ «11η Ἰουλίου» τοῦ Ρενὲ Κλαίρ, τὸ «Σαγκάη, -Ἐξπρές», τὸ «I. P. 1 δὲν ἀπαντᾷ πλέον». Θά εἶναι ἀραγε οἱ μόνες; Ἡ μήπως οἱ ἐπιχειρηματίες τῶν Ἀθηνῶν μᾶς ἐπιφυλάσσουν ἐκπλήξεις; Ἄς τὸ ἐλπῶμε. Διαφορετικὰ, ἡ φρετινὴ σαιζὸν προμηνύεται φτωχῇ. Καὶ θά ἦταν κρίμα.

Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κωνστ. Ἰ. Ἀμάντου: «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν.— Τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μεσαίωνα». — Ἰω. Ζ. Θιακάκη: «Πολιτικοδιοικητικὰ προβλήματα». — Δ. Σ. Μπαλάνου: «Θεολογικὸς Φαρμακίδης». — Τοῦ ἴδιου: «Περὶ τῆς ἐξ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἀναφερόμεναι εἰς πολιτικὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1829-1834».

Εἶναι ἀρκετὸς καιρὸς πού ἡ φιλοσοφικὴ μᾶς σχολή—παρὰ μερικὲς τιμημένους ἐξαιρέσεις—εἶχε περιπέσει σὲ συγγραφικὴ ἀφάνεια, ἢ μᾶλλον εἶχε περιορίσει τὴ δρᾶσι τῆς σὲ βαθμὸν δυσανάλογο πρὸς τὸ παρελθόν καὶ τὴν ἱστορία τῆς· μὰ τὸν χαμένο καιρὸ τῆς μοιάζει τώρα τελευταία νὰ θέλει βιαστικὰ νὰ τὸν πρόσθῃσει. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ τοὺς δύο ὀγκώδεις καὶ σοφοὺς τόμους τῶν «Ἀκαδημαϊκῶν» τοῦ κ. Θ. Βορέα, γιὰ τὰ ὁποῖα λογαριάζω νὰ γράψω ὅταν συμπληρωθοῦν, νὰ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, τοῦ κ. Κ. Ἀμάντου, ἓνα ἀληθινὰ σπάνιον βιβλίον. Κι ἀλήθεια, σπάνια εἶχα τὴν τύχη νὰ διαβάσω—ἀκριβῶς στὴ μεγάλην του συντομίαν—τόσο διδακτικὸ ἱστορικὸ ἐγχειρίδιον, ὅσο τὸ ἔργον τοῦτο· καὶ σπάνια εἶχα τὴν τύχη νὰ διαβάσω μὲ τόση ἀπόλαυσι ἓνα διδακτικὸ ἐγχειρίδιον. Τὴ χάρα πού μοῦ ἐπροξένησε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγνώστων μου γεγονότων καὶ συσχετίσεων πού μ' ἐδίδαξε, δὲ θά μπορέσω νὰ τὰ ἀρηγηθῶ στὸ σύντομον τοῦτο σημείωμα· γιὰ τοῦτο θ' ἀρκεσθῶ σὲ μιὰν ἀνάλύσιν του, πού ἐλπίζω νὰ ὑποδείξει τὸν πλοῦτον τοῦ σχεδίου, καθὼς καὶ σὲ μερικὲς γενικώτατες παρατηρήσεις.

Ἀκουσα ἀπὸ διαφόρους τὴν παρατήρησι πὸς ὁ τίτλος τοῦ ἔργου—ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐπακριβῶνεται ἀπὸ τὸν ὑπότιτλον—δὲν εἶναι ἀκριβὴς καὶ προσεταιριάζει τὸν ἀναγνώστη γιὰ ἄλλου εἶδους μελέτη· ἴσως στὴ στενὴ μεθοδολογικὴ σημασία του ὁ ὄρος εἰσαγωγὴ, ἀληθινὰ, νὰ μὴν ὑπόσχεται αὐτὰ πού προσφέρει τὸ βιβλίον· οὐσιαστικὰ ὅμως, ἀν νοήσουμε τὴν ἱστορίαν στὴν ἀλληλουχίαν τῶν γεγονότων καὶ ὅχι στὴ γνώσιν τῆς ἀλληλουχίας αὐτῆς, τότε τελειότερη εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κ. Ἀμάντου, δὲ θά μπορούσαμε νὰ ἔχουμε· Στίς 160 σελίδες μετρίου σχήματος ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀποτελεῖται τὸ ἔργον, ὁ συγγραφεὺς συνεκέντησε ὅσα περιστάτικα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας προηγήθησαν ἀπὸ τὴν συγκρότησι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ εἶχαν μὴν ὀπωσθήποτε αἰσθητὴν ἐπίδρασι στὴν ἐξέλιξιν του.

Σ' ἓνα πρῶτον κεφάλαιον, εἰσαγωγικόν, ὁ συγγραφεὺς πραγματευθεὶς τὸ θέμα «οἱ Ἕλληνες πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου» καὶ τοποθετεῖ τὰ γεωγραφικὰ σημάδια πού θά χρειασθοῦν ἀργότερα. Οἱ Ἕλληνες, σὲ ἀπροσδιόριστον ἐποχῇ παρεδόμενοι ἀπὸ βορειότερους γέτονες, τριβηγμένοι ἀπὸ τὸ ἡπιώτερον ἑλλαδικὸν κλίμα, ἀφήνουν τίς χῶρες τοῦ Δούναβη καὶ κατεβαίνουν

πρός τὰ νότια· ἡ γεωγραφικὴ σύνθεσις τῆς καινούριας τῆς γῆς, δημιουργεῖ εἰδικές συνθήκες ζωῆς καὶ πολιτείας: συγκροτοῦνται σὲ μικρὲς πολιτείες, γίνονται γλῆγγοι ἄνθρωποι ναυτικοί, διασπείρονται μὲ τὴν ἀποικίαν τους, ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν ὡς τὰ πέγρατα τοῦ Ἑξείνου. Μὲ τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπισημοποιεῖται ἀκόμη περισσότερο ἡ τάσις πρὸς τὴν διασπορά, μὲ ὁλέθριες κατὰ τὸ συγγράμμα συνέπειες τόσο γιὰ τὴ μητρόπολιν καὶ ἀδιυνατίσει, ὅσο καὶ γιὰ τὴς ἀποικίας τῆς Ἀσίας, καὶ χάνουν ἀνέτοιμα τὴν ἑλληνικότητα τους. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ μὲ τὸ ἀνατολικὸ στοιχεῖο ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου κεφαλαίου: οἱ Ἕλληνες δακεῖζονται ἀπὸ τοὺς Ἀσιαῖτες συνήθειες, ἤθη, ἀντιλήψεις, καὶ τέλος ποτιζονται ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸ μυστικισμὸν σὲ τέτοιον βαθμὸν ὥστε νὰ μιλεῖ ὁ κ. Ἀμαντος γιὰ τὴ «θηροκεντρικὴ ὑποδούλωσις» τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρέπει νὰ συζητήσουμε τὸ συγγράμμα γιὰ τὴν ἐλλειψίαν τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς, σὲ τὴν ὁποία δὲ μᾶς εἶχαν ὡς τὰ τώρα συνηθίσαι οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί.

Asia capta, ferum victorem cepit. . .

Ἐπειτα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια, τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς συνθέσεως, ἀφοῦ δεῖξει ὁ συγγραφεὺς τὴν πνευματικὴν κατάντησιν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, θὰ δεῖξει τὴν πτώσιν ἀπὸ τὴν Ῥώμην. «Ἑλληνισμός καὶ Ῥώμη», ἡ Ῥωμαϊκὴ κατάντησις μᾶς φέρουν μ' ἓνα δεύτερον σταθμὸν, τὴν ἐπισκόπησιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως μετὰ τὸ Χριστιανισμὸν, σὲ πρὸς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν· εἵμαστε πλέον παρασκευασμένοι γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴ δημιουργίαν τοῦ παραδόξου κράτους, μισὸν ἑσπεροῦ Ῥωμαϊκοῦ Ῥωμαϊκοῦ, καὶ μισὸν Ἀσιατικοῦ, καὶ γιὰ χίλια καὶ περισσότερα χρόνια θὰ γίνει τὸ σπουδαιότερον διύλιστήριον ἀπὸ ὅπου θὰ περάσουν σὲ τὸν καινούριον μας πολιτισμὸν γόνιμες ἀνατολικὲς ἀξίες. Γιὰ τοῦτο ὁ συγγραφεὺς, στενεύοντας τὴν προοπτικὴν του, ἀφίνει τὴ συνθετικὴν μέθοδον γιὰ νὰ μᾶς δώσει ἀναλυτικὰ μιὰ σύντομη ἱστορίαν τῶν τελευταίων Ῥωμαϊκῶν χρόνων (ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν σκοπιά): τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια ἀναφέρονται Διοκλητιανὸς καὶ Κωνσταντίνος τὸ ἓνα, Ἰουλιανὸς, Οὐάλης καὶ Θεοδοσίος τὸ ἄλλο.

Κέντρον τῆς ἱστορίας καὶ μᾶς δίνει πῶς ἀνεπτυγμένη ὁ κ. Ἀμαντος, βασικὴ αἰτία τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶναι, χωρὶς ἀμφισβόλια, ὁ Χριστιανισμός. Ὁ συγγραφεὺς κατέχει τελείως τὸ ἑξαιρετικὸν πολὺπλοκον καὶ λεπτὸν ζήτημα τῆς γενέσεως, τῆς ἀναπτύξεώς του, καὶ τὸ ἐκθέτει μὲ πνεῦμα ἐντελῶς ἀντικειμενικόν· τὸ σχετικὸν μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ἀποτελεῖ μιὰ φρεσίνην καὶ πρωτότυπην συμβολήν στὴ διερεύνησιν τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς περιόδου τῆς παγκόσμιος ἱστορίας. Ἐν μὲν ἐπιτρέψει ὁ κ. Ἀμαντος νὰ διαφωνήσω μὲ τὸν ὅταν γράφει πῶς «ἡ φιλανθρωπικὴ ἐργασία ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ» δὲν ἀμφισβητῶ τὴ σημασίαν τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας, τὴν ὁποία ἐκοροῖδεν κίβλας ὁ ἀνόητος Λουκιανὸς καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἐξήλενε· ἀλλὰ

θὰ ἔπρεπε νὰ ταυτίζετο μὲ τὴν ἡ Ἀγάπην. Ἐπίσης ὁ κ. Ἀμαντος μοιάζει νὰ συμφωνεῖ μὲ ὁμοίους ἀποδίδοντες μεγάλην εὐθύνην εἰς τὸν Χριστιανισμὸν γιὰ τὴν πτώσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας· ὑποσηροῖθηνε ὅτι οἱ καὶ ἡ ἀντιθέτη ἀποψη: ὁ Ῥωμαϊκὸς ἱμπεριαλισμὸς ἔχει μὲσα του — ὅπως δεῖχνει τόσο ὄρατα ὁ κ. Ἀμαντος (σελ. 89) — τὸ σπόρον τῆς καταστροφῆς του. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐνδυναμῶναι τὴν ἡμια μετὰβασις ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον κόσμον εἰς τὸν μεσαιωνικόν, δημιουργῶντας μιὰ καινούριον παγκόσμιον ἐνότητα, καὶ θὰ ἀκαταστήσει τὸ Ῥωμαϊκὸν ἑξαχρῶμα, καὶ χαλκεύοντας ἓνα, τὸ Ῥωμαϊκὸν δεσμὸν μετὰ τὸν βασιλεύοντα καὶ Ῥωμαίων.

Ἀλλὰ διακόπτω τὴν λεπτομερειακὴν ἐνατάσειν γιὰ νὰ περῶσιν σὲ μεθοδολογικὰ καὶ γενικὰ ζητήματα· ἄλλωστε ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεων καὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ συγγραφέως — συνδυασμένος μὲ ἀπόλυτην ἐνημερότητα, τουλάχιστον σὲ ὅσα θέματα εἶχον εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσω — εἶναι τόσο μεγάλος, ὥστε κάθε γραμμὴ τοῦ ἔργου μπορεῖ νὰ δώσει ἀφορμὴν σὲ μακροὺς στοχασμοὺς καὶ συζητήσεις. Σὲ μερικὰ, μάλιστα, κεφάλαια, ἡ παράθεσις ὀνομάτων καὶ περιστατικῶν εἶναι τόσο συνεχῆς, ὥστε πρὸς στιγμὴν ὁ ἀναγνώστης σκέπτεται ὅτι θὰ εἶταν ἴσως προτιμότερον εἶτε κάποια μεγαλύτερη ἀνάπτυξις σὲ σχόλια, εἶτε κάποια αὐστηρότερον κλάσμα εἰς τὸ ὅλον· τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν τὴν εἶχα καὶ ἐγώ — ξαναδιαβάζοντας ὁμοίως τὰ μέρη αὐτὰ, ἐπέστην καὶ πῶς ὁ ἐπισωρευτικὸς τρόπος τοῦ μετεχειρισθῆναι τὸ συγγράμμα, μόνον αὐτὸς μποροῖ νὰ ἀποδώσει τόσο ἐντονα τὴν αἰσθησιν π. ζ. τοῦ πλῆθους τῶν ἐλληνογλωσσῶν ἀσπανῶν συγγραφέων, εἶτε τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἑλλήνων ἔξω ἀπὸ τὰ γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ τους ὄρια.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ἀμαντου, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν — καὶ τόσο χρήσιμην ἰδίως γιὰ τὸ φρονιτικὸν κοινὸν πρὸς τὸ ὅποιον ἀπευθύνεται — παράθεσιν χωρῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ τὸν πρωτότυπον χειρισμὸν τῶν περιστατικῶν θεμάτων, εἶναι ὅλη καμωμένη ἀπὸ πρῶτον χεῖρ· ἐπίσης ἡ βιβλιογραφία εἶναι οὐσιαστικὴ καὶ πλούσια, χωρὶς ἐπίδειξιν, καθὼς καὶ οἱ παραπομπές πολλὰ καὶ ἀκριβεῖς. Δὲ θὰ ἔπληρζε λόγος νὰ ἀναφέρω κανεὶς αὐτὰς τὴς ἀρετὰς (ἐκτός ἴσως γιὰ νὰ καταστήσει πῶς ἐκτυπικὸν τὸ ἔργον) ἂν, σὲ τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶχε δυστυχῶς ἐπικρατήσει ἡ κάκιστη παράδοσις ἑνὸς Παπαρηγοπούλου, ἑνὸς Λάμπρου (στὴς ἱστορίας τους) «ρητορικῶν» ἱστορικῶν καὶ ὅχι μόνον ἐδούλευαν ἀπὸ δεύτερον καὶ τρίτον χεῖρ, μὰ ἀμελοῦσαν νὰ γνωρίσουν τοὺς ἀναγνώστες τοὺς καὶ αὐτὰ ἀκόμα τὰ δευτέρου καὶ τρίτου χειροῦ βοηθήματα τους.

Παρατηρῶ μὲ λύπη μου τὴν ἑλλειψίαν εὐρετηρίου, καὶ καλύτερα ἀπὸ κάθε σχόλιον θὰ εἶδειχα τὸ μέγαλον πλοῦτον τοῦ ἔργου· ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἑλλειψίαν αὐτήν, καὶ ὁφείλεται ἴσως σὲ οἰκονομικὰς σκέψεις, νομίζω ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀμαντου φέρνει γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τεχνικῆς καὶ μεθοδολογικῆς ἀπόψεως τὴν ἑλληνικὴν ἱστοριογραφίαν ἰσοτιμῆ μὲς τὴς ἄλλης ἐυρωπαϊκῆς, τὴς πῶς προσδευμένως.

Καὶ βέβαιον, ἂν σταματοῦσε ἐκεῖ ἡ ἀξία του, θὰ ἦταν κίβλας ἑξαιρετικὴ· θὰ παρέλειπα ὅμως, σταματοῦντας ἐδῶ, μιὰ σημαντικὴ πηγή σκέψεων καὶ κρίσεων καὶ προκαλοῦν οἱ γενικὲς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως. Γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ μιὰ ξερὴ ἀφήγησις ἀπὸ ὁσοδύνατον ἐνδιαφέροντα περιστατικὰ πῶς ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν νοιώθει νὰ ζεῖ ἡ σκέψιν καὶ ἐμάλαξε τὰ περιστατικὰ γιὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὸ νόημα τους, καὶ ἡ ψυχὴ καὶ συγκινήθηκε ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας. Ἡ μέθοδος τοῦ κ. Ἀμαντου — τὴν ὁποία ὁμολογῶ ὅτι χειρίζεται μὲ μεγάλην εὐρύτητα πνεύματος — εἶναι ἡ «γεωπολιτικὴ», ἡ ἱστοριογεωγραφικὴ· νομίζω ὅτι, παράλληλα μὲ ἄλλες μεθόδους ἐρευνῆς, ἀρχίζει καὶ αὐτὴ νὰ δίνει σπουδαία ἀποτελέσματα· ἡ ἀποκλειστικὴ τῆς ὁμοίως χρήση, εἶτε διδασκαλία, ἀφήνοντας ἄλλα ἓνα σωρὸν προβλήματα, ἢ τὸ χειρότερον, ἀπλουστεύοντάς τα, κινδυνεύει νὰ ὀδηγήσῃ σὲ ἐξ ἴσου πλανερὰ συμπεράσματα ὅσο καὶ ἡ μονόπλευρη χρήση τῶν παλαιότερων μεθόδων, τῆς ἱστοριοκοιλιτιστικῆς, τῆς ἠρωϊκῆς κ.τ.λ. Ἐτοι π. ζ. ἡ μέθοδος αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ μόνον πῶς ἡ Ἰταλία, σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς ἱστορίας τῆς, ἀφοῦ ἔδωσε πρῶτον ἓνα πολιτικὸν συμπαγῆ καὶ γεωργικόν, ἔδωσε κατόπιν πολιτικῆς διεσπασμένης καὶ τάσεις μεταναστευτικῆς· ὅσο γιὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἀπλουστεύσεως πολυσυνθέτων προβλημάτων, γίνεται φανερόν ὅταν θέλουμε νὰ ἐξηγήσωμε ἓνα καὶ μόνον «ἐν μέρει» τὸν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν κατρίδα τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς κ.τ.λ.

Ἡ μέθοδος ὁμοίως αὐτὴ, ἀντίθετα πρὸς ἄλλες, ἔχει τὸ καλὸν ὅτι μπορεῖ νὰ ἀποβῇ γόνιμη καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐπιστήμης: ἔτσι, ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀμαντου ἐξάγεται καὶ ἓνα πολιτικὸν συμπέρασμα πολὺ ἄξιο συζητήσεως. Ἄν δὲν προδίδω τὴ σκέψιν του, ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει καὶ τὴν πτώσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὴ σημερινὴν κακομοιρίαν τῆς νεώτερης ἀπ' ἑνὸς σὲ τὴν μεταναστευτικὴν τάσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπ' ἑτέρου σὲ τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐφρόντισαν ποτὲ νὰ δημιουργήσωμε μιὰ συμπαγῆ μὲ τοὺς βόρειους γειτόνους τους. Δὲν τολμῶ νὰ πάρω θέσιν σὲ ζήτημα τοῦτο· θὰ εἶχα ὁμοίως νὰ κἀνω δύο σχετικὰ παρατηρήσεις: πρῶτον — πρῶτον ὅτι τὴ μεταναστευτικὴν τὴν διασποράν, τὴν ὑπαγορεύουν πάντα στοὺς Ἕλληνας ἐπιτακτικὰς δημογραφικὰς ἀνάγκας· καὶ ἔπειτα, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν παρρησιῶν ἀναπτύσσονται κατὰ κανὸνα καλύτερα ἀπὸ τοὺς Ἑλλαδίτες — ἀδιάφορον ἂν ἓνα ποσοστὸν τους χάνεται γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐτσι, καὶ κατανοεῖ κανεὶς νὰ σκέπτεται, κοιτάζοντας καὶ τὴν πρόσφατη καὶ τὴν παλιὰ ἱστορία, μήπως οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι καμωμένοι οἷτε γιὰ νὰ συγκροτοῦν κράτη τοῦ συγχρόνου τύπου, οἷτε γιὰ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι πολιτικὰ· δὲν ἀπαντῶ, φρεσὶ μόνον· Στὴν ἀρχαιότητα, οἱ ἑλληνικὲς πολιτείες ἔχον πῶς πολὺ τὸ χαρακτῆρα τῆς μεταγενέστερης κοινότητος, παρὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, προγόνου τοῦ δικοῦ μας· ὑπόδουλοι οἱ Ἕλληνες στοὺς Ῥωμαίους, κατακτοῦν σιγὰ·σιγὰ τὴν

ἐξουσίαν καὶ μεταμορφοῦνται σὲ ἑλληνικὸν τὸ βυζαντινὸν κράτος, γιὰ τὸ τὸ διαλύσῃ μόνον ἀρχίσει νὰ ἐπιβάλλεται ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ὀρθολογικὴ παράδοσις, ἐναντίον — καὶ ὡς λέει ὁ Ζιμπέλιος — σὲ τὸν συνετικὸν χριστιανικὸν μυστικισμὸν, μόνον ἀκουσθεῖ τὸ «Ἕλληνας ἑσμέν» δὲν εἶναι, τέλος, ὑπερβολὴ νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς μιὰν ἀνάλογον ἐξέλιξιν καὶ μέσα σὲ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ὡς τὸ 1800 περίπου, ὅταν ἔξωσεν ὁ ἑλληνικὸς ὀρθολογισμὸς μὲ τὸν Κοραῖον. Ὁ κ. Ἀμαντος, πιστεύοντις ἀπόλυτα σὲ τὴν πολιτικὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας, δύσκολον, νομίζω, θὰ μποροῦσε νὰ συμμερισθεῖ τέτοιες ἀπόψεις. Ἐδῶ ὁμοίως καὶ ἐπεράσαμε τὰ ἱστορικὰ ὄρια τοῦ βιβλίου του, καθὼς καὶ τὰ ὄρια πῶς θέτει σὲ θεωρητικὴν ἐρευνῶν τῶν σχέσεων βυζαντινοῦ μυστικισμοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ὀρθολογισμοῦ (σελ. 161). Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία καὶ μᾶς ὑπόσχεται, καὶ πῶς κάθε ἀναγνώστης τῆς εἰσαγωγῆς περιμένει μὲ δίκαιον λαχτάρον, θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ συνεχίσωμε τὴ μελέτη μας μὲ πρόσθετα δοκουμένα.

Τὰ «Πολιτικοδιοικητικὰ προβλήματα» τοῦ κ. Γ. Θιακάκη, γραμμένα μὲ τὴν ἴδιαν ζωντάνειαν, τὴς ἴδιες γόνιμες πρωτοβουλίας ὅπως καὶ οἱ προγενέστερα δημοσιευμένως ἐργασίες του, δὲν ξέρω ἂν πρόκειται νὰ ὀδηγήσωμε τὸ κράτος σὲ ἐνεργεῖας ἀποτελεσματικὰς. Ὁμολογῶ ὁμοίως ὅτι σ' ἑμένα ἐνέπνευσαν σκέψεις ὅπως αὐτὰς πῶς κἀνω παραπάνω γιὰ τὴς πολιτικῆς ἱκανότητες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· ἰδοὺ μὴν ἄλλη παρατήρησις πῶς ἐνισχύει τὴς ἀπόψεώς μου: μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, γράφει ὁ κ. Θιακάκης, «ὁ βίος τοῦ ἐλευθέρου βασιλεῖος δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ὑπῆρξε σχεδὸν στείρος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐνῶ τὸ δουλεῖον ἔθνος, ὁσιμεῖραι προαγόμενον ὕλικὸς καὶ ἠθικῶς, κατέκτα οὐσιαστικῶς ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς τὴν Ἀνατολήν». — Αὐτὸ λέω καὶ ἐγώ· ἐντυχῶς ὁμοίως, καὶ αἰσιόδοξος καὶ πῶς πολιτικὸς, ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ λιγώτερον ριζικὰς τὴς ἀφορμῆς τοῦ κακοῦ: ἡ παρακμὴ ὀφείλεται, καὶ αὐτόν, σὲ τὴν κακὴν διαχείρισιν πῶς ἔκανε τὸ κράτος, τῶν τριῶν παραγόντων, γλώσσης, ἐκκλησίας καὶ κοινότητος οἱ ὅποιοι συνεκράτησαν τὴν ἑλληνικὴν ἐνότητα εἰς χρόνια τῆς δουλείας. Μὰ σὲ τὰ τρία αὐτὰ σημεῖα, ἡ στάσις τῆς πολιτείας δὲν ὑπῆρξε παρόμοια: σὲ τὴν αὐτοδιοίκησιν δὲν ἔδρασε (καὶ σὲ τὸ σημεῖον τοῦτο θεωρῶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα) τὴς ὑποδείξεις τοῦ κ. Θιακάκη· σὲ τὴ γλώσσαν ἀντέδρασε, σὲ τὴν θρησκείαν ἔδρασε καὶ «ἀπέτυχεν καὶ ἀξιοθρήνητον τρόπον» . . . Μεγάλον σφάλμα, κατὰ τὸν συγγραφεῖα, ὁ ὅποιος σὲ τὴν κρίσιν τοῦ αὐτοῦ, θὰ ἔβρισκε πολλοὺς συμφοῦνους, ἢ δημιουργία τῆς αὐτοκεφαλίου Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ πῶς δὲν ξέρω πόσοι θὰ τὸν ἀκολουθήσωμε, εἶναι ὅταν ἀνάμεσα σὲ ἄλλα μέτρα, προτείνει καὶ τὴ μεταφορὰ τῆς πρωτευούσης ἀπὸ τὰς Ἀθήνας σὲ τὴν Θεσσαλονίκη· γιὰ μένα, ἓνα ἰδίως ἐνδιαφέρον θὰ παρουσίαζε ἡ ἐνεργεῖα αὐτὴ: θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ ἀπαλλαγῶμε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν. Μὰ

εὐχομαι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Θιαζάνη, πολιτικά, νὰ βροῦν ἀριστοτέλους ἀπὸ μένα συζητητές.

Τέτοιος θὰ ἦταν δίχως ἄλλο ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν πολιτικὴν τὴν σκέψη, ἐνθερμος υποστηρικτὴς τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας μας, διασώτης — καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του — τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Ἀθήνα. Μέσα ἀπὸ τὸ ἀπέριττο ἔπος τοῦ σοφοῦ βιογράφου του, τοῦ κ. Δ. Σ. Μπαλάνου, τὸν γνωρίζουμε ὁλοζώντανο μαζί μὲ τὴν ἐποχὴν του, καλύτερα παρὰ μέσα ἀπὸ κάθε λυρική ἢ μυθολογική περιγραφή, μὲ τὸν ἐπαναστατικὸν ἀκόμη παλὸν στάσθην του, μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ ἐλαττώματά του, ὅξυ στὴν πολεμική, θερμὸν στάσθην αἰσθήτου, ἀψίκορο στὴν ἐνέργεια, γλῆγορο στὸ θυμὸ καὶ στὴν μετάνοια. Ὁ κ. Μπαλάνος ἔχει τὸ χριστιανικώτατο χάρισμα νὰ γνωρίζῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ χάρισμά του αὐτὸ τὸ ἔχει θέσει στὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιστήμης του, τὴν ὅποιαν ἀγαπᾷ ἀσπληγῆ, καθαρῆ καὶ ἀκριβολογημένη, σὲ τοῦτο ὀφείλουμε μὴ σιγᾶ ἀπὸ πολὺτιμες μονογραφίες του γιὰ θεολόγους τοῦ περυσίου αἰῶνος, καὶ ἂν οἱ μονογραφίες αὐτές, ὅπως ὁ ἴδιος ὑποδεικνύει, μποροῦσαν νὰ δημιουργήσουν παράδοση στὸ Πανεπιστήμιον, ὅ, ἄπεβαιναν ὅχι μιά, παρὰ πολλὰς φορές ἀφέλιμες γιὰ τὴν ἐπιστήμην μας.

Τὸν Φαρμακίδην ἐγγνώρισα παιδί ἀπὸ τὴν «Ἀπολογία» του, τὴν εἶχα ἀνακαλύψει σὲ κάποια συγγενική μου βιβλιοθήκη, καὶ ἐπέδθηκα ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ ἐδιάβασα. Δὲν τὴν καταλάβαινα βέβαια, ἀλλὰ πολὺ συμπαθεῖσα στὴς καταδιώξεις τοῦ ὑψίστου ὁ ἦρωσ καὶ συγγραφεὺς τῆς. Τώρα, ἴσως τὴν καταλαβαίνω περισσότερο, μὴ πολὺ λιγότερο συμπαθῶ. Πατριώτης, φιλελεύθερος, ὀρθολογιστὴς, θαυμαστῆς τοῦ Κοραῆ, ὁ Φαρμακίδης ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα του καὶ συνάμα συνεχίζει τὴν προστάθεια ἐκείνου γιὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἤγλο πού θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆι ὑπερβαλινός, καὶ οἷτε νομίζω πὼς ἡ μορφή του Λουθηροῦ τὸν ἀφνε ἀσυγκίνητο, ἀκόμη καὶ μερικὸι φραστικὸι του τρόποι τὸν θυμίζουσι. Ἀλλὰ περισσότερο οἱ ἰδέες του, ἔτσι ὅταν ὑπεραμύνεται τοῦ φιλελεύθερου καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι ὅταν ὑποστηρίζει τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐκκλησιῶν, κ.τ.λ. Πρὸς ὅλες αὐτὰς τὴς ἀρχὰς αἰσθάνομαι ξένος. Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς συκοφαντήθηκε στὸν καιρὸ του καὶ ἀδικήθηκε ἢ μελέτη τοῦ κ. Μπαλάνου, μὲ πολλή ἀντικειμενικότητα, παρὰ τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὸν Φαρμακίδην, βιάζει τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Συνάμα, δίνει πλῆθος ἐνδιαφερόμενας πληροφορίας, γιὰ μιὰν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας μας, πού μολοντί τόσο κοντινὴ, μᾶς εἶνε ἀκόμη τόσο ἀγνωστὴ. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, καὶ γιὰ τὴν ζωντάνια τῆς, ὑποθέτω ὅτι θὰ διαβασθῆι ἀπὸ πολλοὺς, τοὺς ὁποίους καὶ θὰ συζητηθῆι καὶ θὰ διδάξει πολλά.

Σὲ μιὰ σελίδα γεμάτη φωτοσκιάσεις (σ. 28), ὁ κ. Μπαλάνος παραβάλλει μ' ἐπιτυχία τοὺς δύο ἄσπονδους ἀντικαλούς, τὸν Οἰκονόμου καὶ τὸν Φαρμακίδην, ἐκπροσώπους, καθὼς λέει, τῆς συντηρητικῆς ὁ ἑνας καὶ τῆς φιλελεύθερης ὁ ἄλλος τάσεως μέσα στὴν Ἐκκλησίαν μας. Ἦταν, βέβαια, κριμα πού οἱ τάσεις αὐτές, σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη γιὰ τὴν ἱστορία μας στιγμή, δὲν ἐβρῆσαν βιαιότερους ἐκπροσώπους, ἀγαποῦσαν καὶ οἱ δύο ὑπερβολικὰ τὴς συζητήσεις καὶ τὴς διαλεκτικῆς ἐπιτυχίας. Καὶ ἦταν ἀκόμη κριμα, γιατί κατὰ βίβλος, ἂν εἶχαν ἀντιληφθῆι τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῆς ἀνεγνωρίας τους, θὰ ἐκπροσώπουσαν μέσα στὴν ἴδιαν τὴν Ἐκκλησίαν μας κάτι πολὺ σταυδαιότερο, τὸ δίχασμό πού συναντοῦμε, βέβαια, παντοῦ, ἀλλὰ ὄξυτατο σὲ ὅλη τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια, τὸν αἰώνιον διάλογο μεταξὺ τῆς ψυχῆς πού ὑψώνει τὰ μᾶτια πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τῆς σκέψους πού ρίχνει τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὴν γῆν, τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἢ καθὼς, θὰ λέγαμε τὴν τῶρα, τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Τοῦ διαλόγου ὅμως αὐτοῦ εἶχαμε τὴν τύχην, χάρις στὴν τόσο ἐνδιαφερόμενον ἔργον πού ἀνέλυσα σήμερον, νὰ ἀκούσωμε μερικὰς ἀπηχίσεις μέσα ἀπὸ αἰώνων λογιῆς πρόσπι καὶ περιστατικά.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Ἰωάννου Θ. Κακριδῆ: «Ὁ ποιητὴς καὶ ἡ μυθική παράδοσι».

Τοὺς ἀρχαίους ἐλληνικοὺς μύθους συνηθίζουμε νὰ τοὺς θεωροῦμε σὰν ἀποκρυσταλλωμένους ἀπὸ καταβολῆς καὶ ἀναλλοίωτους, ὅπως μᾶς παραδόθηκαν ἀπὸ ἀρχαίους ἢ μεταγενέστερους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Ὡστόσο, εἶχανε καὶ αὐτοὶ τὴν ἱστορικὴν τους ἐξέλιξιν. Κάθε μυθικὴ παράδοσι, πρὸ τοῦ τῆς δώσει ἑνας μεγάλος τεχνίτης ὀρισμένη μορφή, ὥστε νὰ ἐπιβληθῆι πιά, ἦσαν ἐξαιρετικὰ ρευστὴ, καὶ κάθε τόσο ἀλλάζε μορφή καὶ μεταμορφωνόταν ἀνάλογα μὲ τὴς ὁρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις κάθε ἐποχῆς. Τὴν ἱστορικὴν αὐτὴ ἐξέλιξιν τῶν μυθικῶν παραδόσεων καταγίνεται χρόνια τὴν τῶρα νὰ διαφωτίσει ὁ κ. Ι. Κακριδῆς. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῆι πὼς ἡ προστάθεια εἶναι δύσκολη, γιατί καὶ τέλεια γνώσις τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας ἀπαιτεῖ, καὶ κυριαρχία ἐπάνω στὰ ποικίλα κείμενα πού χρησιμεύουν γιὰ πηγὰς προῦποθέτει, καὶ ἐπιστημονικὴ μέθοδος γρηῃ, καὶ τέλος ἀναλυτικὴ καὶ συνθετικὴ ἱκανότητα ὅχι τυχαία. Σὲ πόσο ψηλὸ βαθμὸ εἶναι προικισμένος μὲ τὴς ἱκανότητες αὐτές ὁ κ. Ι. Κακριδῆς τὸ ἔχει ἀποδείξει καὶ στὸ πρῶτον βιβλίον του μὲ τὴν τίτλον «Ἄρα», πού μ' αὐτὸ κατίστρωσε καὶ τὰ προβλήματα καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐρευνας, καὶ σὲ σιγὰ ὀλόκληρη ἀπὸ μονογραφίας πού ἀποτελοῦν προέκτασι καὶ ἐπιλήθειαν τῶν προβλημάτων καὶ τῆς μεθόδου του.

Τὸ τελευταῖον βιβλίον του, πού περιλαμβάνει τέσσαρις ἡμίλιες του σὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχει ὡς θέμα: ποιά καὶ πόση

ἐπίδρασι ἴσκησαν ἐπάνω στοὺς ποιητὰς πού διαμόρφωσαν τὴν ἀρχαία μυθικὴ παράδοσι τὰ διάφορα πνευματικὰ ρεύματα πού κυριάρχησαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ὀμηρικὴν ἐποχὴ ὡς τὰ 100 π. Χ. περίου. Στὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ τέσσαρις κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἐξετάζει τὸ πρόβλημα στὴς γενικῆς του γραμμῆς, καὶ στὰ τρία ἄλλα σχετικὰ μὲ τοὺς τρεῖς ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς ἐποχῆς τοὺς ποιητὰς Ὀμηροῦ, Πίνδαρου καὶ Εὐριπίδην.

Ἡ μυθικὴ παράδοσι, κατὰ τὸ συγγραφέα, ἀλλάζει μορφήν, ἄλλοτε γιὰ λόγους καθαρὰ τεχνικοὺς, ὅπως λ. χ. ὅταν ἑνα ἐπικὸ μοτίβο γίνεται δράμα, πού δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀνεβασθῆι στὴ σκηνὴ ἀμετάβλητο, ἄλλοτε γιὰ λόγους πολιτικοὺς, ὅπως ἡ ἀνύψωσι τοῦ ἠθικοῦ σὲ ἡρωικὸν ἢ ἐθνικὸν στάσθην τῆς ἀθηναϊκῆς ἀκμῆς, ὡς ἀντίροπον τοῦ ἐθνικοῦ ἠρώα τῶν Δωριέων, τοῦ Ἡρακλῆ, ἄλλοτε πάλιν ἀπὸ ἐπιθυμίαν τοῦ ποιητῆ νὰ πλουτίσει τὴν παράδοσι μὲ καινούργια στοιχεία καὶ νὰ τὴν φρεσκάρει μὲ θέματα ἐπικὰ, ὅπως στὴν ὀμηρικὴν παράδοσι γιὰ τὸ Μελέαρο, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ προσπάθειαν τοῦ ποιητῆ νὰ ἐναρμονίσει παλιούς μύθους μὲ τὸν ἠθικὸν, ὁρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν νόμον πού κλείνει μέσα στὴν ψυχὴν του ἢ μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν λογικὴν τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι γνωστὰ ἄλλοτε πὼς ἡ μυθικὴ παράδοσι καθρεφτίζει τὴς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς πού τὴν ἐδημιούργησε. Ὅταν οἱ ἀναλήψεις αὐτές ἀλλάξουν, καταστρέφεται ἡ ἁρμονία πού ὑπῆρχε πρὶν ἀνάμειξιν σ' αὐτὰς καὶ στὸ μῦθον, οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἦρωες παρουσιάζονται πιά προστάτες θεσμῶν καὶ ἠθῶν ξεπερασμένων, καὶ γι' αὐτὸ γίνεται ἀπαραίτητον νὰ τροποποιηθῆι ἡ παράδοσι.

Σύμφωνα μ' αὐτὰ, ὁ ποιητὴς ἢ ὁ ἀρχαιτέπει ἐντελῶς τὴν παράδοσι, ἂν τὰ πρόσωπα τῆς, θεοὶ ἢ ἦρωες, ἐνεργοῦν ἀδίκῃ καὶ ἀνήθικῃ σχετικὰ μὲ τὴν σύγχρονὴν τὴν ἠθικὴν, ἢ θὰ μεταβάλλει τὴν παράδοσι σύμφωνα μὲ τὴς ἰδέες πού ἔχει γιὰ τὰ πρόσωπα, ὅπως ἔκαμε ὁ Πίνδαρος, ἢ θὰ κρατήσῃ τὴν παράδοσι ὅπως εἶναι, ἀντίθετον πρὸς τὴν σύγχρονὴν ἠθικὴν, καὶ θὰ τὴν ἐκμεταλλευθῆι γιὰ νὰ χυπηθῆι τὴν πίστιν πρὸς τὰ μυθικὰ πρόσωπα τῆς παράδοσις, δηλ. τοὺς θεοὺς ἢ τοὺς ἦρωες, ὅπως ἔκαμε ὁ Εὐριπίδης.

Ἐφαρμόζοντας τὴς γενικότερες αὐτές παρατηρήσεις στοὺς τρεῖς ποιητὰς πού ἀνάρησα πρὸ πάνων, διαπιστώνει τὰ ἑξῆς:

Στὴν ὀμηρικὴν ποίησιν οἱ θεοὶ δὲν εἶναι ἀκόμη ἠθικὰ σύμβολα. Εἶναι ἀθάνατοι ἄνθρωποι μὲ πάθη καὶ μικρότητες. Μὰ στὸν ἴδιον τὸν Ὀμηροῦ ἀρχίζει καὶ ἡ κριτικὴ τῆς ἀνηθικότητός τους καὶ διακρίνεται ἡ προστάθεια νὰ ἀνυψωθοῦν σὲ δυνάμεις ἠθικῆς. Ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ μεταβιβάσει τὴν εὐθύνη τῶν θείων ἀδικιῶν στοὺς θνητοὺς: Δὲ φταῖν οἱ θεοὶ, παρὰ τῶν θνητῶν ἢ ἀτασθαλία, γι' αὐτὸ χάνονται «ὑπερ μόνον» Ἡ σκηνὴ πού ὁ Ἔρμης νοουθετεῖ τὸν Αἴγισθον εἶναι ἐπινοημένη ἀπ' τὸν Ὀμηροῦ, γιατί στὴς ὀμηρικῆς παραδόσεις οἱ ἴδιοι οἱ θεοὶ τὸν παρακίνησαν νὰ σκοτώσῃ τὸν Ἀγαμέμνονα. Στὴν Ὀδύσειαν γιὰ πρῶτη φορά παρου-

σιάζονται οἱ θεοὶ νὰ γυρίζουν στὴ γῆ «ἀνθρώπων ἔθρον τε καὶ ἐνομόν ἔφοροντες», ἐφοροὶ τῆς ἀνθρώπινης ἠθικῆς. Στὴν Ἰλιάδα, οἱ θεοὶ φροντίζουν νὰ πείσουν τὸν Ἀχιλλεὺ νὰ δώσει στυγρὸν Τρώες τὸ νεκρὸ Ἑκτορα. Τὴν Κλυταιμνήστρα ὁμοῦς πάλιν οἱ θεοὶ τὴν παρακίνοῦν νὰ πεί μὲ τὸν Αἴγισθον. Εἶναι φανερό πὼς ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ, μὰ δὲν κατορθώνει, νὰ ἠθικοποιήσῃ ὀλόκληρη τὴν μυθικὴν παράδοσι. Πρῶτη φορά στὸν Ὀμηροῦ παρουσιάζεται καὶ κάποιος τραγικισμὸς. Πασχίζει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν ἠθικὴν του τὸ ἀδύνατον καὶ τὸ ἀφύσικον. Γι' αὐτὸ παραλείπει τὸ ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ γεννήθηκε ἀπ' τὸ κεφάλιν τοῦ Δία, τὸ μαγικὸν φερωτὸ ἄλογο τοῦ Βελλεροφόντη. Τὰ φανταστικὰ τέρατα τῆς Ὀδύσειας βάζει τὸν Ὀδυσσεὺ νὰ τὰ διηγῆται, καὶ ἔτσι ἀπαλλάσσεται αὐτὸς ἀπὸ τὴν εὐθύνην.

Ὁ Πίνδαρος ἔζησε στὰ χρόνια τῶν περσικῶν πολέμων, τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς, πού ὁ ἀρχαίος πολιτισμὸς γίνεται κλασσικός. Γεννημένος ἀριστοκρατῆς, σὲ πολιτικῶν ὀλιγαρχικῆ πού ἔδωσε πρόθυμα «γῆν καὶ ἕδωρα» στυγρὸν Πέρσας, δὲν ἔλαβε μέρος στὴν προσδετικὴ ἀνάτασι τῶν Ἑλλήνων. Δὲν κατάλαβε τὴν σημασίαν τῆς ἐλληνικῆς νίκης. Ἀνάμειξιν στοὺς ἀμέτρητους ἕμνους καὶ ἐπινίκιους πού ἔγραψε, δὲν ὑπάρχει κανένας σχετικὸς μὲ τοὺς μεγάλους ἐκείνους θριάμβους. Ἀντιπροσωπεύει τὸ ἰδανικὸν μιᾶς ξεπερασμένης ἀριστοκρατικῆς - ὁρησκευτικῆς ἐποχῆς, καὶ αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἀναγεώσῃ, καὶ δὲ φιλιώθηκε ποτὲ μὲ τὸ ὀρθολογιστικὸν ἰωνικὸν πνεῦμα, πού ἐξίσωνε ἄρχαντες καὶ ταπεινούς. Εἶναι ἀπροβλημῆτιστος, ἠσυχος, καὶ ἀρνητῆς τῆς προόδου.

Τὸ ὁρησκευτικὸν - ἠθικὸν στοιχεῖον παίρνει στὸν Πίνδαρον κεντρικὴν σημασίαν. Ἐνῶ στὸν Ὀμηροῦ οἱ θεοὶ σκύβουν περισσότερο στὸ φρεσκὸν νόμον, στὸν Πίνδαρον σκύβουν στὸν ἠθικόν. Τὴν μυθικὴν παράδοσι τὴν μεταβάλλει πάντα γιὰ νὰ τὴν κινή ἠθικώτερον: Τὸν Πέλοπα δὲν τὸν προσφέρει πιά γεῦμα στυγρὸν θεοῦ ὁ Τάνταλος ὁ πατέρας του, ἀλλὰ τὸν παίρνουν οἱ θεοὶ στὸν Ὀλυμπον, ἀπὸ θαυμασμὸν γιὰ τὴν ὀμορφίαν του. Τὴν ἀνθρωποφαγίαν τῶν θεῶν τῆς παλαιᾶς παράδοσις τὴν ἀντικατασταίνει μὲ τὴν παιδευσίαν, κακὸν χειρότερον ἀπ' τὸ πρῶτον, ἀλλὰ γιὰ μᾶς, ὅχι γιὰ τοὺς σύγχρονους τοῦ Πίνδαρου. Τὸ μῦθον τῆς Κορωνίδας καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα, πού παρουσιάζει τὸν Ἀπόλλωνα ἄδικο, τὸν ἀντιστρέφει, σὲ τρόπο ὥστε ἡ ἀδικία νὰ βαρύνει τὴν Κορωνίδα. Ἐπινοήσιν τοῦ Πίνδαρου εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Διοσκουρίων ἀναμεταξύ τους, ἡ ἀγνόησι καὶ ἡ πίστις τοῦ Πηλέα, ἡ εὐσέβεια τοῦ Ἀντίλοχου στὸν πατέρα του, ἡ ἰδανικὴ μορφή τοῦ Ἰάσονα. Σὲ κάθε παράδοσι ζερεῖ νὰ δώσῃ βάθος ἠθικόν. Ὁ Πίνδαρος εἶναι ὁ μεγάλος.

Ὁ Εὐριπίδης ἔζησε τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κατρακύλισμα τῆς ἀθηναϊκῆς ἠγεμονίας, ἀνῆκε στὴν γενίαν πού χάρισε ἀκόμα τους καρποὺς τῶν ἀγῶνων τῶν μαραθωνομάχων καὶ σαλαμινομάχων, τὴν γενίαν πού μόρφωσαν οἱ σοφιστὰς, ὅταν ξέσπασε ἡ πνευματικὴ κρίσις ἐπὶ ὁρησκευτικῆ, τὴν ἠθικὴν, τὴν κοινωνίαν. Ἐζησε στὴν ἐποχὴ τῆς κλονισμένης πλίστης, τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, τοῦ «πάντων

μέτρον άνθρωπος». Ἡ μυθική παράδοση γι' αὐτὸν εἶναι σθεῖος ἀνίκανο νῦ περιλάβει τὴ γῆ σαφῆ. Ὁ Εὐριπίδης δὲν κατανοεῖ πῶς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωές της, δὲν βλέπει τίς πράξεις τους ἀξίες νὰ προβληθοῦν σάν παράδειγμα τοὺς συγχρόνους του. Τὸ παράδειγμα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἥρώων τῆς μυθικῆς παράδοσης ἀποχρῶνται ἀρνητικῆ ἀξία καὶ δείχνει τί δὲν πρέπει νὰ πράξει ὁ θνητὸς καὶ στέκει πάνω ἀπὸ κελούς.

Οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Εὐριπίδου εἶναι κοινὰ ἄνθρωποι καὶ ἀγκιστρῶν δυνατὰ, παράφοροι, διάστροφα, καὶ μισοῦν, ἐκδικουῦνται, ἀπατοῦν, χωρὶς κανένα μέτρο οὔτε σὺν πάθος τους οὔτε σὺν σκέψη τους. Ὁ Ἀπόλλωνας ἀποκνηντῆς τῆς μητρογονίας τοῦ Ὀρέστου καὶ συνένοχος, διαφθορῆς παρθένων, κατέρας νόθων, ἐξουτελίκεται ἐνεσθῶς σὺν μάται τῶν θεατῶν, ὁ Ἀγαμέμνωνας ματαιόδοξος, φίλαρχος καὶ ἀβουλος, ὁ Μενέλαος, δόλιος καὶ ταπεινὸς ἀνθρώπος. Τὸ ἴδιον καὶ ὁ Ὀρέστης. Ἡ Ἥλέκτρα, χωρὶς βιαστικὴ περιφάνεια, κουρελιασμένη σωματικά καὶ ψυχικά. Οἱ ἥρωες δὲν ἔχουν πῶς ἠθικὸ κύρος, οὔτε καὶ οἱ θεοί. Οἱ ταπεινοὶ θνητοὶ ἀγνωστοί, προσβάλλουν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ πρόσωπο ἀπέναντι σὲ μιὰν ἀνήθικη ἡρωϊκὴ ἐποχὴ καὶ δὲ χίνει καμμία λάμψη πῶς. Οἱ θνητοὶ γίνονται κριτὲς τῶν θεῶν.

Ὁ κ. Κακριδῆς ἀναπτύσσει τὰ θέματα καὶ τίς προσωπικῆς τῶν ἀποφίσει μετέπειτα πλοῦτο παραδειγματῶν καὶ τόσο περικτακῶς, ὅστε ὅχι μονάχα κερῶν, ἀλλὰ καὶ γοητεύει τὸν ἀναγνώστη. Ἡ νηφαλιότητα καὶ ἡ διαύγεια τῆς σκέψης καὶ χαρακτηρίζει ὅλες τίς προγενέστερες ἐργασίες του εἶναι διέξοχη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου του. Τὸ βιβλίο αὐτὸ, γραμμμένο μάλιστα σὲ μιὰ ὥρα καὶ ὑποδειγματικὴ δημοτικὴ, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ πρωτογενέστερη κ' ἡ πῶς ἐνδιαφέροντα συνθετικὴ μελέτη καὶ γράφηκε γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ἑλλάδα.

N. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

«Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία».

Ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου καθορίζει τί πρέπει νὰ ζητήσουμε στὶς σελίδες του: «Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνθολογίας, αὐτὸ εἶναι σύμφωνα μετὰ τὸ πρόγραμμα καὶ ἐξάραξε ἡ «Νεοελληνικὴ Τέχνη». Στὸν πρῶτον αὐτὸν τόμον περιέχονται ἔργα ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς νέους λογοτέχνες, καὶ ἔχουν κέρει πῶς τὴ θέση τους στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, καὶ ἔργα νέων καὶ τῶρα ἀγωνίζονται γι' αὐτῶν. Παρουσιάζεται δηλαδὴ ἡ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» σάν ἕνα εἶδος ἀνθολογίας. Ὅ,τι ἀκριβῶς προκαλεῖ ἀντιρρήσεις ἀπέσπει ἀπὸ τίς πρῶτες σελίδες της. Ὁ κ. Φ. Γιοφύλλης, λ.χ., τί θέλει σ' αὐτὴ τὴν ἀνθολογία; Ἔναι ἀκόμα νέας; Ἄλλ' ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ σημεῖωμα καὶ δημοσιεύεται πρὶν ἀπὸ τὸ διήγημά του, μαθαίνουμε ὅτι ἔχει περάσει τὰ σημαντικὰ. Καὶ οἱ κ. κ. Ἄγγελος Δόξας καὶ Γιάννης Σκαρῆμας, καὶ ἔκλεισαν ἡ πλησιάζουν τὰ τριανταπέντε; Ἔπειτα, τί εἶ-

δους ἀνθολογία εἶν' αὐτὴ, ὅταν λείπουν οἱ καλύτεροι, οἱ γνωστότεροι καὶ ἀντιπροσωπευτικότεροι «νέοι» τῆς γενεᾶς τοῦ κ. Γιοφύλλης, τῆς δικῆς μας γενεᾶς καὶ τῆς γενεᾶς τοῦ κ. Θεοτοκά; Νὰ ἀναφέρω ὀνόματα; Ἔναι τόσο γνωστοὶ καὶ τόσο πολλοὶ οἱ «νέοι» καὶ δὲν ἔδωσαν διήγημα, ποίημα καὶ φωτογραφία τους σ' αὐτὴ τὴν ἀνθολογία.

Ἄν ὅμως ἡ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» δὲν ἔχει τὸ περιεχόμενον ἀνθολογίας, εἶναι ἀπολύτως ἕνα βιβλίο καὶ δίνει δείγματα τῆς ἐργασίας τριανταεξῆ νέων ποιητῶν καὶ διηγηματογράφων. Ἀφίνω τοὺς πέντε-ἕξι γνωστοὺς. Κ' ἐπιμένω τοὺς ἄλλους. Ἐ, λοιπόν, οἱ ἄλλοι τριάντα κἀνουν μετὰ τὴ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» τὴ χειρότερη ἐμφάνιση. Παρουσιάζουν ἕνα σύνολο, χωρὶς ὑπερβολή, ἀξιοθρήνητο. Βλέπω κάπου-κάπου τὰ ὀνόματά τους σὲ διάφορα περιοδικὰ, λογοτεχνικὰ καὶ λαϊκά. Καὶ παρακλονθῶ τίς προσπάθειές τους. Ἄλλοτε μοῦ φαίνονται συμπαθητικῆς, ἄλλοτε ἀσήμαντες καὶ ἄλλοτε γελοῖες. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς τριάντα αὐτοὺς νέους ὅχι μόνον δὲν ἔχουν ταλέντο, ἀλλ' οὔτε τὴ στοιχειώδη λογοτεχνικὴ μόρφωση. Καὶ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβῃς πόσο λίγο ἐκρίτησαν βιβλία σὲ χέρια τους καὶ πόσο παρεξήγησαν ὅ,τι ἐδαίβασαν. Φτάνει νὰ ρῆξῃς μιὰ ματιὰ σὲ τέσσερις στίχους τους ἢ σὲ δέκα γραμμῆς ἀπὸ τὰ διηγήματά τους.

Ἄλλὰ τὸ κακό γίνεται μεγαλύτερο, ὅταν εἶναι συγκεντρωμένοι σ' ἕνα βιβλίο, ὅπως στὴ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία». Ἄν διαβάσῃς μάλιστα τὸ βιβλίο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, τότε δὲν ἀναπαύεσαι μόνον, οὔτε κοιροῖσθε. Κάνεις τίς ὀλιβερότερες σκέψεις καὶ ἀπογοητεύεσαι. Ὑπάρχουν, λοιπόν, νέοι ἄνθρωποι τόσο ἄδαιοι, τόσο ἀμόρφωτοι, νῆσι καὶ ἀγνωστοὶ τί γίνεται γύρω τους, καὶ δὲν ἔχουν εἰδησιὴ ἀπὸ τίς ἀγωνίες καὶ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς; Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θάρθουν ἔπειτα ἀπὸ τὴ γενεὰ καὶ φεύγει κ' ἀπὸ τὴ γενεὰ καὶ ἀπλώνεται ὁλοένα καὶ περισσότερο σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς ἐργασίας; Φυσικά, οἱ «ἐκκαταπτόμενοι» δὲν θὰ μείνουν ὅπως παρουσιάζονται στὴν ἀνθολογία τῆς «Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» θὰ ἐξελεχθοῦν, θὰ ὀψιμασούν. Ἄλλ' αὐτὴ τὴ στιγμή εἶναι τόσο ἀσήμαντοι, ὅστε ἀμφισβῆλλεις ἂν θὰ γίνων ποτὲ ἰκανοὶ νὰ νοιώσουν καὶ νὰ συνεχίσουν αὐτὸ καὶ ὑπόρχει στὴ λογοτεχνία μας κ' αὐτὸ καὶ θὰ ὑπάρχει ἔπειτα ἀπὸ δέκα-εἴκοσι χρόνια, ὅταν θὰ ἔχουν δώσει τ' ἀποτελέσματά τους οἱ προσπάθειες τῶν σημαντικῶν ἀξιολογῶν νέων. Δὲν λείπουν, σίββια, καὶ οἱ ἐξαιρέσεις. Α. γ., στὴ σελ. 115, λίγοι στίχοι (τὸ «Ἀγροτικόν») ἀξίζει τὸν κόπο νὰ διαβαστοῦν. Καὶ κάπου-κάπου, σὲ διηγήματα, σταματοῦν τὸν ἀναγνώστη μιὰ σκέψη, μιὰ ἐκκένον, μιὰ πρωτοτυπία σὲ ταίριασμα τῶν λέξεων. Ἄλλὰ τὸ σύνολο εἶναι ἀπελπιστικόν. Ἀπογοητεύει, ἀνησυχεῖ, προκαλεῖ πολλές ἀπορίες.

Ἀπὸ ποῦ ἔρχονται αὐτοὶ οἱ «ἐκκαταπτόμενοι»; Ποῦ ζοῦσαν ὡς τῶρα; Καὶ πῶς ἄρχισαν νὰ γράφουν; Ἀρκετοί, μὰ; κληρονομοῦν

τὰ βιογραφικὰ σημεῖωματα, ἐσπούδασαν ἐμπορικά. Ἄλλ' ἡ πληροφορία αὐτὴ ἀπογοητεύει ἀκόμα περισσότερο. Ἦταν τὰ παιδιὰ σὲ καλά δρόμο καὶ παραστράτησαν.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἄριστειδὴ Πρόκου: «Ἡ ζωὴ, ἡ δράση καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κλ. Τριαντάφυλλου».

Μιὰ ἐργασία καὶ ἔγινε μετὰ εὐσυνειδησία καὶ μετὰ ἀγάπη. Ὁ κ. Ἄριστ. Πρόκος θέλησε νὰ μᾶς θυμίσῃ ἕνα συμπατριώτη του, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἔχουμε ξεχάσει, καὶ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι τὸ κατόρθωσε. Ἡ παρασημειωμένη γενεὰ ἐδαίβασε τοὺς στίχους τοῦ Ραμπλαγᾶ (Κλ. Τριαντάφυλλου) καὶ μερικὸς δὲν τοὺς ξεχάσει ἀκόμα, ὅπως δὲν ἐξέχασε τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ του δράση, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴ δημοκρατία, τὸν τραγικὸν τὸν θάνατον. Ἄλλ' οἱ νεότεροι, ὅσοι τουλάχιστον δὲν κοιτᾶζουν πίσω καὶ δὲν φροντίζουν νὰ ἔχουν τίς πληροφορίες τους γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἀγνωστοὶ τὸ Ραμπλαγᾶ. Ξέρουν ἴσως ὅτι ὁ «Ραμπλαγᾶς» ἦταν μιὰ σατυρικὴ ἐφημερίδα καὶ ἔβγαλε πρὶν ἀπὸ τὸ 1900, ἀλλὰ τίποτε περισσότερο. Οὔτε πῶς ἄρχισε ὁ δημοκράτης αὐτὸς Σιφνιὸς τὴν ἐκδοσὴ τῆς ἐφημερίδας του, οὔτε ποιοὶ ἦταν οἱ συνεργάτες του, οὔτε τί ἀπήχηση εἶχε ἡ σάτυρά του, οὔτε τί ἄλλο ἔγραψε, οὔτε πόσο τοῦ στοίχισαν οἱ φιλελεύθεροι ἰδέες του.

Ὁ κ. Πρόκος προσπαθεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ γιὰ ὅλ' αὐτὰ. Καὶ οἱ πληροφορίες του εἶναι σωστὲς καὶ καλὰ χρησιμοποιημένες. Δίνουν ὀλόκληρον τὸ Ραμπλαγᾶ, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ σατυρικόν, τὸν ἀτρόμητον μαχητὴ καὶ τὸν καλὸ φίλον, δὲν ἀφίνωσαν νενὰ καὶ σὺνὰ μᾶς κατατοπιζοῦν σὲ μιὰν ἐποχὴ καὶ ἀξίζει νὰ μελετηθῇ ἀπ' ὅσους θέλουν νὰ ξέρουν τί ἔγινε τουλάχιστον στὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς ἐλευθερίας μας. Ὁ κ. Πρόκος κατατάσσει τὸ ἔργο τοῦ Ραμπλαγᾶ, τὸ ἀναλύει, τὸ κρίνει, τὸ βαθμολογεῖ. Καὶ μοιλονότι κάνει μερικὲς ἀστοχῆς συγκρίσεις, — θεωρεῖ τὸ συμπατριώτη του ἀνώτερον ἀπὸ τὸ Λασκαράτο, — δὲν κέρπει ὡστόσο σὲ ἀκρότητες καὶ δὲν προσπαθεῖ νὰ διαγράψῃ τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει καλύτερη θέση στὸν Τριαντάφυλλον. Δὲν θέλει παρὰ ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνη σ' ἕναν ἐλεύθερον ἄνθρωπον καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ξεχαστῇ.

Δὲν βρισκω ἀρκετὰ δικαιολογημένα ὅλα τὰ συμπεράσματά του. Καὶ νομίζω ὅτι δὲν ἔχει δίκιον ὅταν ἐπιμένει ὅτι «τὸ σημαντικότερον μέρος, τὸ ποιητικότερον, μέσα στὴν ποίηση τοῦ Τριαντάφυλλου, εἶναι δίχως ἀμφισβῆλλία τὰ χαριτωμένα του, τ' ἀνάλαφρα, τὰ νταυτελένια του τραγουδάκια, τὰ ἐρωτικά, τὰ βακχικά, τὰ ἀνακρεόντεια, τὰ ἐλευθερόστομα ἀνάερα πετάγματα τῆς Μούσας του». Φυσικά, τὸ «Σὲ μιὰ μικροῦλη» (σελ. 70) καὶ τὸ «Στὴ Μεγαρίτικη τράτα» (σελ. 70) εἶναι ὡραῖοι στίχοι. Ἄλλὰ ὁ Ραμπλαγᾶς εἶχε περισσότερο σατυρικὴ παρὰ λυρική διάθεση. Καὶ πιστεύω ὅτι ἂν ὁ κ. Πρόκος ἀνέλυε τὸ ἔργο τοῦ συμπατριώτη του μετὰ περισσότερο

κριτικὸ πνεῦμα καὶ μετὰ λιγώτερη ἀγάπη, δὲν θὰ εἶχε διαφορετικὴ γνώμη.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Δημ. Λαμπέρη: «Ἑλληνισμὸς τῆς Ν. Ἰταλίας».

Ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου: «Ἄν ἐξῆσε τόσο χρόνια αὐτὸς ὁ ξενητεμένος ἑλληνισμὸς μέσα σὲ πνοῆς ξένων ἀνέμων καὶ νέας ζωῆς, αὐτὸ τὸ χροστάει στὴν παλιὰ παράδοση καὶ οἱ χωρικοὶ τὴν διατηροῦν μετὰ πίστη ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Κάτι χροστάει ἀκόμα καὶ τοὺς παλιούς λαϊκοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς λίγους νεότερους λογίους. Ἄν τὸ Δόγμα τὸ ἄλλαξαν, δὲν ἄλλαξαν ὅμως οἱ χωρικοὶ ἐκεῖ πέρα οὔτε τίς οἰκιακῆς ἑλληνικῆς συνήθειες οὔτε τὴ γλῶσσα τῶν μακρυνῶν προγόνων του». Ἔναι τὸ συμπέρασμα τοῦ κ. Λαμπέρη. Ἄλλὰ τὸ συμπέρασμα αὐτὸ διατυπώνεται ἔπειτα ἀπὸ ἐργασία καὶ ἔγινε μετὰ πολλὴ εὐσυνειδησία, μετὰ μεγάλο κόπον, μετὰ τὴν ἐξουσιωστικὴ ἐκείνη διάθεση καὶ πρόκειται τὴν ἀρχὴν, τὴ συνέχεια καὶ τὸ καταστάλαγμα παλαιῶν ἐθίμων, καὶ ὁδηγεῖ στὶς ἀσφαλέστερες συγκρίσεις ἐκδηλώσεων κάθε εἶδους (θηρακευτικῶν, κοινωνικῶν κλπ.) καὶ μᾶς διαφωτίζει σὲ ὅ,τι μᾶς προκαλεῖ τὴν ἀπορία ἢ τὴν περιέργεια.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Λαμπέρη εἶναι μιὰ εὐρύτατη ἐρευνα στὰ ἐννιά χωριά καὶ ἀποτελοῦν τὴν Grecia Salentina. Καὶ στὶς σελίδες του βρισκουμε ὅ,τι χρειάζεται νὰ μάθουμε γιὰ τὸν πληθυσμὸν τους, γιὰ τίς συνήθειες τῶν κατοίκων τους, γιὰ κάθε τι καὶ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πῶς «ἐξῆσε αὐτὸς ὁ ξενητεμένος ἑλληνισμὸς (τῆς Ν. Ἰταλίας) μέσα σὲ πνοῆς ξένων ἀνέμων καὶ νέας ζωῆς». Ὁ κ. Λαμπέρη ἐπιμένει περισσότερο στὶς ντοπιολαλιὰς καὶ στὰ τραγουδία τῶν χωριῶν αὐτῶν. Καὶ ἡ ἐπιμονὴ του δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητη. Ἐκεῖ βρισκόμενὰ τὰ περισσότερα ἐπιχειρήματα του γιὰ ν' ἀποδείξῃ πόσο δυνατὴ ἦταν ἡ ἑλληνικὴ παράδοση στὴ Ν. Ἰταλία καὶ πόσο ἐργάστηκαν γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν οἱ παλιοὶ λαϊκοὶ ποιητῆς καὶ οἱ νεότεροι λόγοι τῆς Grecia Salentina. Ἔχει τίς πηγές του ὁ κ. Λαμπέρη; Ἄλλὰ καὶ τὴν παρατηρητικότητά του. Μπορεῖ νὰ δῇ, νὰ συγκρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ ἕνα ἔθιμον, μιὰ ἐμφραση, μιὰ λέξη. Καὶ καθὼς ξέρει ν' ἀρηγεῖται, ἔδωσε ἕνα βιβλίο χρήσιμον κ' εὐχάριστον.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γιώργου Θεοτοκά: «Ἀργῶ». Μυθιστορέμμα. Δρ. 50.

Παύλου Λιασιδῆ: «Ἐὰ φυτόρα τῆς καρτίας μου». Πρόλογος Κίωστα Προυση. Κύπρος. Σελ. 2.

Θεοκρίτου: «Βιβύλλια». Μετάφρασις ἑμμετρος στὴ δημοτικὴ Κ. Μ. Γράφα.

«Ἀρχαῖες παράγραφοι». Μεταφραστικὴ ἐργασία Λύρου Φανιάζης. Πρόλογος Μιχαὴλ Χαν-

τὸ τελικὸν γλ. Ὀπωσθήποτα, ἢ λυρική διάθεσις τῶν «δύο γιασεμιῶν» εἶναι πολλὰς ἐλπίδες. — κ. Ἀχ. Α. Λευκωσίαν. Εὐχαριστοῦμεν. Σύμφωνοι γιὰ δλα. Περιμένομεν. — κ. Αἰμ. Μ. Σμύρνην. Ἰελάσομεν, εὐχαριστοῦμεν. — κ. Ν. Π. Τρίκαλα. Κι' ἀπὸ τὰ δύο λείπει τὸ ἄριστον σύνολον, ἐνῶ ὑπάρχουν, στήν «Ἀποκτονία» ἰδίως, πολὺ καλοὶ στίχοι. Τὸ πρῶτον τῆς πεντάστιχο, λ. γ., εἶναι ἐξαιρετικόν. Ἐλπίζομε ὅτι ἡ γνώμη μας δὲν θὰ ἐνισχυθῇ τις «ἀμφιβολίες» σας. Ἐκτιμῶμε καὶ παρακαλοῦμε πάντα μὲ στοργὴν τὰς προσπάθειάς σας. Ὁ κ. Χ. εἰς εὐχαριστίας. — κ. Γ. Αεφ. Θεογνίτην. Τὰ βλέπομε κι' ἐμείς. Ἀλλὰ τί θέλετε νὰ κάνωμε; Τὸ καλύτερον εἶδος ἀντιστάσεως σὲ παρόμοιες περιστάσεις εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ δημιουργικὴ ἐργασία, πού προσπαθοῦμε νὰ συγκεντρώνωμε στὶς σελίδες τῆς «Νέας Ἑστίας», καὶ ἡ διαφωτιστικὴ κριτικὴ. Ὅλα τ' ἄλλα, συζητήσεις, ἀντεγκλήσεις, περὶ ἀγμάτων μένον χωρὶς ἀποτέλεσμα. — κ. Ἀσ. Κοβ. Κιάτον. Ἡ ἀφήγησίς σας ἁμαλὴ καὶ εὐχάριστη, ἀλλ' ἡ ἱστορία τοῦ «Ἑρισμοῦ» πολὺ ἀπίθανη. Δοκιμάστε τις δυνάμεις σας μὲ κάτι ἄλλο, πὸ συνηθισμένον καὶ ἀληθοφανές. — κ. Γ. Μαν. Ἐνταῦθα. Ἡ «εἰλικρινεία» μας εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σας. Πῶς ἄλλοιως μποροῦμε νὰ εἶς δοξηθῶμε; — κ. Γ. Κατ. Ἐνταῦθα. Μετριώτατα, τόσο ὡς ἐμπνευσίς ὅσον καὶ ὡς ἀπτελεσις. Ἐπειτα, δὲν ἐσοκαφθῆκατε ὅτι ἡ «πετρούλα» πού ἔστειλε «μὲ τὸν ἀέρα» στήν καλὴν του μποροῦσε νὰ τὴν κτηπήσῃ ἀντὶ νὰ τῆς φέρῃ καλὸ «μήνυμα»; — δ. Μ. Παπ. Πάτρας δὲν εἴμεθα ἀρμόδιοι. Ζητήστε ἀπευθείας τις πληροφορίες πού σας χρειάζονται. — κ. Τσ. Α. Ἄγιον Ἑρμανόν. Προτιμοῦμε τὰ «Ἔμματα», ἀλλὰ γιὰ νὰ δημοσιευθῇ πρέπει νὰ ἔχη κάποια ὑπογραφή. — κ. Π. Ἐπ. Μεσολόγγι. Σὰς παραπέμπομεν εἰς σχετικὴν ἐπιστολὴν πού δημοσιεύεται εἰς τὸ Δευκαπενδήμερον τοῦ τεύχους αὐτοῦ. — κ. Γ. Καλ. Βόλον. Ὀλίγη ὑπομονή. Ἀρχίζομε ἀπὸ τὸ προσεχές, εἰς τὸ ὅποιον θὰ γράψωμε περὶ τῆς πινακοθήκης αὐτῆς τῶν ζῶντων. — Ἐρημίτην. Φιλιατρά. Σὰς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὸ ξαναστείλετε γραμμένον καθαρώτερα. Μαζὺ καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς «Ἀγίας Πεθαμένης». — κ. Σπ. Κ. Ἐνταῦθα. Ἡ ἱστορία τοῦ παπᾶ ἐνδιαφέρουσα, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι καλύτερα γραμμένη. Περιμένομε κάτι ἀριώτερον, λογοτεχνικώτερον. — κ. Στ. Χ. Κάστελλον. Τὸ τεύχος ἐστάλη ἐκ νέου. Ἡ «ἠθογραφία» τόσο κακογραμμένη ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴ διαβάσωμε. — κ. Ἀλ. Μπ. Ἐνταῦθα. Στὶς «Ἑρεῖς λάμπες» δὲν βλέπομε παρὰ ἀγωνιώδεις κινήσεις τῆς πρωτοτυπίας. Τίποτε περισσότερον. — κ. Ἀνθ. Θεογνίτην. Προσπάθειες χωρὶς ἀποτέλεσμα. Προτιμοῦμε τὴν «Κρυφὴ ἀγάπη». Ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς πολὺ ἀδύνατον — κ. Φρ. Μτ. Γαργαλιάνους. Ἡ μετάφρασις πιστὴ, ἀλλὰ μὲ ἀρκετὰς ἀνωμαλίας στὸ στίχο. Γιὰ τὸ πρωτότυπον τί νὰ εἶς ποῦμε; Οἱ τέσσαρις αὐτοὶ στίχοι δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀρχὴ ἢ τὸ τέλος ποιήματος. — κ. Κ. Ρ. Λεβίδι. Ἀυστυχῶς δὲν τὰ εὐρήκαμε. — κ. Ἀντ. Σαμ. Χαλάνδρι. Ὡς πρῶτοι στίχοι πολὺ καλοὶ. Ἐλπίζομε ὅτι γρήγορα θὰ μᾶς στείλετε κάτι τὸ δημοσιεύοιμο. — κ. Γ. Μ. Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὸ «Σκέρτσον» μᾶς ἀρῆσει τὸ πρῶτον τετράστιχο. Ἀλλὰ τὸ δεύτερον εἶναι μέτρον καὶ τ' ἄλλα δύο τραγούδια ἀκόμη μετριώτερα. Ἐν τούτοις νο-

μίζομε ὅτι πρέπει νὰ συνεχίσετε. — κ. Μ. Φιλ. Μεσολόγγι. Ἀρκετὰς σελίδες του καλογραμμένης καὶ ἐνδιαφέρουσες. Ὡς σύνολον ὅμως δὲν ἱκανοποιεῖ. Ἄν ἐπιμένετε, ἀσφαλῶς θὰ γράψετε καλὸ διήγημα. — κ. Χρ. Πύρ. Ἐνταῦθα. Θεματογραφία παρὰ λυρικὸν ἔξοπασμα. Οἱ «κόντες» τοῦ ποιήματός σας μποροῦσαν νὰ τραγουδηθοῦν καλύτερα. — κ. Π. Ἀξ. Θεογνίτην. Ἐλήφθη. Ἀναγγέλλεται. — δ. Ε. Ἀπ. Ἀλεξανδρῶν. Ὁ «Χωρισμός» τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Καὶ ὅμως στὸ εἶδος αὐτὸ μόνο τὰ ἐξαιρετικὰ εἶναι παρουσιάσιμα. Περιμένομε κάτι ἄλλο. — κ. Κ. Τρ. Θεογνίτην. Πρέπει νὰ ἐργασθῆτε ἀκόμη. Καὶ προπάντων νὰ διαβάσετε καλοὺς ποιητάς. — κ. Κ. Λάξ. Λευκάδα. Ὁ κ. Χ. δὲν ὑπετίμησε τὴν συμβολὴν τῶν παιδαγωγῶν, ἀλλὰ ἐτόνισε ὅτι οἱ λογοτέχναι ἔχουν τὸν πρῶτον ρόλον διὰ τὴν δημιουργίαν παιδικοῦ θεάτρου. Φυσικὰ, ἡ συνεργασία λογοτεχνῶν καὶ παιδαγωγῶν εἶναι ἀπαραίτητος. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ λογοτέχνης μπορεῖ νὰ ἐργασθῇ καὶ μόνος, ὡς ἓνα σημεῖον τουλάχιστον, γιὰ τὰ παιδιά, ὁ παιδαγωγὸς εἶναι πάντα συνεργάτης τοῦ λογοτέχνου εἰς τὴν συγγραφὴν ἐνός παιδικοῦ βιβλίου. — κ. Γ. Τατ. Σπάρτην. Δὲν ἔχομε εἶδησιν.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΕΚΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ

ΤΟ ΝΕΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΥ ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

“ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ
ΡΩΜΙΟΣΥΝΗΣ,”

Σελ. 320. Τιμὴ δρχ. 50

Γιὰ τὶς ἐπαρχίες δρχ. 57

Βιβλιοπωλεῖον Γ. Δ. Κολλάρου καὶ Σία

Ὁδὸς Σταδίου 46α — Ἀθήναι